

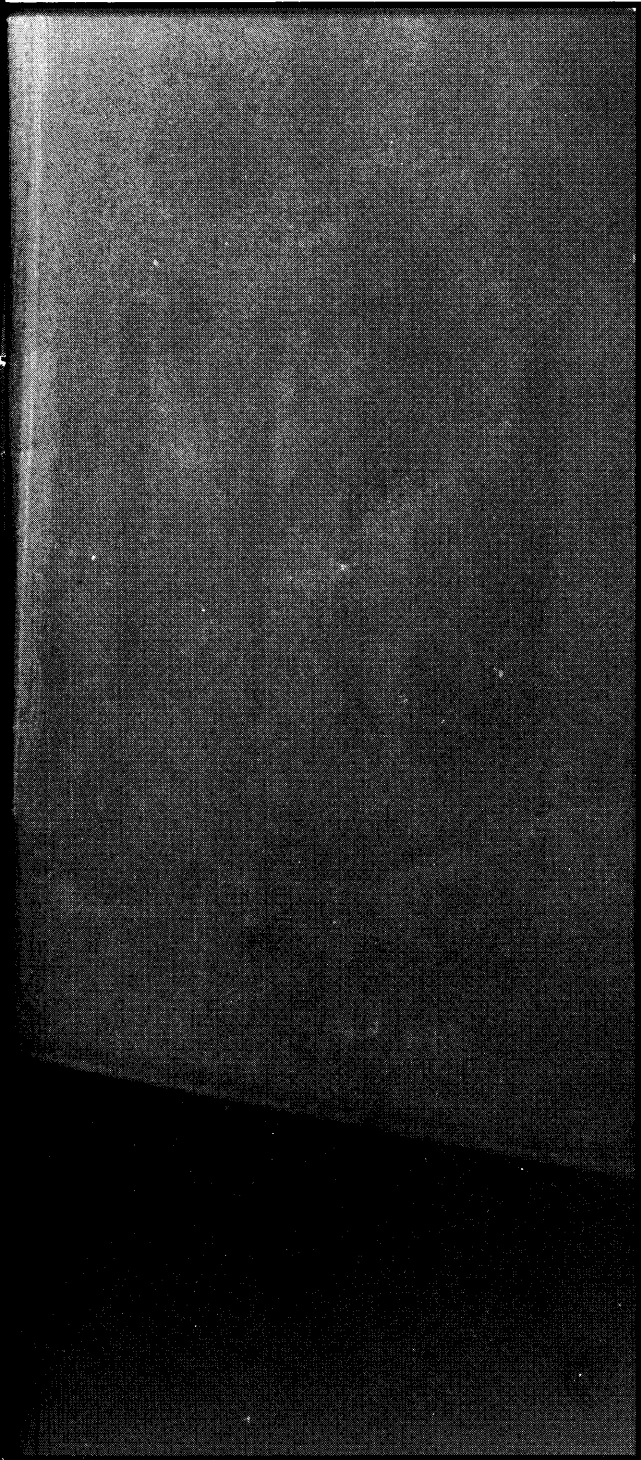
vi mäs KOR

Nr 5/6 1985
Pris 25 kr
(befriad från moms)

Lena Andersson

VI MÄNSKOR utges av Svenska Kvinnors Vänsterförbund. Nr 5/6 1985. POSTADRESS: Barnängsgatan 23, 116 41 Stockholm tel: 08-40 90 65. REDAKTION: Monica Dalin och Susanne Johansson. ANSVARIG UTGIVARE: Lotta Schüllerqvist. PRENUMERATION: 100 kr. Stödprenumeration 125 kr. Gåvoprenumeration 85 kr. POSTGIRO: 90 24-1. VI MÄNSKOR utkommer med 6 nr/år. REDAKTIONSKOMMITTÉ: Eva Ekelöf, Agneta Furvik, Gun Fälth, Agneta Gustafsson, Lotta Schüllerqvist. Redaktionen ansvarar endast för beställt material. TRYCK: Tryckeri AB Federativ, Stockholm 1985. SÄTTNING: Ordgruppen, Stockholm. OMSLAGSFOTO: Martine Durand.

| Nicaragua är det förbjudet att använda kvinnobilder i sexuellt eller kommersiellt syfte.

Nicaragua finns det mer att berätta om. Hur en kvinnlig tandläkare från Norrbotten hamnade där, t ex, och aldrig har skrattat så mycket som de där dagarna hon tillbringade med Sandinos "valpar" i bergen.

Nu har hon gift sig med en av dem.

Mary Begley tvingades fly från mannen hon gifte sig med. Mary bor på Irland, ett land där du inte kan skilja dig.

Ett internationellt nummer är vad du håller i handen. Förutom Nicaragua och Irland tar vid dig med till Angola, Chile, läser en bit ur Winnie Mandelas självbiografi och kanske fattar mer om kvinnornas situation i Iran och Irak.

Två nya fotografier presenteras— Irene Svensson (fast hon titulerar sig antropolog) och Marie Andersson.

En sak till.

I detta nummer har alla skribenter, fotografier och tecknare ställt upp gratis. Till dem ett stort tack.

Om den bedrövliga ekonomiska situationen kan du läsa på sidan 40.

Men res iväg ett tag först.

Vi börjar i Nicaragua.

NING CARAGUA

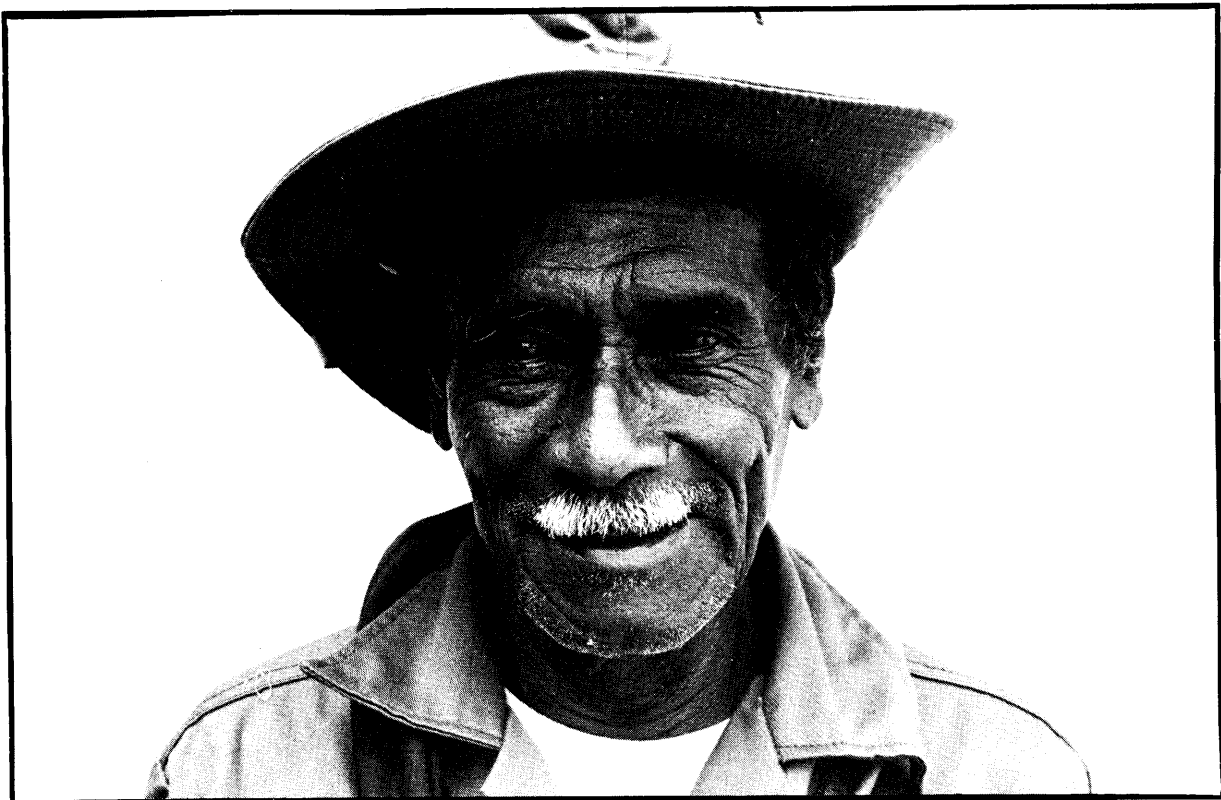

Flicka på landsbygden, Segoviabergen

MÄNNISKOR

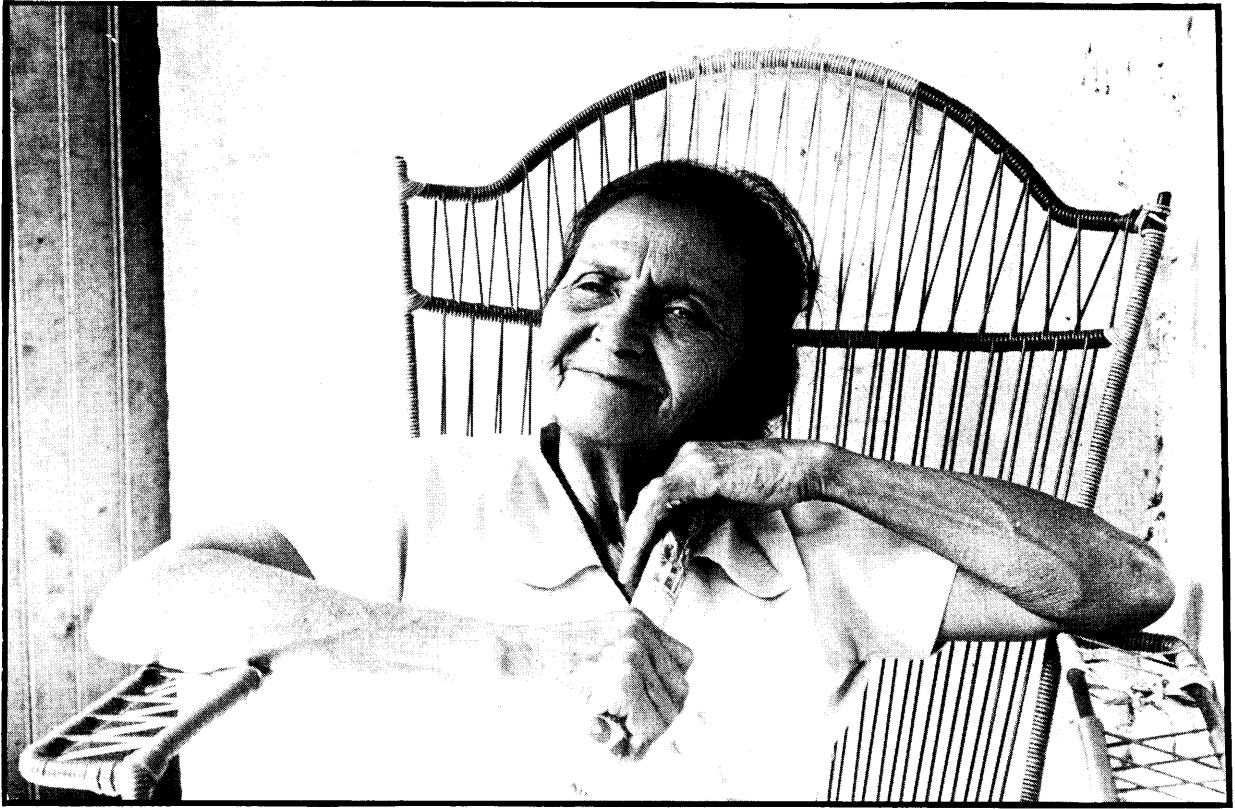
BILDER: IRENE SVENSSON

Leonardo Cordoba, Carta Gallo. Han tillhörde, liksom de övriga på detta uppslag, Sandinos bondegerilla, den så kallade "galna armén" i slutet på 20-talet och början på 30-talet.

Ramon Fajardo och hans syster Paula Fajardo, Jalapa

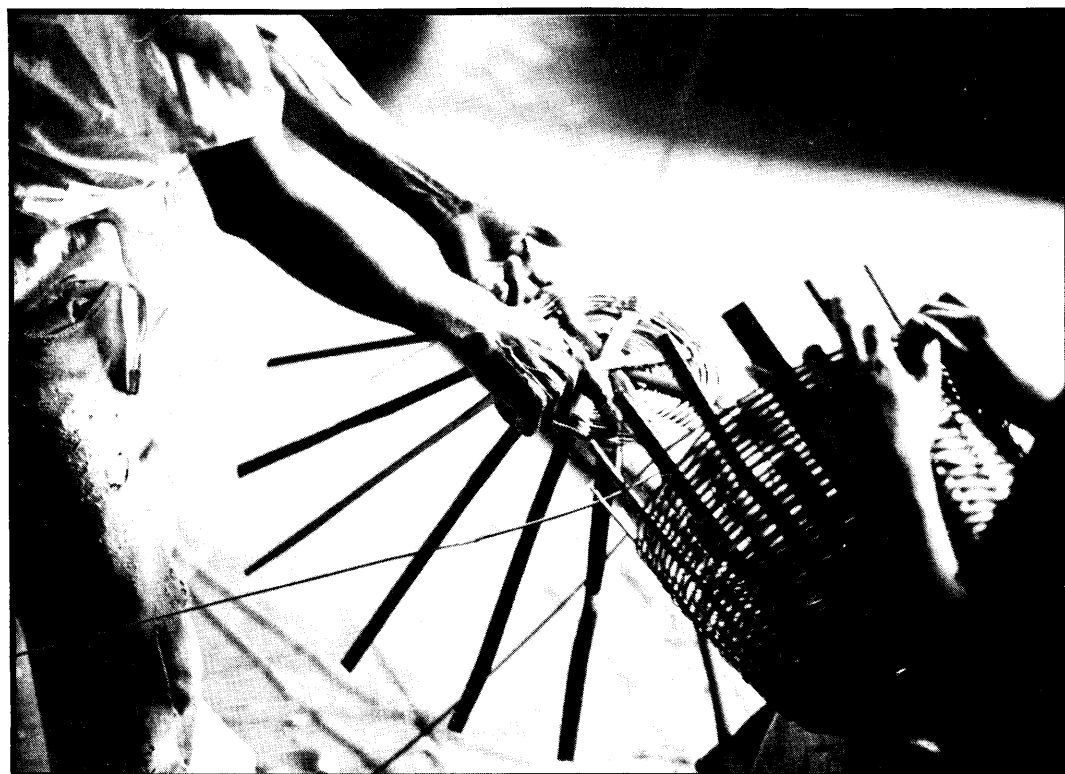
Angelina Rugama, Quilali

Abelino Lopez, Mulla, Nueva Segovia

Beredning av tobaksblad, Jalapa

Flätning av korgar till kaffeskörden, Nueva Segovia

Stadspojke, Ocotal

Susanne Johansson

Clary tillbringade
16 dygn vid fronten

— I Nicaragua insåg jag hur oerhört viktigt det är med vapen. Att veta att man har vapen för att försvara sitt liv. Det hade jag förstått på ett slags teoretiskt plan redan i Sverige, men i Nicaragua blev det verklighet.

Clary Krekula har just kommit hem från sin fjärde resa till Nicaragua, när jag träffar henne en solig lördagseftermiddag i november. I mitten av december åker hon tillbaka för att leda en svensk "kaffebrigad".

Under senaste resan, bara en vecka lång, gifte hon sig med Ramon, 22 år, officer i Nicaraguas armé. Honom träffade hon när hon besökte en bataljon av värnpliktiga i stridszonen mot gränsen till Honduras. Tre dagar hade hon tillstånd för, men kom att stanna hos dem 16 dagar.

Hon är mycket förälskad. Och lite rädd.

— Just nu är Ramon på sjukhus för att operera en skada i benet. Men han kommer antagligen att delta i strider innan vi ses nästa gång. Han har varit sex år i bergen, och sett många av sina kamrater dö. Men han har aldrig varit rädd. Det börjar han bli nu.

— När man börjar bli rädd, då är det farligt, då är det lätt att göra ett misstag.

— Han har varit så länge i bergen att han börjat undra: Hur länge kan man ha tur, hur länge till kan jag klara mig?

Clary stoppar in en prilla under överläppen och fortsätter:

— Han kanske kommer till Sverige. Han behöver nog tillbringa en tid någonstans där det är tryggt. Men han brottas med känslor av att i så fall svika.

— Och jag betvivlar att han överhuvudtaget skulle kunna trivas här.

Själv trivs hon bra i Nicaragua, men har ändå svårt att tänka sig att flytta dit för gott.

— Jag märker nu när jag är hemma, hur mycket jag har längtat efter konkret politiskt arbete. I Nicaragua blir jag ändå åskådare på något sätt. Jag kan göra mer nytta för Nicaragua här i Sverige.

Clary är 26 år och tandläkare. Innan det här med Nicaragua började hade hon fast jobb på folktandvården och bodde ensam i en stor villa på landet.

Nu hyr hon en etta i andra hand, och jobbar som ombudsman för KU (Kommunistisk ungdom) i Göteborg.

Politiskt aktiv har hon varit sedan 16-årsåldern. Då gällde det kärnkraftsomröstningen. Att det blev KU var naturligt.

— I min hemby i Tornedalen var så gott som alla kommunister. Jag tror det fanns en folktoparist, och vem det var visste alla. Men mina föräldrar var inte aktiva, de bara röstade kommunistiskt.

— Om jag någon gång skulle skriva en bok, då skulle jag skriva om mina föräldrar — ja, framför allt om mamma. Hon är den mest beundransvärda människa jag känner. Hon har haft ett hårt liv, men det har inte knäckt henne. Tvärt om utvecklas hon hela tiden. Hon är min bästa vän.

I bokhyllan står porträtt på hennes fem syskon och på hennes far. Han dog för några år sedan.

Hon talar med ömhet om hur han uppmuntrade henne att inte låta sig hindras av

något för att hon var flicka, att studera, att stå för sig själv.

Jag frågar om hennes familj givit henne klassmedvetenhet.

— Ingen stolthet över att vi kom från arbetarklassen, om det är det du menar. Tvärtom, och så tror jag det är i många arbetarhem. Mina föräldrar bar på en känsla att inte vara fina nog, att inte räckta till, att inte ha rätt att ställa krav.

— Mamma berättade nyligen för mig, om hur pappa en gång försökte komma in på en skola. Han hade väl egentligen alltid velat studera. Så han skickade in en ansökan.

— Av någon anledning fick han aldrig svar. Och med det lät han sig nöja.

— Det är så typiskt. Jag tror att vilken människa som helst från en annan klass skulle ringt och tagit reda på vad som hänt. Kanske pappren aldrig kom fram.

— Men pappa tog för givet att han inte dög, att han inte ens var värd ett svar.

Clary utbildade sig till tandläkare för att kunna stanna kvar i Norrland. Men när hon var färdig fanns där inga jobb längre.

Hon flyttade till Karlstad och gick med i Svenska kvinnors vänsterförbund.

— Det var för att jag såg hur kvinnorna runt omkring mig hade det, min mamma, min syster och jag själv.

Telefonen ringer många gånger. Clary förklarar läget i Nicaragua för en orolig presumtiv kaffeplöckare, hon lovar en högstadielärare att hålla föredrag och visa diabilder, hon avtalar tid och plats för ett möte med några KU-are, hon bekräftar att en beställd artikel har kommit iväg, den hade hon förresten skrivit färdig under natten.

Det är hennes första lediga dag på länge, och hon är nöjd att ha hunnit städa och tvätta kläder innan jag kom. I kväll skall hon hem till vänner, nästan en fest säger hon — men också förberedelser för kaffebrigaden. Kort sagt: Hon arbetar jämt. Två gånger har hon tagits in på sjukhus på grund av överansträngning.

— Jag älskar politiskt arbete. Det är det roligaste jag vet. Att arbeta ihop för ett gemensamt mål, jag kan inte tänka mig att leva utan det.

— När jag för första gången kom in i ungdomsandinisternas lokal i Managua kände jag det som jag kommit hem. Affischerna på väggarna, de nötta borden, stencilapparaten i hörnet, buntarna med flygblad, de odiskade kaffekopparna, fulla askfaten och lukten av gammalt papper, damm och cigaretttrök. Den vackraste miljö jag kan tänka mig.

Clary var inbjuden av ungdomsandinisterna som representant för KU första gången hon reste till Nicaragua.

— Vi hade jobbat hela våren med ett projekt om ungdomens situation i Sverige och Västeuropa.

— Den är hemsk. Vi kom fram till att den enda roll ungdomen får lov att spela i vår del av världen är den som konsument, och de

utsätts för en enorm exploatering av kommersiella krafter. Samtidigt förvägras de rätten till en egen ekonomi. Lönen från ett ungdomslag går inte att leva på till exempel.

— Många mår fruktansvärt dåligt. Här är det återigen frågan om människovärde. Borgarnas propaganda: Gör vad du känner för är oerhört cynisk.

— Det första man lägger märke till när man kommer till Nicaragua, är ungdomarna. De har ju egentligen en mycket svårare situation än de här hemma, med det direkta hotet från USA, kontras attacker, fattigdomen.

Men de har självkänsla, de är stolta och starka, de vet att de behövs. Mötet med dem var en omtumlande upplevelse. Det var en sådan kontrast till vad jag hade lärt känna under våren.

När hon åkte hem efter bara 14 dagar hade hon redan bestämt sig för att så snabbt som möjligt komma tillbaka till Nicaragua.

Hon hade fått ett erbjudande att arbeta som tandläkare, utan lön, men med uppehälle.

När det inte gick att få tjänstledigt, sa hon upp sig, satte igång med en privat insamling av bl.a. sjukvårdsartiklar, som hon skulle ta med sig tillbaka (det blev 20 kilos övervikt) och började läsa spanska.

— Jag tyckte jag hade lärt mig en hel del, men när jag kom fram till Managua, förstod jag inte ett ord. Jag hörde inte när ett ord började eller slutade, inte meningarna heller förresten. Då misströstade jag om min möjlighet att någonsin behärska språket. Jag kände mig som en idiot. Men redan efter en månad tolkade jag för första gången.

Det var emellertid först när en minister i Nicaraguas regering, Omar Cavesa, höll tal för studenterna på universitetet i Lyon, som hon förstod hur bra hon egentligen klarade spanskan.

Mötet började på ett alldeles speciellt sätt, som säger en del om Nicaragua.

Studenterna ropade i kör: Den som inte hoppar är en contra!

Varpå ministern hoppar jämfota genom hela salen, upp på podiet och fram till talarstolen.

Omar Cavesa läxade upp studenterna för att de inte presterade tillräckliga resultat i sina studier.

— Jag förstod vartenda ord. Han talade nämligen gatans språk, det som jag hade lärt mig.

— Vi kan inte låta USA ha monopol på kunskap, sa han. Det finns alltid tid för det som är nödvändigt.

— Det finns tid att vara en ambitiös student, det finns tid att delta i de rödsvarta arbetsdagarna (frivilligt arbete), det finns tid att arbeta i milisen, det finns tid att propagera, det finns tid att vara en god kamrat, det finns tid att vara hjälpsam mot föräldrar och syskon och det finns ändå tid att festa och knulla.

Clary hajade till, hade hon verkligen hört rätt, och tittade i smyg på dem som stod omkring henne. Jo, det var precis så ministern sagt.

Clary ger ett annat exempel på språkbruket.

— Den sjunde maj, när USA:s handelsblockad mot Nicaragua inleddes, stod det i stora bokstäver över hela första sidan i La Berricada, den viktigaste nyhetstidningen: I dag börjar blockaden. I helvete vi ger oss!

— Det är sådant som gör att jag älskar Nicaragua.

Clary placerades i byn Moyagalpa på ön Ometepe i söder. Hon var den enda utlänningen. Hon åkte också runt i byar och drog ut tänder. Eftersom det var ont om vårdpersonal fick hon förutom tandvård hjälpa till med vanlig sjukvård.

I Nicaragua pågick en vaccinationskampanj av alla barn. Clary var med och gav sprutor.

— Det var kvarterskommittéerna som arrangerade vaccinationsstationerna. Vi kom en bestämd dag och då var alla barn kallade. Men ibland saknades någon, och då gick vi helt enkelt hem till den familjen.

— Kvarterskommittén visste precis vilka som var borta och var de bodde. Jag tror inte vi missade några barn.

— De människor jag träffade var mycket fattiga och saknade utbildning. Ändå var de mycket medvetna om Nicaraguas utsatta situation och hur länder runt omkring förhåller sig.

— Många vet vem Palme är.

— Jag tror han var det första statsöverhuvud som kom till Nicaragua efter revolutionen.

Den sista månaden bodde Clary hos Ramons faster i hans hemby.

— Det var i stort sett bara kvinnor där. Ramons faster och systrar försörjde sig genom att baka tortillas. Jag hjälpte till.

— Hela Nicaragua hålls uppe av kvinnorna. Männen har ofta försvunnit på ett eller annat sätt och kvinnorna får ta hand om barnen och försörjningen.

På pappret har kvinnan samma rättigheter som mannen. Lagstiftningen är radikal.

Det är också förbjudet att använda kvinno-bilder i sexuellt eller kommersiellt syfte. Den lagen har kommit till efter krav från kvinnoorganisationerna.

Många kvinnor deltar i Nicaraguas försvar, i milisen (motsvarar vårt hemvärn), som yrkessoldater eller som frivilliga.

Men den allmänna värnplikten är bara för män.

Kvinnor blev antagligen undantagna eftersom någon måste se till barnen och stå för försörjningen tror Clary.

Värnplikten är två år, och många skickas till gränstrakterna i norr och söder, för att slåss mot contras.

Clary hade intresserat sig för hur killarna egentligen hade det, eftersom hon hört

många skräckhistorier om militärtjänsten, och eftersom många ynglingar hon träffat var rädda.

Även människor som sa att de var sandinister och stödde revolutionen, kunde tala om att skicka sina söner utomlands innan de nått värnpliktsåldern.

Clary hade följt med en familj i byn när deras son mönstrade. Ofta följer de anhöriga och flickvänner med, eftersom några rekryter blir skickade till sina stationeringar direkt efter mönstringen, samma dag.

— Jag kände igen känslan i mönstrings-lokalen från den i väntrummet till tandläkaren. En kille svimmade i dörren när han kom tillbaka från mönstringsföretagarna.

Clary hade presskort från Röd Press och fick tillstånd att åka till fronten och intervju värnpliktiga. De tre dagarna blev som sagt sexton, och de mest omvälvande hon någonsin varit med om.

Första dagen

På eftermiddagen anländer hon till lägret strax utanför San Rafael del Norte. Det småregnar och blåser. Hon ser några tält, lastbilar och en ensam jeep, allt ser ut att var utslängt på måfå i en väldig gyttejepöl.

Hon hör ett dovt muller, ungefär som vid åskväder. Det är en strid som pågår en fem, sex kilometer längre bort.

Männen som är samlade runt jeepen har ständig radiokontakt med de stridande. En karta ligger utbredd på motorhuvuen och på den får Clary följa stridens gång.

Plötsligt verkar det som om striden närmar sig, man förbereder sig för förflyttning

Det är brist
på
nästan allting
— men
coca-colaextrakt
finns det
för flera år

och Clary tillfrågas om sin storlek på marschkängor.

Då blir hon rädd.

Det blir inget uppbrott den här gången. Contras lägger benen på ryggen. En halvtimme senare kommer besked: inga förluster. Det firas med en cigarett.

Clary sover i tältet ihop med killarna. Hon får ta den enda sängen. De övriga sover direkt på backen med bara regnskydd under sig.

Det finns ingen värme i tältet, men det blir ändå riktigt hemtrevligt när radion sätts på och en svag glödlampa tänds i taket.

För första gången i Nicaragua känner sig Clary totalt avspänd i kontakt med män. De

här killarna har inget behov av att visa sig stöddiga, i stället talar de länge, länge, med henne. Om allt från Gud och revolutionen till förhållandet mellan kvinnor och män.

Tydligast av allt etsar sig Manuels ord fast i hennes minne.

”Vi är inte soldater. Vi finns här just nu för att vårt land behöver oss här. Men vi är bara vanliga ungdomar. Se på oss: Jag är konstnär, Jairo är student och Sebastian likaså, Roger är läkare, Ismael har sin familj med två små barn som väntar i Eskli, Ronal...”

Andra dagen

Dagen efter åker Clary med ut till området där striden rasat. Under resan på smala vägar som kantas av grön skog berättar Ramon som kör bilen om hur contras dragit fram. För honom är det lätt att se märkena efter gårdagens strid. Clary kan inte se något särskilt förän de passerar en familj som håller på att ta reda på två döda kor som träffats av granater. Det stinker fruktansvärt, och den ena kon har ett stort hål tvärs genom buken.

Under hela resan går tio värnpliktiga framför bilen och spanar. De ser väldigt unga ut, tycker hon.

Vid framkomsten lastas ammunition av. Clary pratar med de killar som var i strid dagen innan. De skall snart ut igen för att leta efter contras som beräknas vara en kilometer bort.

Francisco är 20 år. Han säger:

— Jag gör värnplikten därför att det är ett måste på grund av imperialismens aggression. Efter värnplikten skall jag fortsätta att studera i Managua.

— Rädd känner jag mig inte. Vi från städerna blev väl vana under befrielsekampen. Under striden är man så koncentrerad på sin uppgift att man inte hinner känna rädsla. Efter striden är det mycket snack. Alla pratar om vad just *de* har råkat ut för under striden: ”De fick mig nästan, men här är jag — levande.” ”Oj, den här gången var det nära!”

— Det är klart att det känns när någon dör, och speciellt om det är någon som betyder extra mycket för dig. Man blir dämpad efter en sådan strid och vid nästa strid är man mer aggressiv — man vill hämnas den som föll.

Carlos är också 20. Han pratar mycket och med stolthet om ”cachorros”, Sandinos ”valpar” som är smeknamnet på de värnpliktiga.

— Det behövs minst 40 contras mot en cachorro, säger han.

— Vi är stolta, men det är för att vi har anledning att vara det. Vi slängde ut Somoza och nu skall vi slänga ut hans anhang.

Hela tiden deltar de lyssnande kamraterna med skatt och skämt och understryker det Carlos säger.

— En av anledningarna till att vi vinner är att contras saknar stridsmoral. Ibland när

de drar sig tillbaka ger de "nådaskott" åt de skadade som försenar reträtten. Och de lämnar kvar sina döda. Som hundar...

Vid återkomsten till lägret återstår bara att vänta. Det är mycket kallt. En lerig regnvattnenflod rinner rakt genom tältet. Vad gör man när man är genomfrusen och saknar torra kläder eller en dörr att stänga för att få skydd? Vad gör man när man är helt utsatt för källden utan tillgång till värme? Clary får göra som alla andra: hårda ut. Men känner sig ynklig.

Killarna gör allt för att hålla uppe stämningen. De skrattar och driver med varandra. Jairo som tydligen är deppad fråser ett-riga svar hela tiden. Och just därför är det han som blir värst utsatt för kamraternas skämt. Ismael löser korsord. Han har fått ett problem:

— Det stämmer inte. Ett ord för lön/för-tjänst på fyra bokstäver. Men jag kan bara stava PAZ (fred) med tre...

Nu upptäcker hon också vilka som är officerare. Manuel som hon talat mycket med är nummer två på rangskalan. Hon skulle aldrig upptäckt vilka befälen var om hon inte fått dem utpekade för sig.

Hon blir full i skratt när hon ser dem göra uppställning för kaptén.

— Uppställning, ryter Manuel så det ekar. Men efter en snabb, stram givakt är de samma skämtande killar som förut.

Hon tror aldrig hon skrattat så mycket i hela sitt liv som under dagarna i bergen med Sandinos valpar.

På kvällen hör de hur striderna brakar loss igen. Hon tänker på pojkarna hon träffat, som nu är där ute.

Tredje dagen

Carlos är död. Han blev bara tjugo. Clary ser hans kropp föras till lägret. Senare samma dag kommer Ramon fram till henne och säger sammanbitet.

— Clary, contras kidnappade min kusin i går. Hon var bara 14 år.

De står tysta. Det finns egentligen inget att tillägga.

Efter ett tag börjar Ramon berätta. Det var just här där de nu befinner sig som han för två år sen blev skadad i strid mot contras.

Han pekar ut höjder, dalar, skogsdungar. Allt har sin historia. Han visar på ärren i höger hand. Krossade ben och söndertrasade senor gör att den inte fungerar riktigt som förut. Men han ler när han visar att handen passar precis till maskingeväret. Han är 22 år, men har varit soldat sen han var 16.

Clary tänker på vilka erfarenhet han har, så olika hennes.

Knappt har Ramon avlägsnat sig förän Marion kommer gående. Han är klädd i regnskydd. Över axeln hänger geväret och under regnskyddet syns konturerna av ammunitionsbältet.

Han ser mycket liten och ung ut.

Han sveper med blicken över omgivningen och säger:

— Trots att jag själv kommer från Leon, så tycker jag att Inotegas berg är det vackraste i Nicaragua.

Clary instämmer men förstår att det är något mer han vill säga. Så kommer det.

— Min bäste vän Silvio är död. Han dog under resan till sjukhuset. Jag satt hos honom då.

Clary vet vem Silvio var. Han hade fått flera skott genom höften.

De döda hämtas av sina familjer. Lägret bryts. Solen strålar och bataljonen skall flyttas längre inåt bergen.

Clary får följa med. Man kan inte avvara så många man som skulle behövas för att föra henne tillbaka i säkerhet.

Vid förflyttningar färdas man i lastbils-karavan. På flaken är killarna beredda på strid, spanande. På jeepen är det likadant.

**Hon tror att
hon aldrig
skrattat så mycket
i hela sitt liv
som under dagarna
i bergen med
Sandinos valpar**

De kör genom områden där det finns contras.

Skönheten i naturen känns överväldigande. Höjderna med solglittret som avlöses av den täta lummiga grönskan.

När de passerar områden där träden och grönska ligger tät och nästan snuddar Clarys kind skärps hennes blick och hon håller andan. Vad finns bakom träden? Hon fylls av lugn glädje när hon ser en ung kille, klädd i militärens camouflagefärgade uniform komma ned släntrande för berget med vapnet över axeln.

Sänt på natten anländer man till målet, och tälten reses på nytt.

Dagarna går och

Clary vänjer sig vid livet i lägret. Hon får träffa många nya människor. Bussar med värnpliktiga som varit i strid kommer till lägret för att vila och de anhöriga besöker dem. Befolkningen runt omkring kommer för att få hjälp av olika slag.

Lägret flyttas då och då och man kommer hela tiden till områden där contras härjat. Hon ser förstörda skolor, sönderskjutna sjukstugor, brända fält och talar med människor som blivit utsatta för terror.

Hon blir mycket medveten om var vapnen finns hela tiden. Hon utvecklar en påtaglig fysisk känsla av hur långt ifrån närmaste beväpnade person hon befinner sig.

När man går och badar till exempel känns det obehagligt om vapnet ligger ett tiotal me-

ter bort, för att den närmaste vakten också badar en kort stund.

Vid ett tillfälle, när en grupp är på väg i jeepen just för att bada i närmaste flod, blir de hindrade av några bönder som säger att contras "håller på att jävlas" lite längre fram.

De beväpnade hoppar genast ur jeepen och går långsamt framåt vägen och försvinner runt en krök i grönskan. Clary och en annan person blir lämnade utan vapen vid jeepen.

Hon blir stående med ett krampaktigt grepp om kameran, kan inte tala, inte söka skydd för hon kan inte röra sig.

När hon ser människor långt borta tycker hon ett ögonblick att det är contras som kommer emot henne.

Hon tänker bara, "Jaså det var så här det skulle sluta."

Men det är hennes vänner som kommer tillbaka. Den här gången var det falskt alarm.

* * *

Efter nio månader i Nicaragua reste Clary hem.

— När jag flög hem med Aeroflot, sov jag över en natt i Moskva. Ett väldigt åskväder drog förbi den natten, och jag vaknade, trodde jag var kvar i Nicaragua, och att USA invaderat. När jag äntligen förstod var jag var, började jag gråta hejdlöst. Det var väl spänningen som släppte.

Clarys kompis kommer för att hämta henne. Utanför har solen gått ner. Jaha, det här var Clarys lediga dag, tänker jag.

— Vad tror du om Nicaraguas framtid, frågar jag.

— Det måste bli fred. Föreställ dig vad det innebär att leva under ett ständigt hot. Skräcken finns alltid där även om människor inte låter den komma fram normalt. Men den märks så fort något ovanligt inträffar.

Nicaragua behöver också ekonomiskt stöd. Blockaden slår hårt. Det är brist på nästan alltting.

— Men Coca-Colaextrakt finns det för flera år! Clary skrattar. Hon gör ofta så, säger något roligt och brister ut i ett klingande skratt, för att strax åter bli allvarlig och koncentrerad.

— Men det finns en ganska stark solidaritetsrörelse i USA. Det finns amerikanska städer som är vänorter med städer i Nicaragua, visste du det?

— Och det finns en organisation av amerikaner som bor i Nicaragua, en del sedan mer än 40 år. Den bildades efter invasionen i Grenada. 350 amerikanska medborgare i Nicaragua skrev till Reagan och förklarade, att de absolut inte ville bli "befriade".

— Det behövs en stark opposition i Sverige också. Det är det jag jobbar för.

Så ger hon sig ut i natten för att förbereda nästa resa till Nicaragua. Då tänker hon ha massor av övervikt med sig i bagaget. Och se till att de övriga nio i brigaden också har det.

Monica Dalin

MARY

EN IRLÄNDSK HISTORIA

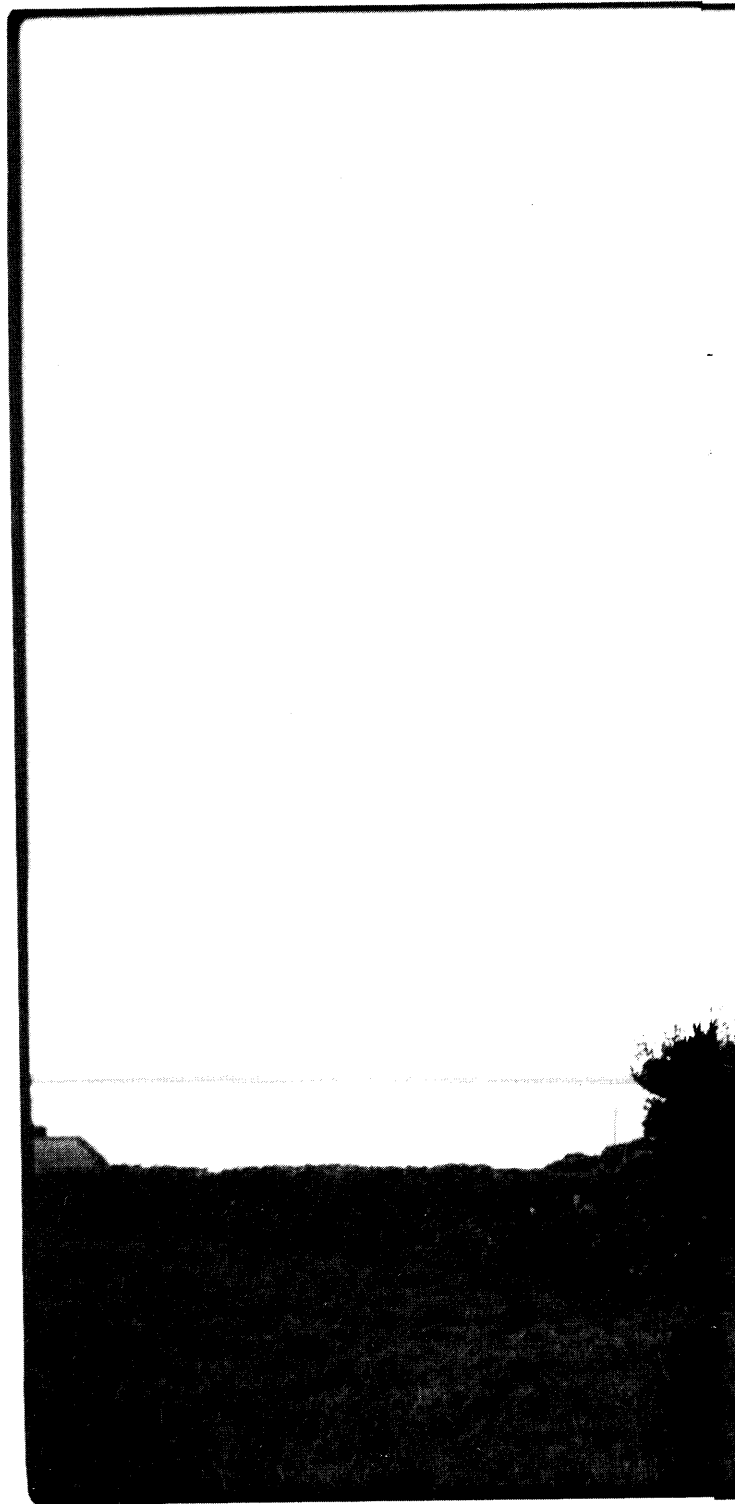
En tom trögunga vaggas fram och tillbaka av höstvinden ute i den vildvuxna trädgården.

I köket är det mycket tyst. Kvar på matbordet ligger en gulnad teckning av en prinsessa som vänt ryggen åt ett stort, svart slott. Leksaker och tidningar är spridda över golvet. I diskhon står skitiga kastruller och mellan kranarna har en spindel nästan fått färdigt ett vackert nät.

Det luktar vemod och ruttna matrester.

Ingen har glömt att städa undan här. Det har inte funnits tid att komma ihåg.

Allt har lämnats i största hast.

Ballydavid

Några veckor senare får jag veta vad som hänt i huset vi lånade på Irlands sydvästskust, nästan längst ut på Europas västligaste udde.

På hemlig adress i Dublin träffar jag kvinnan som sönderslagen tog sina barn och flydde sitt hem en tidig morgon i början av juni.

I ett land där du inte kan skilja dig, först för ett år sedan kunde skaffa preventivmedel på laglig väg och där abort är förbjudet blir flykten många irländska kvinnors enda utväg ur kraschade äktenskap.

Mary Begley är bara en av dem. Det här är hennes historia.

Hon ser trött ut när hon säger:

— I hela mitt liv har jag kämpat mot det här förbannade samhällets kvinnoförtryck. Och även om jag tvingas gömma mig just nu, så har jag inte slutat slåss.

På irländska betyder hennes efternamn liten krigare.

* * *

— Jag är född tjugo år för tidigt för det här landets moral och lagar. Är för radikal och därför mycket ensam.

Mary sitter uppkrupen på en madrass, lutar ryggen mot väggen. Hon ser blek ut i det kalla ljuset från en naken glödlampa. Kroppen är späd som en fågels, håret har hon klippt mycket kort. Och fastän ögonen är rödkantade av trötthet, så är blicken allt annat än matt.

Hon har bott i det här huset sedan hon flydde, snart fyra månader nu. Delar det med två andra kvinnor som också lämnat sina män. Fyra barn finns i huset, alla flickor. Tre av dem är Marys; Siobhan, 11, Doireann, 8 och Sile, 6.

Marys sovrum är sparsamt möblerat. Förutom madrassen finns just inte mycket mer än en låg hylla under fönstret, fullproppad med tidningar, anteckningar och böcker. Ett tegelstenstjockt irländskt-engelskt lexikon ligger uppslaget bredvid madrassen.

— Jag jobbar lite med att översätta engelska barnböcker till irländska. När jag får tid över, vill säga. Att vara mor till tre barn tar nästan all min tid nu. Men vi behöver alla extra pengar vi kan få. Socialhjälpen och barnbidraget räcker inte långt.

— Men om det är något positivt jag bär med mig från min uppväxt, så är det väl att min mor lärde mig hushålla med pengar. Det lilla som fanns. Jag tillåter mig helt enkelt inte att bli luspank.

I Marys hemtrakt vet folk vad fattigdom är. Byn Ballydavid på Dinglehalvön där hon föddes för snart fyrtio år sedan ligger på ett kargt lågland mellan bergskedjan Brandon Mountains och den vilda Atlanten. I många generationer har människorna med knappa marginaler livnär sig av fiske och av att bruka den steniga jorden.

De naturliga förutsättningarna för ett drägligare liv har varit begränsade genom historien, och genom engelsmännens femhundraåriga koloniala utsugning krossades de flera gånger om.

Nordsidan av halvön är också ett av de allt färre områdena på Irland där man talar irländska, eller gaeliska, som förstaspråk.

— Många i min hemtrakt sätter likhetstecken mellan att prata gaeliska och att vara fattig. För mig är det bara ett exempel på hur irländarna vänt förtryckarnas vapen in i sig själva, till ett självförtryck. Att prata gaeliska var kriminellt under den engelska terrorn, och språket utplånades nästan.

Mary har funderat en hel del över självförtrycket.

— Den självförnekelse och puritanism som finns hos irländarna tror jag är en blandning av alla de olika läror som tvingats på oss uppifrån under historien. Förutom allt som engelsmännen stal ifrån oss, så körde de också i oss sin dogmatiska kalvinism: vissa är för evigt dömda till förtäppel-

se, andra till salighet. Gissa vilka det var som var de förtäppade i deras ögon?

— Och sedan då den förbannade katolicismen som håller folket i ett järngrepp och naglat fast kvinnorna under stövelklacken med kroppsförnekelsen, det sexuella förtrycket och myten om den Välsignade Familjen.

Marys äldsta dotter Siobhan kommer inrullande på nyinköpta rullskridskor. Frågor om hon får sticka ut en stund. Nöjer sig motvilligt med ett "okej, men bara en timme, det är redan mörkt" och rullar ut igen.

Lite nervöst lyssnar jag och Mary till den slamrande expeditionen nedför trappan med skridskorna på.

— När jag var i hennes ålder, elva sådär, minns jag att jag kände mig jävligt sexig. säger Mary när vi hört ytterdörren slå igen därnere och alla ben uppenbarligen är i behåll.

— Men jag hade ingen aning om vad jag skulle göra åt den känslan. Redan då drogs jag till tjejer. Det gjorde mig osäker, visste inte om någon annan som gjorde det.

— Jag menar inte att jag uttalade ordet lesbisk för mig, eller homosexuell. Det hade jag ingen aning om vad det var, att det alls existerade. Även nu, men av andra skäl, har jag svårt att använda ordet homosexuell. Låter som en sjukdom, tycker jag. Och lesbisk är väl vackert i och för sig, men det är ju grekiska, kommer inte från mitt eget språk. Kallar mig gay, för det är bejakande. Glädjefyllt.

— Överhuvudtaget fanns det någon slags känslökyla i min familj. Visst tyckte vi om varandra, men visade det så sällan. Mamma var trettiosju när hon fick mig, jag tror åldersskillnaden alltid hållit ett avstånd mellan oss. Och både min far och bror var lite knepiga, svåra att komma nära. Pappa var polis en period i mitt liv, jag tror att det dödade något i honom, gjorde honom strikt och formell.

Mary beskriver sig själv som ett inbundet barn som flydde in i böcker för att stå ut. När hon var fjorton började hon i en katolsk internatskola. Även idag drivs skolorna på Irland i stor utsträckning av kyrkan.

— Jag protesterade vilt mot att börja där först. All disciplin, stenhårda regler och kontroll skrämd mig. Men när jag väl börjat trivdes jag. Idag tror jag att det var för alla flickor som gick där. Jag hade några små kärleksaffärer, mycket i skymundan och oskyldiga.

Efter fyra år i internatskolan började Mary på universitetet i Galway. Hon valde att gå där för att en stor del av undervisningen var på gaeliska. Det var fem viktiga år, menar hon. Fick henne att vakna upp, se vilken sluten värld hon levte i, både i hembyn och på internatskolan.

— Jag menar inte att skolan lärde mig nyttiga saker, universitetsvärlden är också isolerad. Men jag tog steget från tonåring till kvinna under de där åren och började förstå alla lögnen som det förväntades att jag skulle gå på: att utbildning för en kvinna trots allt bara är ett mellanspel, att hennes mål är att hitta en man. Bli maka och mor.

— Men att dra en barnvagn verkade aldrig särskilt romantiskt, tyckte jag. Och blev förbannad över att se hur mina tjejkompisar tävlade om att hitta och få ihop det med den snyggaste killen. Det var bara ett spel alltihop. Killar intresserade mig inte alls på det sättet. De var hårda, taskiga och utnyttjade tjejerna.

— Kunde aldrig förstå hur en förtryckare automatiskt skulle kunna bli en älskare.

När Mary var tjugotvå träffade hon dock en man som hon skulle ha ett nioårigt förhållande med.

— Men han var gift, och det är en förklaring i sig tror jag. Eftersom det inte finns skilsmässa på Irland så behövde

Sile, Mary och Doireann. Dublin, september.

MARY

EN IRLÄNSK HISTORIA

Halfpenny Bridge, Dublin

MARY

EN IRLÄNSK HISTORIA

jag aldrig riskera att behöva gifta mig med honom. Jag inbillade mig att jag älskade honom, kanske gjorde jag det också. Han hjälpte mig att komma över mina komplex och hämningar, lärde mig att tycka om min kropp. Och jag upptäckte min sexuella lust för första gången, vågade tillfredsställa den.

— Jag blev nog lite sexgalen de där åren. Kunde inte få nog.

Mary skrattar till, kryper ihop ännu mer och lägger armarna om knäna. Kanske är hon lite generad.

— I den vevan slutade jag bikta mig. Sex utan syftet att göra barn, ren sexuell njutning är ju synd enligt den katolska tron. Och jag kände bara att nu får det vara nog med förnekelse. Hade ingen lust att morgonen efter en fin sexuell upplevelse krypa in i biktstolen och säga att jag ångrade mig och aldrig skulle göra Detta igen.

Men förhållandet var inte bara positiv upptäckarglädje. Mary kunde aldrig räkna med att hennes älskare kunde finnas där när hon behövde honom. Tid och plats för deras möten bestämde han.

Och ett förhållande med en gift man accepteras inte. Folk började prata.

— Jag kan inte säga om det var frustrationen eller trycket utifrån som gjorde att jag började umgås med hans ogifte bror istället. Kanske jag tänkte: jag får väl nöja mig med det näst bästa då, jag vet inte. Men ingenting ångrar jag så mycket som att jag hamnade i säng med honom. Och blev gravid.

— Den mannen skulle förstöra mitt liv...

Mary tystnar. Vänder bort blicken och tittar länge ut genom fönstret.

Det är fullkomligt becksvalt utanför rutan.

* * *

This Man. That Man.

Mary uttalar aldrig hans namn när hon så småningom börjar berätta om mannen hon gifte sig med.

— Det är ett sätt att vända vreden utåt, svarar hon när jag frågar varför. Nu ser jag honom som en symbol för chauvinismen i det här landet, männens uppfattning om kvinnan som ägodel, något att förbruka.

— Jag kommer ifrån alla förlamande självanklagelser och personligt grubbel över varför det gick åt helvete. Är ju knappast den enda kvinnan på Irland som utsatts för terror, min historia är inte privat.

När Mary blev med barn jobbade hon på sina föräldrars pub nere vid hamnen i Ballydavid.

— Jag oroade mig inte över att jag var gravid. OK, saker och ting får väl ha sin gång, tänkte jag. Funderade varken på att göra illegal abort eller gifta mig.

Men även om hon hade försökt, så går ingenting att dölja i en liten by som Ballydavid. Magen växte till allmänt beskådande och Marys mamma stod inte ut med alla fördömanden som visserligen uttalades bakom ryggar, men ändå var menade att höras.

Mamman pressade Mary att antingen gifta sig, eller stic-
ka iväg.

Mary reste till London. Men inte för att göra abort som 4000 irländska kvinnor gör varje år. Hon skulle föda sitt barn.

— En väninna övertalade mig att be den här mannen följa med mig, som stöd. Och det var ju en jävla hjälp jag fick av honom.

I London hyrde de ett litet fuktigt rum med gaskamin som enda värmekälla. Killen fick jobb, "men det mesta av pengarna gick till öl". Och så föddes deras första barn, Siobhan.

— Förlossningen var smärtsam. Ingen hade talat om att

det skulle göra så ont. Ändå hade jag fått några timmars profylax — som jag fick tjata mig till. Minns hur ensam jag kände mig när det var över, trots att min nyfödda dotter låg i mina armar. Ännu en gång kände jag mig lurad — av alla dessa sagor om lyckliga mödrar med nyfödda rosiga barn.

Att komma hem till ett trångt och kallt kyffe med en liten krävande människa gjorde det inte lättare. Upp två, tre gånger varje natt, elda i kaminen, amma, trösta. Och var inte mannen ute, så låg han och sov.

— Jag minns en natt när jag väckte honom, behövde prata. Allt kändes så jobbigt. Och det enda han sa var: "vafan adopterar du inte bort henne för, om det nu är så besvärligt." Då var hon en vecka gammal...

Marys ögon är kalla. Men så spricker det hårda ansiktsuttrycket upp i ett minnets leende:

— Vet du vad, kommer plötsligt ihåg att jag under de där kalla, oändliga nätterna med Siobhan vid mitt bröst läste min första bok om lesbisk kärlek. "The well of loneliness" tror jag den hette. Såna böcker kunde man inte få tag i på Irland då, men i London fanns de.

Efter några månader i England blev hemlängtan stark. Mary, mannen och barnet återvände till Irland och Ballydavid. De gifte sig efter ytterligare påtryckningar utifrån och Mary gick tillbaka till sitt jobb i puben.

Började tjäna egna pengar igen och var inte längre beroende av mannens.

— Då föll det där skuggäktenskapet i bitar direkt. Jag ville ju aldrig gifta mig för det första, och när vi ändå gjorde det ville jag ta mig ut det så snabbt som möjligt. Och när jag då fick en ekonomisk grund att stå på — för mig själv och min dotter ville jag att vi skulle separera.

Juridisk skilsmässa av den typ vi har i Sverige existerar inte på Irland. Men det finns några utvägar, antingen via staten eller kyrkan, om makarna vill separera. Är parterna överens kan man ansöka om "separation by agreement" vilket innebär att man delar upp ägodelar och kapital, delar vårdnaden (även om barnen juridiskt sett tillhör fadern) — men fortfarande kan man inte gifta om sig efter som det tidigare äktenskapet inte är upplöst.

Via domstol kan ena parten också försöka få ett beslut om att utesluta den andra från hemmet. Detta kallas "barring order" och i de övervägande fallen av ansökningsarna handlar det om kvinnor som fysiskt misshandlats av sina män och vill ha den juridiska rätten att hålla dörren stängd för dem. En "barring order" är dock tidsbegränsad till högst ett år. Sedan måste ny ansökan ske.

En tredje väg är att söka "church annulment". Då ska ena parten inför kyrkan bevisa att hon/han antingen tvingades in i äktenskapet, eller att hon/han dagen för giftermålet inte var vid sina sinnens fulla bruk. Äktenskapet upplöses då, eller rättare sagt: det har aldrig ingåtts. Finns det barn med blir de utomäktenskapliga efter ett "church annulment".

Totalt sett kommer över 70 procent av alla olika separationsansökningar från kvinnor.

— Jag bad honom lämna mig, fortsätter Mary, men han vägrade. Så det blev jag som fick lämna honom istället. Men det skulle ta sex år. Under den tiden föddes också Doireann och Sile.

Så rullade terrorn in i Marys tillvaro, som tjockan från havet. Ingenting hände över en natt.

Mannens desperation övergick i hat, smygande letade sig hoten in i huset, fyllde rummen, ett efter ett. Mary satte hänglås på sin sovrumsdörr, allt oftare trängde han sig på henne mot hennes vilja.

— Ett sätt att klara mig genom de åren var att försöka bygga upp en ny identitet som lesbisk. Men det var ett ensamarbete, landsbygdens människor sitter stenhårt fast i den konservativa katolska moralen. Jag väntade mig inte att kunna prata med någon i Ballydavid om min homosexualitet.

— Ännu mindre hoppades jag träffa någon kvinna.

Marys sätt att finna svar blev att skaffa böcker, tidskrifter och annan information från Dublin och England, tog kontakt med National Gay Federation i huvudstaden.

1981 lämnade hon mannen första gången, tog barnen med sig och for till Dublin. Stannade där ett halvår, "samlade på mig styrka", reste tillbaka och lyckades kasta ut mannen ur huset. Han flyttade till Dingle, en stad någon mil bort.

— Under tiden i Dublin hade jag tagit reda på vilka juridiska vägar som fanns för en separation. Och först verkade det som om den här mannen gick med på en "separation by agreement", men när papperen skulle skrivas under vägrade han.

Men Mary gav inte upp. Hennes målmedvetenhet blev starkare och starkare, och i takt med den ökade mannens våldsamheter.

Han kom till huset, dag som natt, bevakade Mary och barnen. De visste aldrig när han skulle dyka upp. Flera gånger bröt han sig in, gick bärsärkagång, slog sönder och stal saker.

Det var nu som den fysiska misshandeln gick från hot till handling.

Vid två tillfällen försökte Mary via domstol utestänga honom från huset. Men hon lyckades inte få en "barring order", kunde inte visa upp tillräckligt med blåmärken.

— De där två rättegångarna har varit mitt livs mest förödmjukande stunder. Första gången, för fem år sedan, använde mannen "bevis" mot mig som han stulit från mitt rum: lesbiska böcker och mitt medlemskort i National Gay Federation. Och domaren sa: "Mrs Begley, ni har sexuell problem".

— Nej, sa jag, jag är medlem i en organisation som är laglig här på Irland. Och trots att jag hade vittnen med mig som intygade att han slagit mig, så var mitt "brott" större i domstolens ögon. Jag förlorade målet och fick betala dyrt.

I april i år försökte hon igen, men lika resultatlöst.

— Jag trodde inte att den här mannens terror mot oss kunde bli värre, men det blev den. För första gången i mitt liv kände jag dödsrädd. Barnen rörde han aldrig, men han misshandlade mig inför ögonen på dem.

En söndagskväll i början av juni i år hörde Mary hans bil bromsa i kraftigt utanför huset. Snabbt låste hon ytterdörren, föste in flickorna i sitt sovrum och låste in sig där med dem.

Men inga dörrar stod emot hans raseri. Han drog ut Mary ur sovrummet, in i badrummet, låste och stoppade nyceln i fickan.

— Han sparkade mig runt på det kala golvet. Jag vet inte hur länge. Skrek som en besatt att han skulle döda mig. Jag har aldrig sett sånt vanvett som i hans ögon den kvällen.

— Den enda förklaring jag har att jag fortfarande lever är att jag höll mig så lugn, hur i helvete jag klarade det. Sa bara: "sluta nu, låt mig gå". Blodet rann från ett sår i pannan, kroppen bultade och värkte, men jag var inte illa skadad.

Mary försökte trösta de uppskakade och gråtande barnen. Mannen somnade utpumpad på en soffa i vardagsrummet.

— När jag såg kniven bredvid honom på golvet bestämde jag mig. Flydde vi inte nu, kanske det skulle bli försent.

Mary rafsade ihop det nödvändigaste åt sig och barnen, klädde på dem och när gryningsljuset spred sig över bergen i öster lämnade de sitt hem.

Ingen skulle bo i det huset, möjligen tog sig mannen in ytterligare några gånger, förrän jag och Anette lånade det fyra månader senare.

* * *

— Jag vet inte hur länge vi kommer att bo här i Dublin, säger Mary. Visst saknar vi kusten och havet, men att bo här i storstaden är bra för oss nu. Trots buller, avgaser och kriminalitet.

— Det jag skall göra nu, är att försöka få ett "church annulment". Min far har fått tag i en läkare, som kanske kan intyga att jag var under psykisk press när jag gifte mig.

— I slutet av oktober skall jag träffa en präst här i Dublin. Jag tänker fråga honom om hans förnamn det första jag gör, har ingen lust att kalla någon Fader.

Om Mary får äktenskapet upplöst av kyrkan, blir hennes tre barn rättslösa eftersom de då inte har någon far. Mary måste då försöka adoptera dem.

Mary vet inte riktigt hur barnens relation till sin far skall se ut i framtiden, vare sig hon får ett "church annulment" eller inte.

— Så länge han inte får ordning på sitt liv, så är det bäst att flickorna inte träffar honom. När vi bodde i Ballydavid mårde de mycket sämre än nu. Fast han inte rörde dem, så litade de inte på honom, blev nervösa. De kunde ju inte undgå att se vad han gjorde mot mig.

— Barnen och jag har ett bra och öppet förhållande nu. Vi pratar mycket om det som hänt, jag talar om för dem att jag inte tycker det är rätt att någon människa har den lagliga rättigheten att förtrycka en annan människa, jag försöker berätta för dem vad det är att vara gay.

— Men de är självständiga nu på ett sätt som de inte var förut, utvecklas mer och mer till egna personligheter. Så de vet vad de gillar och inte gillar och sätter emot mig när jag blir för ensidig i våra samtal. Det är bra, ett tecken på att de är mer harmoniska nu.

För egen del mår hon också otroligt mycket bättre nu, menar hon. Känner energin komma tillbaka, har fått tillbaka livslusten och tycker inte att veckans dagar räcker till för allt hon vill göra. "En ledig dag!" svarar hon blixtn snabbt när jag frågar henne vad hon önskar sig mest nu.

Barnen tar förstås mycket tid, hon läser mycket, jobbar inom kvinnorörelsen bl med en stenciltidning som kommer ut en gång i månaden, har tagit upp intresset för irländsk traditionell musik och spelar dragospel på gatorna då och då med en kompis. Och nu skall hon starta en språkcirkel i gaeliska för kvinnor.

Men livet är aldrig bara svart eller bara vitt. Att vara feminist och lesbisk i en katolsk och mycket manlig värld som den irländska är en ständig kamp.

— Det är tröttsamt, tar en massa kraft, att ständigt konfronteras med allt ruttet i det här samhället och hela tiden försöka slåss mot det. Men jag har ju träffat andra kvinnor som tänker som jag här i Dublin, som har gått igenom samma djävulskap — och jag tror att vi kan göra något tillsammans. men det tar tid, och jag är otålig.

— Sedan är det inte bara en källa till styrka att möta dessa kvinnor. Vi upptäcker hur känslomässigt kvaddade vi är. Under mina fyra månader här har jag träffat flera lesbiska kvinnor som aldrig haft en sexuell relation med en kvinna. Trots den inre kamp som ligger bakom att våga komma ut som lesbisk i ett land som vårt, så är det katolska skuldbegreppet så djupt rotat i flera av oss att vi inte klarar av sexuella relationer utan syftet att sätta barn till världen.

Mary har svårt att svara på vilken fråga som är den viktigaste att driva för att förbättra kvinnornas situation på Irland. Hela samhället är ett rättbo av kvinnofientliga attityder, lagar och moral, menar hon.

Att förändra attityder tar en sådan tid. Hon tar förra årets folkomröstning om abort som exempel, en omröstning som slutade med att 70 procent av befolkningen röstade emot att införa abort på Irland, efter en intensiv het-skampanj från organisationen Rätten till liv och katolska kyrkan:

— Debatten innan folkomröstningen visade på en rörelse i rätt riktning, folk började faktiskt ifrågasätta en hel del. Men omröstningen kom för tidigt, många retirerade när kyrkan gick till angrepp och röstade som de "borde". Och med omröstningens resultat nöjde sig tydligen det irländska folket, debatten tystnade helt.

— Idag är abortmotståndet starkare än på många år.

Enligt den irländska konstitutionen måste i sista hand en folkomröstning ligga till grund för en grundlagsändring. Idag ser det ut som om nästa folkomröstning kommer att handla om skilsmässor. En grupp som heter Divorce Acting Group har funnits i tre år och pressar regeringen på ett ställningstagande.

Regeringen har svarat med att tillsätta en arbetsgrupp, the Committee for Marriage Breakdown, som skall arbeta fram ett underlag för en eventuell folkomröstning. Arbetsgruppen skulle varit klara i våras, har nu fått utsträckt tid. Tidigast i april nästa år vet man säkrare om det blir någon omröstning eller inte.

— Tror det är bra om den inte kommer för snabbt. Även om folk ändrar uppfattning, vågar gå emot kyrkan — så behöver de tydligen tid för att i slutändan öppet våga stå för sina åsikter. Vi har inte råd att göra om samma miss-tag som i abortomröstningen.

— Men för mig är inte frågan om skilsmässa eller inte den viktigaste, trots det jag själv varit med om. Vi måste göra upp med hela det katolska kvinnoförtrycket, ifrågasätta äktenskapet och den heliga Familjen.

— Fan, jag vet inte var man skall börja...

Mary ser plötsligt mycket trött ut, stödjer hakan mot händerna. Vi sitter tysta ett tag.

— Jag tror jag skall försöka skriva ner det jag har upplevt, säger hon till slut. Önskar att jag läst det jag har berättat för dig för tjugo år sedan. Då skulle jag aldrig gått in i det här helvetet...

* * *

En långtradare dånar förbi nere på gatan så föns-terrutorna skallrar. Sedan blir det tyst och vanligt utanför igen. Området där Mary och barnen bor ligger en bit från Dublins centrum, det är en lugn och aningen fashionabel stadsdel med välklippta häckar och blankpolerade bilar.

Ingen i hembyn har fått veta Marys adress i Dublin. Hon vågar inte ge någon den av rädsla för att mannen skulle tvinga den personen att berätta. Mary har via telefonsamtal med sin mor fått höra rykten om att han gett sig fan på att hitta henne och barnen.

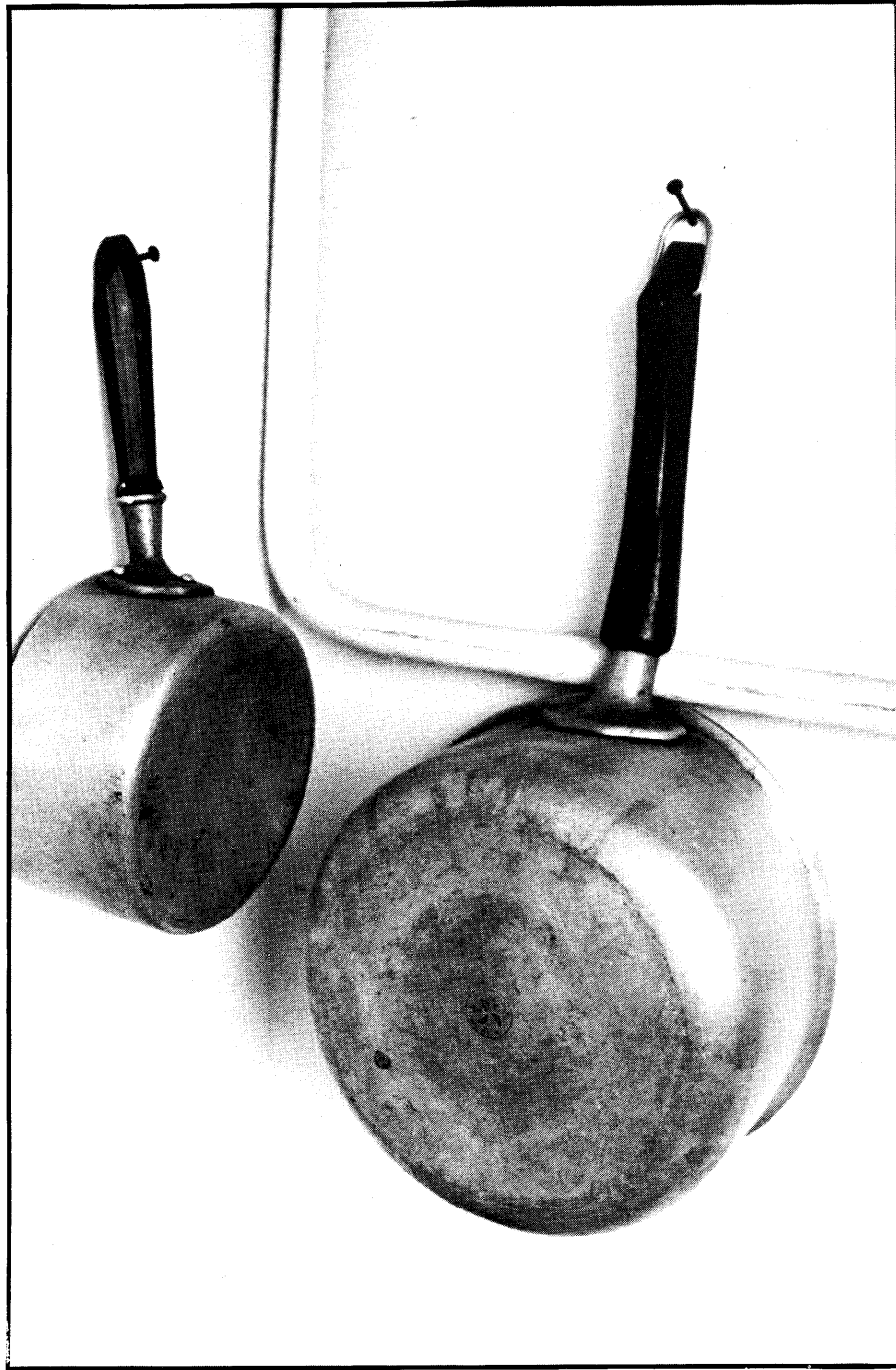
— Det är skönt att ha andra vuxna i närheten. Tror inte att jag vågat bo ensam med barnen. Jag vet att han kan ta sig till vad som helst...

Jag ser oron i Marys ögon, känner hennes skräck. Rummet där vi sitter, över femtio mil bort från Ballydavid, känns plötsligt inte alls tryggt längre.

Någon ropar nerifrån köket och frågar om vi vill ha te. Vi reser oss samtidigt och går ner. □

MARY

EN IRLÄNSK HISTORIA

Martine Durand

ANITA JOHANSON

Män

Min första man
läste latin på universitetet i Lund
när jag mötte honom.
Han hade bred Strindberg-panna,
gammaldags-väst och fladdrande trenchcoat
och var rank som en ung lind

Han var son till min konfirmationspräst
och spelade orgel i kyrkan
om söndagarna.

Det var på orgelläktaren
efter gudstjänsten
vi avlade vårt första barn
efter det att de himmelska tonerna
av Gammal Fäbodpsalm
klingat ut

Tio år senare var han en man
med förlupen hustru
och tjurnacke.
Han kapslade in sitt sår i fett,
skräddarsydda kostymer,
dagar fulla av åtaganden
och korta, drömlösa nätter

Jag skrev poesi
och umgicks med konstnärer och fyllbultar
på Timmermansgatan
medan han gjorde karriär.
Sedan flyttade jag ihop
med min lärare på engelsk-kursen,
en Jesusgestalt med sex barn,
medlem i kväkarnas församling,
hälsokostare och renlevnadsman

Vi sov för öppet fönster
hela vintern
och jag fick blåskatarr.
Jag åt bakelser i trappuppgången
och hörde på Sven-Bertil Taube
på grammfonen i smyg
men det hände att jag
blev tagen på bar gärning

Efter ett svartsjukeanfall för mycket
och mordhot från hans äldste son
fick han flytta
med sina arton flanellnattskjortor
och boxen med biodynamiska potatis

Jag åkte på rekreation
till Arne Mattssons vattenkvarn i Knivsta,
eldade stora brasor
och sov över ett vattenfall.
Jag minns att i skogen
hittade jag en jättestor, förtorkad svamp,
den var som en sol,
och jag bar den i famnen
minst en mil i regnet
och en dag mötte jag
Jan Fridegård vid en ruin

Min tredje man
är liten som en tita
och snäll som ett får.
Han sköter hus och barn
medan jag är på resa,
tar emot mina skyddslingar
och sorger
i sin sorglösa famn —
Han är saktmodig och förnöjsam,
välbalanserad som en trapetskonstnär
och mycket intelligent —

Vi har inga kontroverser
och lunkar styckevis sida vid sida
i samma takt —

Vänner

Bland människorna som far förbi
finns en alkoholiserad mus,
hon är mager som ett streck
och saknar skugga

Laban är en annan
han är tjock
och helt upptagen
av sig själv —
han går runt, runt,
en gorilla i bur —
kommer inte fram
och inte ut

Svarta Klara tyckte jag om
när jag var barn
Bland stadens alla tanter
var hon den enda intressanta —
svartklädd, cyklande,
håret som en svart vimpel bakefter,
baktalad, ökänd, begabbad,
titulerad inte fru
men hora

Amanda med katterna
var en annan barndomsgestalt,
hon var en docka av porslin
med katter på båda axlarna
och beskodd med knäppkängor.
Hon var innesluten
i ett hemligt leende
och ögonen var förlorade
i det blå; hon var också värd att efterlikna

Kalle var en av dom
jag stannade till för,
han var alltför illa åtgången
av T-sprit och kalla utesovarnätter
för att jag skulle kunna gå vidare —

Och på samma sätt var det med Ulf, den linhårige,
monsterälskaren,
och den maniskdepressive norrmannen
(som stal grannens baby)
och den unga, stammande modern
och det mongoloida barnet.
Vi flyttade alla tillsammans
i ett utdömt rivningshus
med bad
tills vi åter skingrades
och jag hamnade i en biskops hus
som mätress —

Bland alla dem jag far förbi
möter jag ibland en clown
som kan lära mig
ett eller annat konststycke
och somliga odjur
är villiga att lära ut
ett skurkstreck
i utbyte mot en cigarett

Det finns dom som gråter vådligt,
dom måste man trösta så klart
och kloka ord kan man få
när man minst anar det
och insikter kan man faktiskt hitta i träd
om man är tillräckligt vaksam

Hatar dej

Hatar dej
för att du krossar mina tankar
stör mina planer
rubbar mitt mönster
det som jag flitigt vävt samman
och trodde var hållbart

Du bryter dig in
kilar fast ett spett
bänder långsamt upp en öppning
ett sår

Försöker vara stark
men du är starkare

Vill bara vara svag
ligga på din arm
känna dina dofter
andas in dina lukter

Är rädd
ja, jag är rädd
för att känna dig
för att älska

Ockupera inte min kropp —
fast det redan är gjort
försöker jag
förbjuda dig

Klåda

du kliar mig med
livlig blick
ögonmassage
för min veka kropp
upprörd
vidrörd energi
upphörd kontroll

sedan
avvisad
som brukad
instängd
fylld av dunkel
ogräsbekämpningen inleds
med långa naglar
rensar jag
tills de bryts
då lånar jag dina
i plast
som aldrig går av

Framkalla

Bind mig i film
Slå till
Framkalla känslor
Utslätat, trist
kräv en ny kopia
Svart på vitt

EVA SANDEGREN

MAJ PERSSON

Artigt svar

När jag skrivit tusen
hungriga kärleksbrev
Tagit hundra sömnciketter
Hoppat från sjätte våningen
Skurit av mig halspulsådern

Då skriver du ett kort och
tackar för visat intresse

Nya skott

Det utblommade
i dina ögon
skjuter nya skott

Och jag kupar
mina läppar
över grodden

Romantik

Anonyma kyssar
från en mycket
blyg älskare

Du fnissar och
vänder bort huvudet

Himlen är lika
blå som hans
troskyldiga ögon

Och du nämns inte
säger att du egentligen
föredrar åskväder

Blåmärken

Blåmärken både
utanpå och inuti

De inre är ömmast
Så snälla du, var
försiktig och kyss
dem inte

Att älska

Att älska med dig
är som att störta
genom sitt innersta
och plötsligt upptäcka
att mörkret redan
är bebott

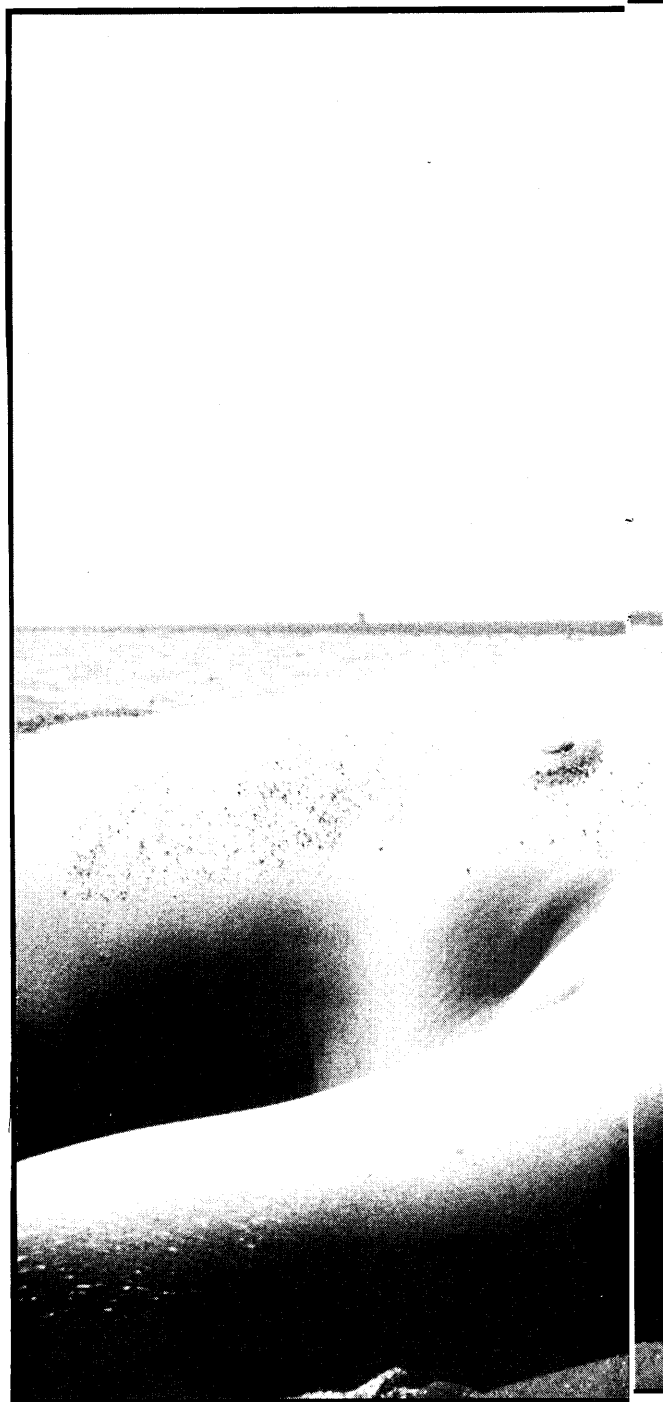
Glömskan

Det är väl typiskt
att jag skulle
glömma elden

Nu då allt
borde brinna

Nu då vi
tänkt slingra
oss som lågor
kring varandra

Bränna upp alla
våra helveten

Lena Andersson

ANNIKA NIELSEN

Jag kom till i en värld, som jag varken kunde eller hade styrka att ändra på.

Jag föddes där jag föddes, och ingen annanstans. Mina föräldrar var de de var, kunde inte vara några andra.

Att jag fick en syster och inte en bror, det var bara så och ingenting att göra åt.

Min uppfostran går inte att göra om, jag bara växte. Stegen och valen var mina, fast jag under många år gick i andras fotspår.

Sorgen och svårigheterna, döden, fanns som den finns för alla.

Döden kom och livet fortgick.

Att jag föddes som en kvinna, gjorde att jag inte var en man.

Att leva som kvinna var att gå som en kvinna, och inte likt mannen.

Även om jag under många år apade efter.

De val jag tvingades göra blev många gånger fel, men ofrånkomliga.

Att stiga upp på morgonen måste jag göra, liksom alla andra.

Sömnen tar som allting annat slut, och att ligga kvar i sängvärmen en hel dag blir för tröttsamt.

Den kommer också som allting annat när den själv vill, hur mycket man än vill göra.

Släcker ögats klara glans och tömmer alla lemmar på deras energi.

Så vuxen blev jag som alla andra, trots att jag strider för barnet.

Dessutom var människan redan den hon var, hur mycket jag än ville henne till något annat.

Även kärlekens lagar var instiftade på förhand, trots att jag kämpade för andra.

Och det att någon kallade mig dum arbetarunge redan då mitt första livsskrik ljudit genom förlossningssalen, var sannerligen inte mitt fel.

Utan den värderingen följde mig och fanns redan och lades på mina axlar långt innan jag ens var påtänkt.

Jag valde inte min tid, den valde mig.

Christina Alvner

PRENUMERERA

- ☐ Jag vill prenumerera på Vi människor. Pris 100 kr.
- ☐ Jag vill stötta Vi människor med en stödprenumeration. Pris 125 kr.

(Skicka inga pengar nu. Vi skickar inbetalningskort)

Namn:

Adress:

Postadress:

Porto

Vi människor

Solidaritetsrörelsens hus

**Barnängsg 23
116 41 Stockholm**

SOLIDARITETSARBETE I LATINAMERIKA

Är du intresserad? Har du arbetat fackligt, med solidaritetsarbete eller liknande? Kontakta då UBV — Utbildning för biståndsverksamhet.

Vi söker nu: Tekniker såsom verkstadsmekaniker, elektriker, verktygsmakare, fordonsmekaniker. Ekonomer, vetrinärer, agronomer, miljötekniker, sjuksköterskor med vidareutbildning, sjukgymnaster, arbetsterapeuter, lab ass, läkare, tandläkare, radio- och studiotekniker, förskollärare m fl yrkeskategorier.

Efter en förberedande utbildning i bla spanska, latinamerika och informationskunskap får du arbeta två år i Nicaragua, Colombia, Peru, Ecuador eller Bolivia.

VI söker även en *koordinatör* för volontäradministrationen i Nicaragua, för denna tjänst fordras goda kunskaper i spanska samt Latinamerika erfarenhet.

För information och ansökningshandlingar skriv eller ring!

UBV-Utbildning för biståndsverksamhet

Barnängsg. 23

116 41 Stockholm

Tel. 08/714 09 85

Ansökan ska vara UBV tillhanda senast 1 mars -86.

EMMAUS BEHÖVER FÖRSTÄRKNING

Solidaritetsföreningen Emmaus Björkås har ett stort behov av fler arbetskamrater som vill ge ett praktiskt stöd till befrielsekampen i Afrika och Palestina.

Vi jobbar på heltid med att samla in kläder, skor och annat material som skickas till ANC, SWAPO, PFLP m.fl. där det fördelas bland människor i flyktingläger.

Förutom klädsortering har vi ett akut behov av lastbilschaufförer, bilmekaniker och förskollärare till vår huvudanläggning Björkå i Småland.

För att öka den politiska motivationen har vi en halv dags studier per vecka där vi studerar befrielsekampen, politisk grundkurs och läget i världen. Därigenom är det möjligt att få tjänstledigt för studier från nuva-

rande arbete för att delta i Emmaus Björkås verksamhet.

Lönen består av fickpengar, mat, bostad, kläder m.m och dessutom tillfredsställelsen av att utföra ett konkret arbete mot förtryck och imperialism, för utsugna människor i tredje världen.

Är du arbetslös eller kan ta tjänstledigt en tid och vill jobba med solidaritetsarbete på heltid? Kontakta då Emmaus Björkå, 360 70 ÅSEDA, Tel: 0481-660 15.

FEMINARIAFONDEN

Kära kvinnor som arbetar eller planerar aktiviteter inom lesbisk kultur och livsglädje.

Efter feminariat 1983 startades en fond.

Fonden skall främja icke organisationsbundna grupper eller enskilda kvinnor i Sverige, som arbetar med projekt med målsättningen att offentligt sprida lesbisk kultur och livsglädje.

Om projektet blir vinstgivande betraktas fondbidraget som lån utan ränta. Uppgår inte projektvinsten till fondbidragets storlek återbetalas bidraget så långt som möjligt.

Fonden förvaltas av feminariet. C:a 5000:— reserveras för framtida feminariat. Resterande fördelas på olika projekt.

Det har varit feminariat varje år sedan 1983, en helg med musik, poesi, teater och workshops. Vi vill gärna att detta fortsätter någonstans i landet.

Vi vill också ha kontakt med kvinnor som vill vara med och besluta om feminariapengarna: hör av er till oss.

Skicka ansökan med beskrivning av projektet, er budget och information om andra finansieringsmöjligheter till:

Feminariagruppen

Kvinnohuset

Snickarbacken 10

111 39 STOCKHOLM

Ansökningstider: 1/2 och 1/10

LESBISK BOK

Vi behöver en bok om oss själva! Hur har dina erfarenheter sett ut? Berätta om fördomar du mött, sorg, glädje, erotik, familj, samhällelig kamp, arbetskamraters reaktioner etc.

Materialet kan vara dikter, noveller, brev, dagboksblad, sånger, artiklar, intervjuer, bild, foto...

Hjälp oss att förverkliga idén — skriv, systrar, skriv!

Hör av er till: "Lesbisk bok", Kvinnohuset, Snickarbacken 10, 111 39 Stockholm.

STUDERA PÅ BONA

15 veckors temakurs våren 1986 på BONA

Vi studerar och diskuterar: Den kvinnliga omsorgen hemma och borta, familjen, arbetarrörelsens och kvinnorörelsens kvinnobild — i går, i dag, i morgon. Vi skapar också själva.

Kursen är viktig i synnerhet för kvinnopolitiskt och jämställdhetsaktiva.

Du kan söka studiemedel eller vuxenstudiestöd (före 15/10)

Kontakta BONA folkhögskola — en arbetarrörelseskola med marxistisk profil.

Tel. 0141/211 33

et nytt
tiår med

KJERRINGRÅD

stadig större
stadig vakrere

NR. 3. 1985:
JAPAN
bar-geishaene
den dresserte kvinnen
soldgudinnens land
kvinner som mordere
Tokyo-feminister

EGYPT
haremskvinner.
feministiske pionerer
mannen. kvinnen og Satan
fruktbarhetsmagi
mennenes islam

salg & abonnement fra:
KjerringRåd, Rådhusgt. 2, 0151 Oslo 1

FÖRVISNINGEN

För de svarta i Sydafrika är hon nationens moder.

För de vita är hon inkarnationen av den "svarta faran".

Hon är Winnie Mandela — sedan 1958 gift med Nelson Mandela, ANC-ledaren som nu suttit fängslad i 23 år.

Följande är ett utdrag ur Winnie Mandelas bok "En bit av min själ följde med honom", nyligen utgiven på svenska av förlaget Alfabeta. Det är en mycket personlig berättelse om en kvinnas svåra liv och outtröttliga kamp mot rasismen.

Winnie Mandela har inte låtit sig knäckas — trots allt.

Det var på natten till den 16 maj 1977. Jag satt som vanligt över mina böcker i mitt hus i Soweto. Eftersom jag arbetade hela dagen kunde jag bara studera på nätterna. Den här natten höll jag på med ett sociologiskt arbete, som jag måste lämna in nästa dag.

Jag hade redan hört konstiga ljud en tid — steg som gick runt huset — men sedan hade jag inte ägnat dem någon större uppmärksamhet. Jag är van vid konstiga ljud. Egentligen är jag alltid medveten om att jag är bevakad. Jag är aldrig ensam, aldrig någonsin, var jag än är. Det hör helt enkelt till mit liv. Det var ingenting särskilt för mig att höra steg. Jag tittade inte ens efter. Så litet intresserade det mig vem det var som snokade kring mitt hem om natten. Säkerhetspoliserna har jag ju alltid omkring mig.

Vid femtiden hörde jag ett brak, som om någon föll in i mitt rum rakt genom väggen — och i mitt hus i Orlando i Soweto har jag cementväggar. Det var ett fruktansvärt oväsen, som om det föll småsten på taket. De bultade överallt i huset på samma gång — på dörren, på fönstren, på alla väggarna. Överallt dunkade de på huset med knytnävarna.

Då visste jag vad det var som höll på att ske.

Jag hade klart för mig att jag skulle gripas, anklagad enligt paragraf 6 i terroristlagen.

När jag öppnade dörren såg det ut som om Sydafrikas hela armé störtade in i huset — män i camouflageuniform, säkerhetspolis, alla tungt beväpnade. Jag tog automatiskt min packade väska — sedan flera år har jag alltid haft en för sådana tillfällen.

”Ni är arresterad”, hette det.

Sedan växlades de vanliga replikerna. Jag ville inte lämna Zindzi ensam utan att veta hur länge jag skulle bli borta. Men de lät mig inte ens tala ut. Jag släpades helt enkelt bort med våld och fördes till Proteas poliskontor. Där ville de förhöra mig, men när man har suttit inspärrad så ofta som jag så finner man sig inte i detta meningslösa förfarande. Ingen polis kan numera komma och inbilla sig att han bara kan förhöra mig — så gammal som jag är nu! Så länge jag var ung och oerfaren var det kanske en annan sak, men i dag — om en liten boerpolis kommer och ställer frågor till mig så förspiller han sin tid. Vi förolämpar bara varandra. Det är inte mer med det.

Klockan tio på morgonen såg jag plötsligt Zindzi komma till min cell, eskorterad av tungt beväpnad polis. Hon hade nycklarna till vårt hus i handen. De tre tjänstemännen som hade försökt förhöra mig reste sig, och en av dem sade:

”Nu går vi. Ni har förvisats till Oranjefristaten.”

Jag hade inte en aning om vad han menade. Jag trodde att jag hade gripits och att jag skulle föras från Protea och som vanligt placeras i ett fängelse i Pretoria eller någon annanstans. Först när Zindzi kom in tillsammans med de tungt beväpnade männen började det gå upp för mig att jag skulle förvisas.

Jag kördes bort i en armélastbil som stod framför polis-kontoret. Allt vi ägde hade de helt enkelt kastat på flaket. Inte packat, utan bara slängt dit. Sängkläderna hade de rivit ur sängarna, skåpen hade de tömt, min servis, Nelsons böcker, bestick, vaser och mat — allt hade de kunnat lägga vantarna på. Tre fjärdedelar av servisen hade gått sönder. Det är deras sätt att packa. Hälften av alltsammans var trasigt.

Sedan for vi iväg. Konstigare än så var det inte.

Zindzi och jag satt där bak, omgivna av tungt beväpnade män. Framför och bakom oss for en eskort av arméfordon. Dittills hade jag aldrig hört talas om någon ort som hette Brandfort. Framför poliskontoret i Brandfort lastades vi av och överlämnades formellt till Oranjefristatens säkerhetspolis, fulltaligt mobiliserad för att hälsa oss välkomna. Man förde oss till det här huset — fast ordet ”hus” måste betraktas som en förskönande omskrivning när det gäller de här tre cellerna.

När vi kom hit kunde vi inte ens ta oss in i huset. Framför ingången tornade en stor sandhög upp sig, och de två små rummen och det lilla köket var fulla av grus och jord. Inte ens våra möbler gick in genom dörren. Dörrarna i de här barackerna är inte större än toalettdörrar. Soffan, sängarna, kylskåpet — allt fick köras tillbaka till poliskontoret och ställas in där. Vi hade bokstavligt talat ingenting. Inget ljus, inget vatten, ingen spis, ingenting att äta. De slängde våra knuten på golvet — och så var vi ensamma.

Första natten kröp vi intill varandra på en madrass. Det var fruktansvärt. Jag menar det — den första tiden var fruktansvärd. Och det var väl också just det som var meningen: de ville att vi skulle bryta samman.

Människorna här i Brandfort hade en veckolång skrämselkampanj bakom sig. På åtskilliga möten hade parlamentsledamöter och poliser talat om för dem att en ”ond kommunist” skulle komma till Brandfort, en ”ytterst farlig kvinna”. Det skulle vara farligt för alla att ha någon kontakt med mig.

”Hon kommer att säga åt er att ni måste kämpa för ert land. Hon kommer att slå i er en massa lögnar. Den som beträder hennes hus kommer att gripas och måste räkna med att tillbringa resten av livet i fängelse, precis som hennes man har suttit bakom lås och bom hela livet”.

Man kan föreställa sig hur detta skrämde upp folk.

Och vi, vi kunde till en början över huvud taget inte göra oss förstådda. Jag talar inte afrikaans, och när jag kom hit kunde jag inte heller ett enda ord shona, som de svarta här talar. Inte ens barnen skonade de. Föräldrarna fick order att förbjuda också barnen att ha något med oss att göra.

Men till sist blev resultatet av regeringens förtalskampanj motsatsen mot det avsedda. Folk tänkte helt enkelt för sig själva:

”Den här kvinnan måste ha någonting som är bra för oss, eftersom regeringen tydligen till varje pris vill hindra oss från att få reda på det.”

En svart utgår automatiskt från att det som en vit säger är dåligt måste vara bra, och omvänt.

Det dröjde inte länge förrän små brn som gick förbi mig på gatan knöt sina små händer och sträckte dem upp i luften. Vi har aldrig lärt dem att detta är Black Power-hälsningen, och att det uppfattas som ett tecken på solidaritet i kampen. Det visste folk av sig själva. Det kan ingen ha talat om för dem. Naturligtvis höll de sig undan tills polisen hade lämnat gettot igen, men sedan kom de till oss med små gåvor — en bit pumpa, ett par bönor, någonting att äta.

Alla kände till Nelson Mandela. Alla kände igen hans namn.

Jag har för länge sedan slutat upp att finnas till som individ. De ideal, de politiska mål som jag står för är de ideal och mål som tillhör detta lands folk. De kan ju inte bara glömma sina egna ideal. Något "privat jag" har jag inte. Allt som de gör mot mig gör de mot detta lands folk. Jag är och förblir alltid bara en politisk barometer. I min aktuella situation kan man avläsa graden av det politiska förtryck som för tillfället råder i landet.

När de sänder mig i landsflykt är det inte personligt menat. De inbillar sig att de med mig också kan förvisa de politiska idéerna. Men det är en historisk omöjlighet. Det kommer de aldrig att lyckas med.

Jag som enskild individ har ingen betydelse för dem. Det jag står för vill de förvisa. De kan inte göra mig en större ära.

* * *

För de vita i Brandfort är jag en levande symbol för oroligheterna i landet. Min närvaro skrämmer dem, därför att de är rädda för framtiden. De svarstas attityd har ändrats sedan jag kom hit. "The Kaffir Struggle", kaffrernas kamp, har nu blivit en påtaglig verklighet här också för de vita. Den är inte längre någonting som utspelar sig någonstans långt borta, utan hör till vardagslivet.

För första gången upplever de vita här en svart av det slag som får besök av människor som de aldrig tidigare haft att göra med, som de aldrig sett ansikte mot ansikte — personligheter från hela världen, som tar del i denna "kaffers" öde. För en afrikand här i Oranje- och Transvaal, herregud, för honom är ju en svart någon som sitter på traktorn eller går bakom plogen — så upplever de vita här de svarta, och det viktiga är plogen och traktorn, inte arbetskraften. Allvarligt talat, om traktorn skulle träffas av blixten ute på åkern så har den vite bara en tanke i huvudet: han ville veta om traktorn har tagit skada. Den döde svartet intresserar honom bara i andra hand.

Så jag har faktiskt brutit mig in i detta afrikanderrike. Jag gick i affärer där ingen svart tidigare hade satt sin fot. På poliskontoret använde jag ingången för vita, och på posten ställde jag mig vid luckan för vita. Och de vita satt där och tittade på mig — de vågade inte ens säga någonting. Det var de för fega för.

Ibland är poliskontoret fullt av vita bönder. När jag

kommer stiger de åt sidan för mig, inte av respekt — det gudarne förbjuda! — utan så att jag skall försvinna igen så snart som möjligt. Milde tid — och mina svarta landsmän som står utanför och tittar på, de tror att de gör det av djup respekt för mig! När jag kommer in i varuhuset lämnar de tjocka, afrikaanstalande vita kvinnorna genast affären och väntar utanför tills jag är klar med mina inköp. En "bantu" går inte in i varuhuset här. För dem finns det en liten lucka i väggen på baksidan där de kan handla. Men sedan jag nu ändå har börjat handla i varuhuset kommer också andra svarta in dit, fast till en början bara när jag också är där; och sedan dess går jag ibland dit bara för att köpa en liten tvål, och då behöver jag minst en timme för att bestämma vilken tvål jag skall ha. Jag njuter av att gå omkring där inne, bedöma de olika tvålarna och titta genom fönstret på de vita kvinnorna som väntar där ute. På så vis tvingas de fråga sig ett och annat och tala om det där hemma. Detta är det enda sätt jag har att få de vita, afrikanderna, att tänka efter. För sanningen att säga har hittills ingen afrikand i Oranje- och Transvaal varit riktig medveten om den politiska situationen. Här finns många vita som än i dag aldrig har hört talas om Afrikanska Nationalkongressen, ANC, som aldrig har hört namnet Nelson Mandela. Och plötsligt finns så mitt ibland dem en levande symbol för allt det som de alltid har hållits borta från, som de i bästa fall har hört talas om genom hörsågen.

Vad är en kommunist för dessa vita? En kommunist är för dem en sådan människa som jag. Och om kommunister är människor som går i vita affärer och helt enkelt använder de vitas dörrar, om det är det som de där kommunisterna vill — nå, då vill man naturligtvis inte veta av dem. Då tar man inte reson. De ser mig gå på sina gator, och de stiger åt sidan för mig. Mitt exempel har så småningom gjort många svarta här mer självmedvetna. Sedan en tid går de och handlar i varuhuset också när jag inte är där. Och därför vill de vita inte ha mig kvar i Brandfort längre. De har redan till och med skrivit inlagor till regeringen. De har klagat hos justitieministern. De har till och med haft ett stort möte med honom i stadshuset, och tidningarna skrev om det. Jag läste om det i *Post*. En tid låg jag på sjukhus, och när jag kom tillbaka sade jag på skämt till min advokat, de Waal:

— Jaså, ni vill inte ha mig kvar här i Brandfort. Nå, då får ni säga åt er justitieminister att om han tänker förlänga min förvisning så får han se till att den fortsätter att gälla bara Brandfort, för någon annanstans far jag inte.

Men även om förvisningsdomen inte förlängs så far jag inte härifrån. Jag tänker bo kvar här, för med tiden har mitt arbete här berett mig en så stor glädje.

Så småningom håller någonting på att ske i fråga om sociala förändringar. Hittills har de vita helt enkelt inte brytt sig om under vilka villkor de små bantuerna bakom bergen lever. När de vita bönderna behövde arbetskraft för de med sina lastbilar till en byrå i staden, och inom fem minuter hade de bilen full av tjugo eller trettio bantuer — människorna var ju arbetslösa. Bönderna behövde inte ens

(forts. s.32)

PLANKET

1986

Vi skriver januari i almanackan, mörkret äter upp dagen och snön håller t o m katten inomhus... Förtvivla inte, det är bara dryga fyra månader till PLANKET, nästa års stora fotografiska händelse. Visste du att PLANKET fyller fem år i år. Ett jubileum att fira, tycker vi i nuvarande PLANKET-gruppen.

Det handlar också om ett jubileum att minnas. Därför planeras en katalog som gör skäl för namnet, ett bokverk på 100-tals sidor med bilder, bilder, bilder och text.

Det handlar om en utställning på ett PLANKET som är nästan dubbelt så långt som tidigare år. (Vi bygger ut PLANKET helt enkelt!!!) Med bilder inte bara av svenska fotografer utan även av våra nordiska vänner och kollegor. Dom är också inbjudna. Det handlar också om ROBERT FRANK, amerikanen som gjorde boken "The Americans" med Jack Kerouac. Ja, det är alldeles sant. Vi jobbar på att han ska komma till 86 års PLANKET. Han sätter upp sina bilder på samma PLANKET som du...!!!

Det handlar naturligtvis också om musik och servering. Det handlar om fest. En stor fest. Allt för att PLANKET ska bli det möte som det hittills varit i fyra år. För PLANKET är ett bildflöde, en orgie i bilder, debatt och samvaro.

Det här skriver vi för att du ska veta att du är VÄLKOMMEN att delta. Det gäller samma villkor som tidigare år. Du får en meter av PLANKET, om du kommer med (chanserna är ju mycket större än tidigare, PLANKET blir mycket längre).

Det kostar dig 150 kronor att delta. Det är lite pengar i kärva tider, tycker vi, speciellt som du får 2 kataloger för det priset. Om du inte kommer med så får du tillbaka 100 kronor. Plus bilderna naturligtvis (det är bl a den portokostnaden som den kvarvarande femtio-lappen går till).

Så här gör du alltså: Skicka fyra bilder (du får naturligtvis möblera din meter hur du vill på utställningen, fler eller färre bilder) till:

PLANKET, Box 3207, 103 64 Stockholm

Samtidigt betalar du 150 kronor på postgiro 72 32 56-4. Skriv ditt namn och din adress såtydligt som möjligt på baksidan av bilderna och på postgirotalongen.

SISTA ANMÄLNINGSDAG: 29 februari 1986. Det går inte att komma efteråt, tyvärr. 1986 års PLANKET blir större än tidigare år. Det kräver en större organisation, mer ordning och reda. Mer arbete och en massa entusiasm. Framförallt så behövs du.

1986 års PLANKET kommer att avhållas på samma plats som tidigare. Alltså Lilla Mejtens Gränd vid Vitabergsparken i Stockholm den 31 maj — 1 juni (en lördag och söndag).

DU ÄR MYCKET VÄLKOMMEN!

besvara sig med att själva fara ut till gettot och där leta reda på folk.

Så är det inte längre. Nu måste de gå till arbetsförmedlingen när de behöver arbetskraft. De svarta har blivit så politiskt självmedvetna att de vet precis vad de är värda, även om de är arbetslösa och det knappt finns något arbete att få i trakten. De är inte längre beredda att slita hund för femtio cent om dagen på en vit gård, där bonden kan komma vilken dag som helst och säga att i morgon behöver jag dig inte mer. I dag finns här inte längre en enda svart som arbetar på sådana villkor, även om deras livsvillkor inte har förändrats särskilt mycket. Den högsta lönen här är fortfarande ungefär 75 kronor i veckan, och det är bara "Brandforts elit" som tjänar så mycket. I normala fall är veckolönen 60 kronor, eller bara 45. Och därför var arbetarna tidigare tvungna att springa efter bönderna. Nu måste dessa i varje fall bege sig in i gettot när de söker arbetare — något som tidigare var helt otänkbart.

Mcket har blivit annorlunda. De svarta använder sig inte längre av affärernas små tittglugor som uteslutande var avsedda för dem. Dem har man blivit tvungen att stänga. Och när jag kom hit var det fortfarande vanligt att en bantu inte använde de vitas trottoarer. Om en bantu mötte en vit måste han genast gå åt sidan. Du förstår att här levde de fortfarande som på femtonhundraalet — otroligt!

Det enda jag har gjort är att uppträda annorlunda. Och i dag är det så att när folk ser att jag gör på ett visst sätt så gör de likadant. De enda som fortfarande använder ingången för svarta på posten är ett par svarta från avsidet liggande gårdar. Alla andra går numera in genom huvudingången. Och det betyder mycket för människorna, för de åtskilda ingångarna betydde också att de ofta blev tvungna att vänta minst en timme innan de betjänades. När man lever tillsammans med dem lägger man inte längre märke till alla dessa småsaker, men visst har de sin betydelse. Också banken hade skilda ingångar, men till exempel Barclay's Bank har numera måst stänga ingången för svarta. Hos min advokat, de Waal, fanns tidigare en dörr för infödingar, som måste sitta i det yttre rummet.

När en svart kvinna ville handla i en affär som Foshini måste hon bli stående i dörröppningen, peka på den klänning som intresserade henne och be att få titta lite på den. Då tog expediten klänningen från stängen och bar den till dörren. Det var otänkbart att en svart gick in i affären och rörde vid klänningen själv, för sedan kunde det ju komma en vit kvinna och råka röra vid samma klänning.

Dessa småsaker verkar egentligen meningslösa, men det är just de som är så förnedrande. De utgör en sådan skymf mot människovärdet, en större skymf än alla andra, än de stora sakerna — det är egentligen det allra värsta, detta sätt att hela tiden förödmjuka och förolämpa. Och då tror jag inte ens att affärsinnehavaren är afrikand, utan tillhör den engelskspråkiga gruppen.

När jag kom till Brandfort gick jag helt enkelt in på Foshini. Vi kom hit i maj, och jag behövde en svart klänning

åt Zindzi till den 16 juni (årsdagen av Soweto-ungdomens uppror 1976). Alltså tog jag Zindzi med mig till Foshini. Den vita expediten stod i dörröppningen. Jag trodde att hon just var på väg ut, och föste henne en smula åt sidan när jag gick in. Zindzi följde efter mig. Redan utifrån hade vi sett en viss klänning och gick bort till den. När vi stod framför klänningarna kom expediten och sade till oss att vi måste stanna utanför.

"Jaså", sade jag, "men vi hade tänkt köpa en klänning."

Och expediten: "Nej, ni måste vänta där ute."

Vilka känslor som vällde upp inom mig — jag skulle ha kunnat mörda henne; vi hade ett fruktansvärt meningsutbyte. Hon kände sig mycket förolämpad. Vi kunde ju fara till England och handla där, menade hon. Det var första gången hon hade varit med om att någon hade kommit in i affären och tilltalat henne på engelska, för alla andra svarta talade till de vita på bruten afrikaans.

Naturligtvis fick vi inte prova klänningen i affären. Men det var första gången som någon svart över huvud taget hade satt sin fot i affären!

Vi grälade så häftigt om saken att jag inte ens märkte att det hade samlats en massa människor utanför huset. Faktum var att man kallade dit polisen, och inte bara den som fanns i Brandfort — man gjorde en specialutryckning från Bloemfontein. Det var ett fall från säkerhetspolisen. Det hela var ett hot mot statens säkerhet!

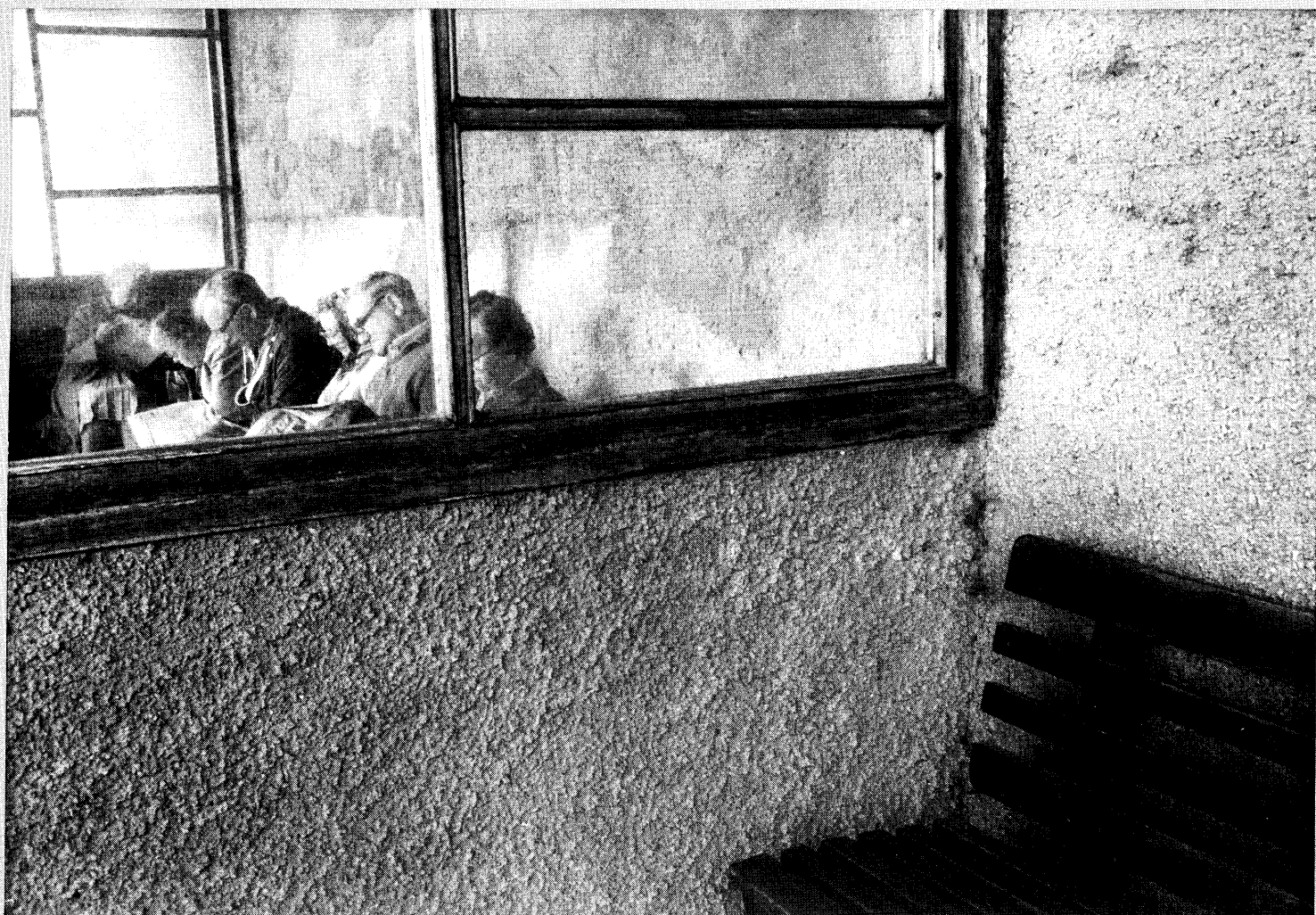
Framför affären stod nu ungefär hundra bantuer. Från Foshini gick jag raka vägen till min advokat — han var ju den ende jag kände. När jag kom dit darrade de Waal. Det som hänt på Foshini pratade man naturligtvis om i hela staden, Brandfort är ju en liten skvallerhåla. Sedan inledde de svarta en bojkott mot Foshini. Man såg inte inte längre till en enda svart i närheten av affären.

Numera går vilken svart som helst in i affären och provar kläderna där. Jag kan till och med ta hem en fem sex klänningar och säga: "Om de inte passar min dotter så kommer jag tillbaka med dem."

Personalen på Foshini har bytts ut därför att man började märka effekterna av de svartas bojkott. Nu står vita flickor i dörren och ber också svarta kunder komma in.

Det är faktiskt groteskt: sådana saker som är självklara och naturliga på alla andra håll i världen framställs i Sydafrika som "politisk aktivitet". Är det inte vansinne? Att gå på toaletten — den naturligaste sak i världen — är i Sydafrika föremål för diskussion om "politisk aktivitet". Om en svart går in på en fördömt liljevit toalett så uppfattas det här som en politisk förändring. Det visar hur sjukt vårt samhälle är. Men allt detta beror på att människorna inte vet av någonting annat och inte har några andra erfarenheter. De fortsätter att leva med skygglappar och sitter fortfarande kvar på oxkärrorna på slagfältet i kriget mellan engelsmän och boer. De representerar en oxkärrepolitik, som motsvarar Reagans cowboypolitik.

Winnie Mandela

Söndagsmorgon i Tenby, Wales

MARIE ANDERSSON

Marie Andersson är 28 år och går sista året på Konstfacks fotolinje. Hon började fotografera i 20-årsåldern, mest av en slump.

Att vara kvinna och fotograf; att vara från arbetarklassen och försöka sig på ett fritt yrke ger samma problem tycker hon: Att ständigt få kämpa mot dåligt självförtroende och dåligt samvete.

Hon tycker om bilder som inte är alltför entydiga, som lämnar utrymme för betraktaren.

Utställningen "Kvinnornas fredskamp" med Maries bilder från Greenham Common har turnerat på stadsbiblioteken runt om i Sverige i ett och ett halvt år. Den visas i Luleå 10 febr — 9 mars och i Eskilstuna 13 mars — 12 april. Den kan också beställas genom Vi människor.

Ebb, Tenby

Greenham Common, England 1983

Paus i arbetet, Greenham Common

Greta Lindholm dansar "Sinne". Vänd på tidningen, så ser du bättre. Foto: Martine Durand

Går det, så går det

Att vi människor det senaste året kämpat med en allt sämre ekonomi och växande skulder — det har vi då och då talat om i tidningen.

Men kanske inte i tillräckligt allvarliga ordalag.

Nu är krisen ett faktum.

Efter en lång dags färd mot natt befinner sig Vi människor nu i ett definitivt skymningsland. Enda sättet att undvika konkurs och åtminstone försöka säkra utgivningen av tidningen under 1986 — en tidning som behövs och blir bättre och bättre (tycker i alla fall vi som jobbar med den) — är att säga upp redaktörerna.

Tidningen drivs utan anställda, helt enkelt.

Och då frågar man sig hur det skall gå till.

Det är precis det som sysselsätter oss i redaktionskommittén i vintermörkret.

Svaret vi enats om är att dela upp det nuvarande redaktionsarbetet på olika arbetsgrupper, som jobbar idéellt. Då står vi inför första problemet: var finns de arbetsvilliga?

Det behövs en sjuhelsikes massa folk!

Är du en person övertygad om vikten av att Vi människor lever vidare, har särskilda kunskaper inom de olika arbetsområdena (se nedan) eller vill skaffa dig, framförallt har tid och engagemang att jobbar hårt i intensiva intervall — ring då hit till redaktionen (08-40 90 65) eller skriv. Men snabbt! Vi behöver dig desperat.

Låt oss se oss som en lidelsefull armé av lätttröliga enheter, redo för punktinsatser. Tiden vi har satt för denna kanske vettlösa tidningsutgivningsform är ett år. Klarar vi utgivningen under den tiden, till december 1986, utan anställda så är chansen god att ekonomin lyckas återhämta sig.

Kanske dunkar vi huvudet i muren — men vad är det som säger att det är muren som håller?

Arbetsgrupperna vi har skissat på ser ut så här:

□ **Redaktionsgruppen:** Skall fungera som den nuvarande redaktionskommittén, dvs ha en sammanhållande funktion och huvudansvaret för innehållet i tidningen. Planera utgivning, kläcka idéer, skapa kontakter med resurspersoner för ev. temanummer, engagera skribenter, fotografer och tecknare (vi tänker fortsätta att betala arvoden för frilansmaterial!). Gruppen skriver inledningstext/ledare och pressreleaser till de olika numren. Granskar manus och redigerar texter ihop med grafiska gruppen. Redaktionsgrupp träffas minst var 14:e dag.

□ **Grafiska gruppen:** Ansvarar för tidningens form. Textgranskar ihop med redaktionsgruppen och informeras om tänkt uppläggning och ev. temablock. Gruppen uppgift blir sedan att ta hand om hela den praktiska produktionen tills tidningen är klar: redigering, korrekturläsning, layout, bildjagande, montering till heloriginal som lämnas till tryckeriet. Gruppen håller kontakt med fotografer, bildbyråer, sätter, tryckeri och bokbinderi.

Arbetet avslutas när tidningen finns på redaktionen. Innan dess skall också en lösedel ha gjorts.

□ **Ekonomi- och administrationsgrupp:** har det övergripande ansvaret över budgeten. Håller kontakter med ProgEk — företaget som sköter vår prenumerantsservice och Presam, som distribuerar den del av upplagan som säljs i Pressbyrån. Gruppens medlemmar får göra regelbundna besök på redaktionen, kolla post och skicka räkningar och annat till kassören i Göteborg. Betalar ut ar-

voden till frilansmedarbetare. Skriver fakturor. Kodar prenumeranter och skickar listor på dessa till ProgEk. Skickar ut tidningar till fasta adresser som SKV-avdelningar och press, radio, Tv. Har ansvaret för de löpande kontorsrutinerna, helt enkelt.

□ **Marknadsföringsgruppen:** Här behövs en samling envetna och idérika människor som får forma arbetet efter egna huvuden. Den utåtriktade verksamheten är den här gruppens huvudområde. Målet är att göra Vi människor känd, skaffa fler prenumeranter och lösnummerköpare. Öka intäkterna till tidningen, alltså.

Här är lite tips på vad som kan göras: starta PR-kampanjer för tidningar så att de skriver om våra nummer, ta kontakter med skolor, myndigheter och företag som kan vara intresserade av att köpa in en större upplaga av de speciella nummer som rör deras verksamhet, sprida löpsedlar. Hålla kontakt med SKV-avdelningarna ute i landet, ge dem tips och råd om hur man bäst säljer tidningen. Ordna möten, fest och andra aktiviteter. Fixa utbytesannonser med andra tidningar. En oerhört viktig uppgift är att skaffa annonser till Vi människor, ev tillsammans med penningraggningsgruppen.

□ **Penningraggningsgrupp.** Skaffa annonser! Söka bidrag. Ordna insamlingar. Skaffa sponsorer för speciella nummer. Även här behövs personer med många och vassinniga idéer. Allt är möjligt!

Det var grupperna. Till de första tre har en del personer anmält sig.

I de två sista grupperna lyser eldsjälarna speciellt med sin frånvaro. Ännu så länge, vill säga. Kanske tycker du att arbetet i de här grupperna verkar svårt. Det är det kanske också, men blir det ett energiskt gäng som benhårt tror att man kan förflytta berg — ja då kan vad som helst hända och jobbet blir roligt och tillfredsställande.

Tänk bara att kunna ringa redaktionsgruppen och säga: "jo, idag har vi sålt annonsplats i nästa nummer för femtontusen? Finns det rum för fler, vi har en del på gång?"

Så släng er på telefonen nu, alla entusiastiska idealister och tala om vad ni vill jobba med! När vi har blivit tillräckligt många samlar vi ihop oss till ett planeringsmöte.

Och du som inte tror dig ha så mycket tid att avsätta som behövs i de här grupperna, men ett lika brinnande engagemang för tidningen, för dig finns ändå saker att göra:

1. Skaffa nya prenumeranter!

2. Bli kommissionär! Du behåller 15 procent av det du säljer för, men riskerar inte att förlora något personligen. Ta 10-20 tidningar eller fler, det eller sätt in pengar på vårt postgiro 90 24-1.

Ett jättetack, förresten, till alla er som redan hörsammat den vädjan som gick ut till alla prenumeranter i höstas!

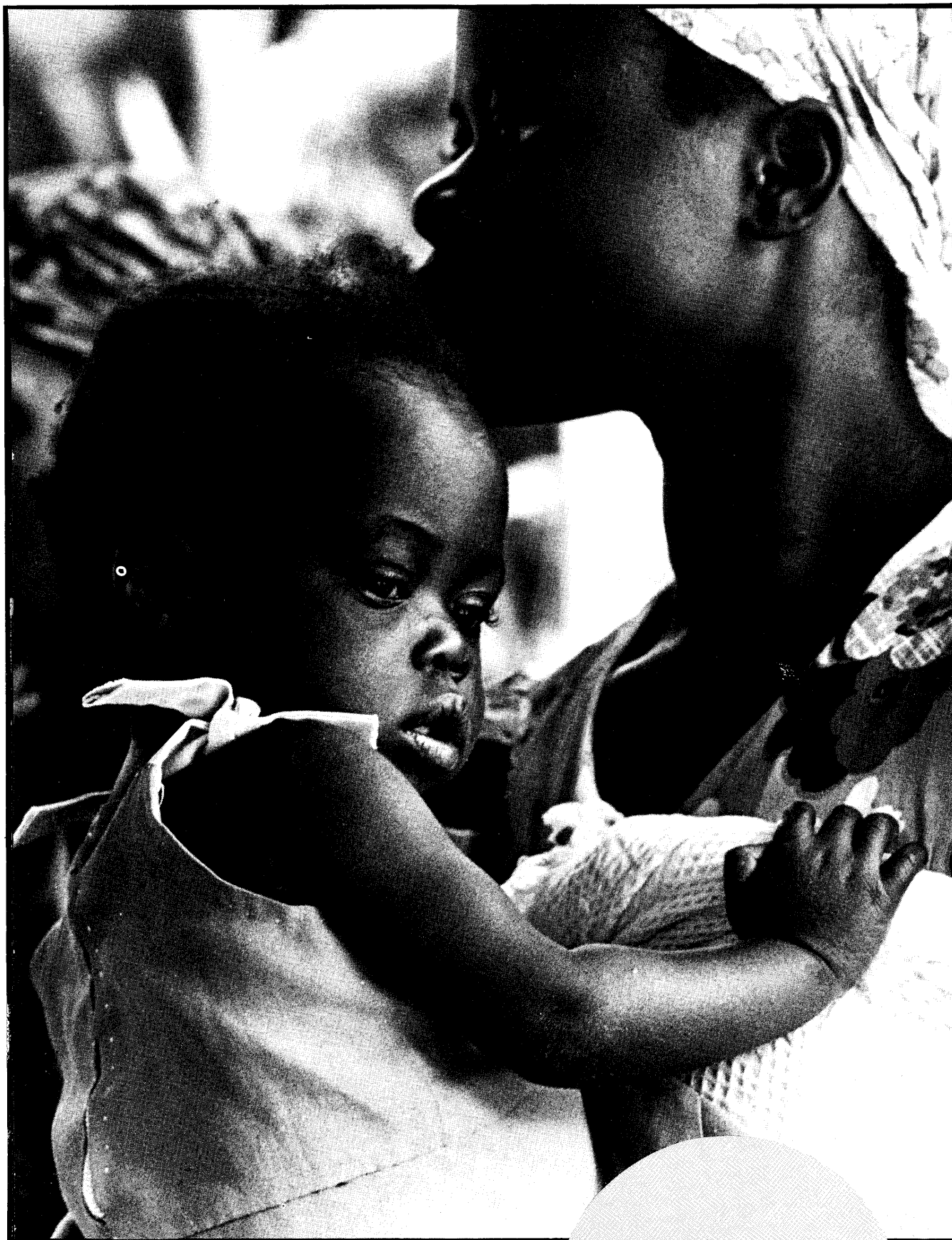
Så inför 1986 kan vi sammanfatta läget så här:

Ger vi oss f-n på att klara utgivningen med den nya arbetsformen, skaffar 1000 prenumeranter till, eller säljer 1000 lösex av varje nummer, eller får fem helsidesannonser till varje tidning, ja då lämnar Vi människor skymningslandet och går en ny gryning till mötes.

Låter bra va?

Då kör vi!

Birgitta Lagerström

Angola

Sydafrikas attacker allt våldsammare

I tio år har Angola varit självständigt. Lika länge har Sydafrika fört angreppskrig mot landet.

Rasistregimen har samma syfte idag som 1975: att krossa revolutionen, störta den lagliga regeringen och ge makten åt "rebellrörelsen" UNITA.

Kriget har skakat Angolas ekonomi: mer än hälften av exportinkomsterna har man tvingats använda för att försvara landets självständighet.

De tio sydafrikanska bombplanen sveper in över gränsen till Angola och fortsätter över 25 mil norrut. Där spyr de ut sin dödsbringande last över Mavin-gaområdet i Angolas sydöstra del.

Det är den 15 oktober 1985 och bombningarna ingår i den nya sydafrikanska invasion mot Angola som började i september. Gång på gång har sydafrikanska stridsplan bombat samma område i den sydöstliga provinsen Kuando-Kubango, samtidigt som Pretoriaregimens artilleri och pansartrupper invaderat samma område.

— Rasistregimens nya angrepp mot Angola är en provokation inte bara mot oss utan mot hela världen. Angreppen syftar till att rädda Unitabanditerna som höll på att krossas av vårt försvar, säger Sofia Luwengo, 23 år. Hon studerar ekonomi på universitetet i den angolanska huvudstaden Luanda.

Rädda Unitabanditerna

Sofia har rätt i att det är för att rädda den så kallade "rebellrörelsen" Unita som apartheidregimen ännu en gång har invaderat Angola. Det har nu både Sydafrikas president och dess försvarsminister erkänt.

Unita är en skamfläck på det fria Afrikas historia. Under kolonialtiden samarbetade organisationen med den portugisiska hemliga polisen mot befrielse-rörelsen MPLA. 1975 stöttades Unita upp av CIA och Sydafrika, som alltsedan dess har använt Unita som sin förlängda arm.

I somras gick det angolanska försvaret till offensiv mot Unita. I september hade Unitabanditerna förlorat så myc-

ket terräng i östra och sydöstra Angola att den sydafrikanska krigsmaskinen måste ingripa direkt för att rädda sina hantlangare undan utplåning.

FN fördömer — Sydafrika ignorerar

Sofia har också rätt i att den sydafrikanska invasionen utmanade omvärlden. FNs säkerhetsråd fördömde flera gånger den sydafrikanska aggressionen mot Angola och uppmanade till och med medlemsstaterna "att ge Folkrepubliken allt stöd som behövs för att stärka dess försvarsförmåga".

Men rasistregimen i Pretoria ignorerar som vanligt FNs beslut. Den har i stället under årens lopp kommit med alltmer absurda påståenden om sin "rätt". Under många år har Pretoria "förbehållit sig rätten" att "skydda" folket i Namibia mot befrielse-rörelsen SWAPO — som av FN har erkänts som den enda verkliga representanten för Namibias folk. För några år sedan började apartheidregimen "förbehålla sig rätten" att gå in i Angola för att "jaga SWAPO-terrorister". Och nu säger president P W Botha:

— Sydafrika förbehåller sig rätten att gå in i Angola för att hjälpa Unita!

Det skärpa sydafrikanska ordvalet motsvaras av en militär upptrappning mot Angola.

Sydafrikas första invasion i Angola kom redan hösten 1975 före självständigheten. Sydafrikanska trupper marscherade norrut med Unita som hjälpestyrkor. De stod över 80 mil in i Angola, medan Zairetrupper och legosoldater närmade sig Luanda norrifrån för att

hindra MPLA från att förklara Angola självständigt.

Men invasionstrupperna kom inte fram till Luanda före självständighetsdagen den 11 november. Som självständig stat kunde Angola sedan be om hjälp från Kuba och invasionen slogs tillbaka både i norr och i söder.

Växelspel uppdragsgivare — hantlangare

Vid det laget hade apartheidregimen insett fördelarna med att lägga över så mycket som möjligt av krigföringen på sitt ombud: Unita. Pretoria satsade stort på att utbilda, finansiera, beväpna och fjärrstyra Unita.

Men så snart ombudet Unita blir för svagt för att skada Angola nämnvärt, rycker den sydafrikanska krigsmakten in med direkta angrepp mot landet. Så skedde i slutet av 70-talet, när Unita var mycket svagt. Det sydafrikanska flygvapnet bombade städer och kommunikationer i södra Angola. Samtidigt ställdes allt större sydafrikanska resurser till Unitas förfogande.

När hantlangarna ändå inte lyckades få den angolanska regeringen i gungning, satte Botharegimen in en omfattande invasion 1981. Sydafrikanska trupper ockuperade den större delen av cumeneprovisen i söder.

De civila drabbades hårt av den sydafrikanska invasionen i Cumene. Allra värst drabbades kanske kvinnor och barn. I Cuneneprovinsens huvudstad Ngiva deltog kvinnor och barn i försvaret men fick sedan order om att försöka fly.

Provinsledaren för kvinnoorganisationen OMA, Karina, tog med sig en stor

grupp kvinnor och barn och gick rakt ut i bushen från Ngiva. Hon berättar:

— Vi tog oss hela tiden fram vid sidan om vägarna, över savannerna, för vi visste att rasisterna höll vägarna. Vid Cunenefloden stannade vi i två dagar, för vi hörde att helikoptrar flög längs floden. Men när vi hörde tanks närma sig, tog vi barnen på axlarna och kämpade oss över floden.

Gruppen lyckades sedan få lift med en lastbil och sätta sig i säkerhet längre norrut. Men de tänkte hela tiden på dem som blev kvarlämnade, säger Karina:

— Vi är mycket oroliga för barnen som blev kvar. En del av dem har förlorat sina föräldrar. Varje dag tänker jag: Vad kan ha hänt med barnen?

Gemensamma operationer

Det angolanska försvaret måste koncentrera sig på att försvara landet mot den sydafrikanska invasionen, och under tiden lyckades Unitabanditerna tränga längre norrut i Angola. Sydafrikanska transportplan flög lågt norrut och kastade i fallskärmar ner materiel till Unita. Därpå iscensatte Sydafrika tillsammans med Unita operationer mot kraftverk, pappersbruk mm.

I östra Angola angrep 3 000 sydafrikaner, legosoldater och Unitasoldater Cangamba 1983, men det angolanska försvaret slog tillbaka angriparna och jagade dem på flykten. Då ingrep omedelbart det sydafrikanska bombflyget och raderade ut Cangamba.

Unita hade försvagats igen, och ett nytt direkt sydafrikanskt angrepp var att vänta. Det kom i december 1983 och var det mest omfattande på länge. Men den angolanska försvarslinjen i söder höll och rasistarmén gjorde större förluster än Pretoria hade räknat med.

Överenskommelse med dålig effekt

Förmodligen bidrog de sydafrikanska förlusterna till att Sydafrika i februari ifjol ingick en överenskommelse med Angola. Den innebar bl a att Pretoria skulle dra tillbaka ockupationstrupperna från Angola före den 1 april 1984.

Men rasistregimen fördröjde reträtten för att ge Unita tid att ta över i Cunene. Samtidigt satsade den allt hårdare på stödet till Unita. Pretoria ville "afrikanisera" kriget mot Angola.

I april i år — över ett år för sent — trumpetade så den sydafrikanska regimen ut att trupperna skulle dras tillbaka från Angola. Men det var ingen fullständig reträtt: Sydafrikanska trupper lämnades kvar i Ruacaná och Kalueque. Precis på andra sidan gränsen hade Pretoria enligt den sydafrikanske generalen George Meiring koncentrerat 40 000 man.

Samtidigt gick enorma sydafrikanska vapen- och ammunitionssändningar till Unita. Det avslöjades, när det angolanska försvaret överrumplade Unita och beslagtogs över 40 ton krigsmateriel i Malanjeprovinsen.

Och Botha tappade helt sin mask av "fredsvilja", när det angolanska försvaret i maj tog en sydafrikansk kommandogrupp på bar gärning i Cabinda. Gruppen skulle spränga Gulf Oils oljetanker i luften. Sedan skulle sabotaget tillskrivas Unitabanditerna.

Men sabotaget stoppades och en av sydafrikanerna tillfångatogs. Han berättade inte bara om det misslyckade sabotaget i Cabinda utan också om andra sydafrikanska operationer mot Angola som hade tillskrivits Unita.

Den sydafrikanska invasionen i september överraskade inte den angolanska regeringen, som under hela sommaren hade varnat för Pretorias upptrappning. Unitas nederlag gjorde att man kunde vänta sig att rasistregimen skulle gå till direkt angrepp igen för att rädda sina skyddslingar. Dessutom hade USA-kongressen i juli avskaffat det lagliga hindret för direkt amerikanskt stöd till Unita och det uppfattades i Pretoria som klartecken för nya angrepp mot Angola.

Tio års angrepp

Angola har varit självständigt i tio år. Under alla dessa tio år har apartheidregimen fört krig mot Angola. Syftet med angreppskriget är detsamma idag som för tio år sedan, säger den angolanske presidenten José Eduardo dos Santos:

— Rasistregimen har samma syfte idag som när den började angreppen mot Angola 1975. Den vill krossa revolutionen, störta den lagliga regeringen och ge makten till Unita som går i Pretorias ledband.

Angreppskriget har skakat den angolanska ekonomin och gjort livet svårt för folket. Över hälften av exportinkomsterna går till försvaret. Enorma mänskliga och materiella resurser går till att försvara självständigheten i stället för att användas till att utveckla landet.

Det är ett under att Angola har lyckats överleva och bevara självständigheten trots de ständiga angreppen under tio år. Till stor del beror det på att Angola är så fast beslutet att inte låta sig kuvas. Den beslutsamheten finns inte bara hos landets ledare utan också hos folket:

— Om vi unga kvinnor blir mobiliserade till försvaret, ställer vi upp, säger Maria Caty, en 17årig studerande.

— Under befrielsekriget spelade kvinnorna en viktig roll för revolutionen. Jag tycker att vi också nu måste vara starka och delta i kampen mot de sydafrikanska angreppen.

Hillevi Nilsson

Angola

En av OMA:s systugor

Birgitta Lagerström

Hon syr för revolutionen

Systugan är mer än en arbetsplats för de angolanska kvinnorna: här kan de lära sig läsa och skriva, skaffa sig en bra yrkesutbildning och bättra på sina politiska kunskaper.

Systugorna är en av kvinnoorganisationen OMA:s bäst utvecklade verksamhetsgrenar. Men bristen på tyg är ett konstant problem.

Bullret är öronbedövande utanför systugan. Den angolanska kvinnoorganisationen OMA har placerat en av sina systugor vid en av huvudstaden Luandas mest trafikerade gator. Här går en av de stora trafiklederna mellan stadens centrum och arbetarstadsdelarna fram, och många stannar och tittar i systugans skyltfönster på väg hem från jobbet.

I systugans butik tar kamrat Lucília, en mycket livlig kvinna i 50-årsåldern,

emot oss. Hon ansvarar för OMAs systugeverksamhet i Luanda.

Här inne är gatubullret ganska dämpat och överröstas nästan av ljudet från symaskinerna i arbetslokalen en trappa upp. Lucília behöver bara höja rösten en aning för att vi ska höra när hon berättar att systugan startades 1978 och att 23 kvinnor arbetar här nu.

— De flesta av dem har lön, men vi har några oavlönade elever också. Tan-

ken är att sömmerskorna sedan ska bli lärare i nya systugor som OMA startar, säger Lucília.

Brist på tyg

Själva arbetslokalen är mycket låg i tak, och sömmerskorna har inte mycket svängrum. Men maskinerna surrar på, och här produceras bl a barnkläder, kjolar, blusar, klänningar och traditionella klädedräkter för kvinnor. Lucília hop-

pas att OMA ska kunna hjälpa till att bevara den traditionella dräkten:

— Den är så vacker. Men det går åt så mycket tyg till den. Det behövs 14 meter tyg för att sy en enda sådan dräkt, och vi har väldigt ont om tyg!

Bristen på tyg är ett konstant problem för OMAs systugor. Det finns visserligen tre textilfabriker i Angola, men deras produktion kan långt ifrån täcka behoven i landet. Vi blir glada — och litet malliga — när vi i systugans hyllor upptäcker tygpäckar som vi skickat från Sverige.

— Tygerna från er har räddat en stor del av vår verksamhet här. Fast vi får bara en liten del av det som ni skickar, för det mesta skickas vidare till andra OMA-systugor runtom i landet, berättar Lucilia.

Systugor i provinserna

I det två systugorna i Lobito, en hamnstad ungefär 50 mil söder om Luanda, har OMA kombinerat sömnadskurserna med kurser i alfabetisering. Den kombination är vanlig också på andra håll i landet.

Alfabetiseringen är verkligen välbehövlig, för under kolonialtiden fick inte ens tio procent av kvinnorna lära sig att läsa och skriva.

OMA-ledningen är stolt över att hela 40 procent av den miljon angolaner som lärt sig att läsa sedan självständigheten är kvinnor.

Systugorna i Lobito och grannstaden Benguela har mindre problem med tillgången på tyg än de flesta andra, för de har ett eget avtal om tygleveranser från den stora textilfabriken i Banguela, Africa Textil.

De producerar mest barnkläder och har försäljning av sina produkter var fjortonde dag. Behållningen går till material och löner. Överskottet går till OMA, som kan använda pengar till andra systugor, barndaghem eller annan verksamhet.

När den första OMA-systugan öppnades i Huila-provinsen i södra Angola 1979, fick den som första uppgift att tillverka kläder till BB i provinshuvudstaden. Systugeverksamheten utvecklades mycket snabbt i provinsen, som nu har 18 systugor.

I Huila har OMA särskilda sömnadskurser för skoleleverna på loven. De kläder som eleverna tillverkar går till flyktingarna från Cunene, som tvingades att fly från sina hem undan den sydafrikanska ockupationen 1981.

Yrkesskola

I svenska ögon kan kanske systugeverksamhet verka litet töntigt tantig. Men i Angola är det sedan gammalt bara män som syr på maskin, och det är viktigt att kvinnorna får lära sig det.

För många av kvinnorna ger OMAs systugor en möjlighet att få yrkesutbildning, att få lära sig ett hantverk. Ett av de viktigaste syftena med verksamheten är att sysselsätta och utbilda kvinnor som inte har jobb utanför hemmet.

Det har också visat sig att en del av sömmerskorna så småningom skaffar sig jobb på angolanska konfektionsfabriker. För de kvinnorna har systugan varit en ren yrkesskola.

Andra kvinnor som har utbildats i systugorna är med och startar nya sömnadskurser. De blir lärare i nya systugor och hjälper på det sättet till att utvidga verksamheten och utbilda fler kvinnor.

Minska klädbristen

En tredje grupp kvinnor från OMA-systugorna fortsätter efter sömnadskurserna att sy hemma. De har lärt sig att sy nya kläder och att laga och förbättra de kläder som familjen redan har. Också det är till nytta eftersom det är allmän brist på kläder i Angola.

De som syr hemma bidrar till att nå syftet att minska klädbristen i landet. Det gör också de OMA-systugor som tar emot beställningar från daghem, barnhem, skolor och sjukhus för att sy upp kläder, sängkläder, uniformer, mm åt dem.

Systugorna är en av OMAs bäst utvecklade verksamhetsgrenar. De har en lång tradition bakom sig. Redan under befrielsekampen mot de portugisiska kolonialisterna öppnade OMA ett centrum för kvinnor i de befriade områdena i östra Angola. Där stod bl a sömnadskurser på programmet.

Systugeverksamheten har expanderat stadigt sedan slutet av 70-talet. Det finns nu över hundra systugor i Angola.

Organisationen av systugornas arbete skiftar från provins till provins, för provinserna har full frihet att själva bestämma, ifall produkterna från systugorna ska säljas eller ges till humanitära ändamål. Om kläderna säljs, går överskottet alltid till OMA, som använder det i nya utvecklingsprojekt för kvinnor.

Gemensamt för alla OMA-systugorna är att de öppnar möjligheter för angolanska kvinnor att tillsammans lära sig ett hantverk och utföra ett socialt nyttigt arbete. Samtidigt lär kvinnorna känna varandra och får tillfälle att diskutera landets problem i allmänhet och kvinnornas problem i synnerhet.

På OMAs första kongress konstaterade kvinnorna att OMA-systugorna "har visat att det är en riktig idé att genom praktiskt och nyttigt arbete få med sig kvinnor, som jämsides med det praktiska arbetet kan få politisk och allmän skolning".

Hillevi Nilsson

Angola

Marknad i Luanda

Birgitta Lagerström

DANS OCH POTATIS

Anna är 54 år.
— Det är gammalt det...
— 54 är väl inte gammalt heller...
— Joo, jag är gammal. Titta här... se på mina händer... de värker. Det gör ont här i mina fingrar. Som de ser ut! Det är alltid så mycket arbete. Jag är gammal därför att jag mår dåligt och alltid har haft ont någonstans. I ryggen, i benen, alltid någonstans.

Anna har just kommit hem från fälten där hon stått böjd i solen timme efter timme och hackat fram maniokrötter.

— Men jag kan fortfarande dansa!

Anna skrattar högt och gömmer sina trötta händer bakom ryggen, svänger glatt med höfterna innan hon lyfter sin korg från huvudet ner på marken.

Två år fick Anna gå i skolan. 1944 gifte hon sig och födde sedan åtta barn.

Sju barn lever.

Äldst är Matteus som är 30 år, sedan kom Joao, Maria, Marcelina, Dora, Susanna och yngst är Manuel som är tio år.

I de två låga husen hos Anna och hennes man, som arbetar på sjukstugan i Quessoa utanför Malanje i östra Angola, är Dora, Susanna och Manuel de enda barnen som bor kvar hemma. Marcelina och Maria bor i Luanda. Deras män och Matteus är soldater i FAPLA i södra Angola,

på gränsen mot Namibia och ska försvara Angola mot attackerna från Sydafrika.

Borstiga svarta griskultingar ligger och sover vid husväggen och getterna bräker borta vid bananplantorna.

— Det ser ut att bli regn. Då måste jag snart ge mig av till åkern igen. Det är flera kilometer dit och jag måste hämta hem maniokrötterna som jag lämnade kvar. Annars ligger de och blir förstörda.

Anna går upp så fort det ljusnar på morgonen, vid femtiden. Först ska hon städa.

— Sen gör jag matabicho. Det är frukosten. Maniokgröt.

Efter frukosten vandrar Anna iväg till floden för att hämta vatten och tvätta kläder. Så måste hon hem igen och städa och sopa gården mellan husen och se till djuren. Och diska för det är matdags igen klockan tolv och då ska funjen — majsgröten — vara färdig.

Mjölet mals för hand.

— Om det ändå fanns en kvarn...

Anna var en av de många kvinnor jag träffade i Angola när jag var där i sex månader 1978/79. Då som nu bodde flesta kvinnorna på landsbygden. Med oändliga arbetsdagar håller de Angola på fötter, ser till att jorden brukas och att det finns mat. Som de flesta kvinnor gör i hela södra Afrika.

Jag reste runt tillsammans med Luisa Chongolola och Irene Neto från Angolas kvinnoorganisation OMA — Organizacao da mulher Angolana.

Vi kom till Huambo som var ett oroligt område för UNITA gjorde ständiga sabotage. "Kan vi verkligen bila den här vägen" undrade jag ängsligt men fick höra lugnande att "vägen är noga kollad dagen innan och då var den i alla fall minfri"...

I Huambo hade man just börjat bygga OMA:s lokaler. Det var kubanska byggnadsarbetare som jobbade hårt i solen och där skulle sedan bli plats för OMA:s barnstuga, sjukvård, systuga och alfabetiseringskurser.

Jag träffade både lantarbetarkvinnor och kvinnor som arbetade på sjukhus och i farfabriker. Vi diskuterade vad OMA arbetade med, vad som måste förändras, manssamhället, problem med månggifte, brudköp, förlösningar och barnomsorg men alla samtal kom ganska fort in på kriget som hela tiden slår hårt mot det angolanska folket. OMA i Huambo hade just begravt sju medlemmar som omkommit vid ett sabotage. "Våra finaste kamrater går åt..."

Macolocolo är en liten by strax utanför Huambo. Den "minfria" vägen slingrade sig mellan majsålt och maniokodlingar på den röda jorden. Huambo ligger högt så här odlas också äpplen och jordgubbar. Vädret är som den härligaste svenska högsommar.

Alla kvinnorna i den här byn är medlemmar i OMA och vi möttes av glada välkomnande sånger. Sedan satt vi ända tills natten föll, tillsammans i byns största hydda. De berättade om sin kamp och sina liv och jag fick berätta om kvinnorna i Sverige och vår kamp.

Vi talade om hur viktigt vi tyckte att det var att byta erfarenheter och hur våra gemensamma och skilda erfarenheter och vår kamp på olika villkor skulle leda till vår frigörelse.

Teresa arbetade nu med att laga mat på ett daghem och hon hade själv åtta barn.

— Men jag gifte mig aldrig med någon av barnens far. Så jag behövde aldrig bli änka... Teresa log. Och fortsatte:

— Under krigsåren var det så mycket som var svårt. Vi hade ofta ingen mat alls. Vi var t o m tvungna att äta våra hundar och vi hade ofta inget vatten. På nätterna sov vi gömda under våra sängar.

— Jag skulle kunna berätta så mycket om tortyr. Om hur de begagnade Huambos slakteri... för människor... Om hur döden ser ut på för nära håll..

— De skar upp magarna på gravida kvinnor och kasta-
de fostren på kvinnorna...

Teodora var tyst långa stunder.

— Det är otäckt att minnas...

Som så många andra i det UNITAdominerade Huambo fick Teodora kontakt med MPLA bl a genom att lyssna på MPLA:s radioprogram.

— Vi fick mod därifrån och... vad vi väntade på MPLA! Att de skulle befria oss.

— Men vi visste inte när de skulle komma.

— Jag minns första gången vi såg vita soldater som inte talade portugisiska. Vi kunde inte förstå vilka de var. Sen fick vi reda på att det var sydafrikaner.

Det här var 1976 när Sydafrika UNITA och FNAL försökte störta MPLA som då befriat större delen av Angola. Sydafrikanska trupper stod strax söder om Luanda. I Februari hörde vi att MPLA var på väg hit. Med Kubas hjälp hade de segrat.

— Vad lyckliga vi var den dagen MPLA kom. Jag minns den där dagen... klockan var tjugo över tolv... vi såg att det inte var UNITAsoldater för de hade andra slags vapen. Men en del var vita så ett tag var vi rädda att det var

sydafrikaner. Men så ropade de till oss: "Fly inte... det är vi... MPLA"

— Vilken fest vi hade sen! I tre dagar hade vi fest överallt. På gator och torg. Vad vi dansade... och vad vi dansade tillsammans med kubanerna som var med. Kubanerna dansade med oss på sina axlar. De underbara kubanerna! Vi var så lyckliga. Och de hade med sig mat åt oss. Och vi grät... och vi skrattade... om vartannat..

— Och vi sjöng.

— Och Gud vad vi dansade..

I december två år senare, bombade sydafrikanerna marknaden i centrala Huambo. På förmiddagen då där var fullt med folk.

Då dödades Teodoras äldsta dotter.

— Min älsklingsdotter Maria. Hon var 36 år. Hon har lämnat sju barn efter sig.

Teodora tystnade igen.

Teodora hade just avslutat en sex månaders kurs i folkförsvaret ODP.

— Jag kan hantera en kulspruta bra nu! Hon strök bort sina tårar med båda händerna.

— Vi måste fortsätta våra döda barns kamp. Vi får aldrig ge upp! Men ibland blir jag så trött..

Det hade bara gått fyra veckor sedan Maria dött.

Sydafrika och UNITAgrupperna har fortsatt sina attacker på Angola och det angolanska folket får inte bygga upp sitt land i fred.

OMA som bildades redan 1962, under befrielsekampen, har hela tiden fortsatt sin verksamhet och när jag var gäst — som representant för vår svenska OMAGrupp — på deras kongress för två år sedan, hade de vuxit från 140 000 medlemmar till över en miljon. I alla provinser. Trots krig och enorma materiella svårigheter.

Ruth Neto som är ordförande i OMA berättar:

— Fram till självständigheten trodde vi att vi kämpade mot kolonialismen. Men vi förstod att man också måste kämpa mot imperialismen som vill fortsätta att exploatera våra naturrikedomar. Imperialismen finns också i Sydafrika och Namibia som ännu inte är fria. Angola har trots svårigheterna beslutat att stödja deras befrielsekamp. OMA som är den enda kvinnoorganisationen i landet deltar i denna kamp.

— Vi blir fler och fler medlemmar. Till svårigheterna hör att vi saknar material för en växande organisation. Vi saknar det mest elementära: papper, pennor och böcker. Allt. Från landsbygden vädjar de till oss här i Luanda om hjälp. Och vi har inget material att skicka... våra problem är så många...

— Det är viktigt att lösa våra ekonomiska problem och få allt som är förstört och saboterat i vårt land att fungera igen. Särskilt gäller det att få igång och utveckla jordbruket. Här deltar kvinnorna på ett mycket positivt sätt och eftersom större delen av kvinnorna finns på landsbygden och arbetar på fälten så är en av våra stora uppgifter att ägna oss åt dessa kvinnor och deras problem. Vi måste se till att vårt program och vårt arbete med alfabetisering och hälsovård når dem.

Sista dagen jag var i Luanda hade det kommit potatis till stans marknader och människorna rusade dit för att köpa: Glädjen över fin potatis var enorm. Det var alltid ont om mat.

På vägen ut till flygplatsen var de långa potatisköerna det sista jag såg av Angola.

Det första jag sedan såg när jag kom tillbaka till Europa var de överfyllda boutiqueerna på flygplatsen i Paris där man bl a sålde champagnevispar av guld...

Birgitta Lagerström

Yta:	1 246 000 km ² , c:a tre gånger så stort som Sverige
Folkmängd:	c:a 7,2 milj (1978)
Huvudstad:	Luanda
Exportvaror	olja (ca:a 90%), diamanter och kaffe
Export (1980)	till: Nordamerika 31,8% Latinamerika 28,9% Västeuropa 22,2%
Import (1980)	från: Västeuropa 51,6% CMEA (Comecon) 16,9% Latinamerika 10,8%
Statsskick:	Republik. MPLA-PT (Movimento Popular de Libertação de Angola — Partido de Trabalho) enda parti.
Ledare:	President José Eduardo dos Santos (sedan 1979)

OMA-gruppen

En tallrik fisksoppa, gott bröd och ost och så en liten kaka till kaffet — så börjar ett sammanträde med OMA-gruppen. Under maten hinner vi prata om allt som hänt sen vi sågs sist. Sen känns det nästan lockande att övergå till att följa dagordning och föra protokoll.

Ungefär så här har det varit när vi träffats, gruppen i Luanda (Angolas huvudstad) och gruppen i Stockholm, sen vi började 1980. Aktiviteterna har växlat både till innehåll och intensitet men insamlingen har långsamt vuxit, genom att vi spritt broschyrer och affischer, haft loppmarknad och fester, pratat på möten m m.

Den sista sändningen tyg i den här omgången av insamlingen har just anlänt till Luandas hamn. Tyg, knappar, blytläs och symaskiner för nästan en halv miljon kronor har nu överlämnats till OMAs systugor. Ett litet men viktigt bidrag eftersom OMA i övrigt får mer av allmänna solidaritetshälsningar än materiellt stöd. Det är också viktigt att stödet kommer just från SKV som är medlem av samma internationella kvinnoorganisation som OMA — KDV, Kvinnornas demokratiska världsfederation.

Insamlingen kommer att fortsätta — det blir dels till en fortsättning av syverksamheten dels till någon utvidgning av den, riktigt vad återkommer vi om när vi fått det besked från OMA som vi väntar vilken dag som helst. Och vi arbetar för att fler

grupper än hittills skall vara med — vi har nu kontaktpersoner på fler håll i landet (se nedan).

Ring dem, kom och ät en tallrik soppa eller berätta var det finns begagnade symaskiner och billiga tyger.

Hillevi Nilsson
c/o Afrikagruppernas rekryteringsorganisation ARO
Barnängsgatan 23, 116 41 Stockholm
tel.08/44 93 95

Laila Jensen
Häger 116
692 00 Kumla
tel.019-796 13

Karin Vadfors
Ribe 10 A
217 46 Malmö
tel 040-697 41

Pia Olsson
Lasarettsv 29 C
931 41 Skellefteå
tel 0910-531 38

Gerd Larsson
Brämhultsv 55 A
502 45 Borås
tel 033-12 69 36

Charlotta Hellström
Dr Lindhs gata 4
413 25 Göteborg
tel 031-83 56 95

Majlis Ahlm
Parkgatan 2 A
582 46 Linköping
tel 013-14 97 37

Så kom du iallafall
så fick jag ändå möta dig
mitt barn
du glada lilla liv
som skuttat runt därinne
och spridit en sådan värme

Det största under som skett
en tillblivelse innanför mig
jag trodde visst inte det var sant
magen som växte
de små fötterna som sparkade
huvudet händerna
det var så svårt att förstå
att där innanför
och ändå i mig blev en ny människa till

Du kunde inte stanna där
fast jag nog önskade det ibland
du måste ut
du måste växa vidare utanför mig
att föda dig
ville jag skulle vara en fest
ett enda stort välkomnande till jorden
en mjuk kärleksfull början
till ditt egna liv
du skulle mötas av varma händer
klara ögon och öppna hjärtan

Så började festen förlossningen var igång
smärtan skrämde mig i sin intensitet
jag kände mig bestraffad för min glädje
min kropp sa ja och nej på samma gång
efter en hel natts värkarbete
gav jag upp att föda mitt barn hemma
jag orkar inte en sekund till
kändes det som
i flera timmar
När jag fick min epiduralbedövning inne på BB
och smärtorna försvann
blev jag nästan berusad av tacksamhet
men något barn i magen
trodde jag knappast längre att jag hade

Du kom till sist iallafall
mitt barn
jag glömde dig ett slag
trodde du var en dröm
min kropp kopplad till maskinerna
men du kom iallafall
plötsligt
en alldeles livs levande varm vårt
liten kropp utanpå min mage
istället för innanför
dina ögon stora vidöppna
universums hela visdom
världens samlade kunskap
så kändes det att möta dina ögons blåhet
jag gömde mig med dig under en filt
mitt hjärta växte
huden jublade medan mina händer välkomnade
ett under har skett
ett barn är fött
du kom iallafall

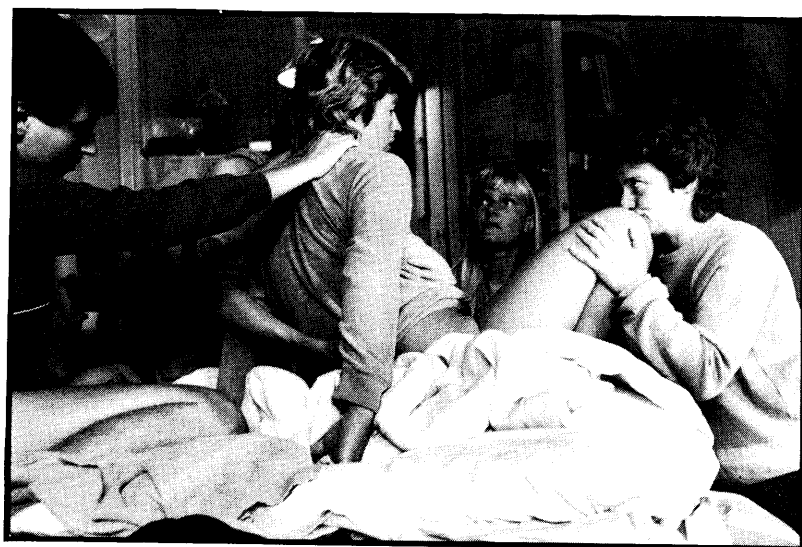
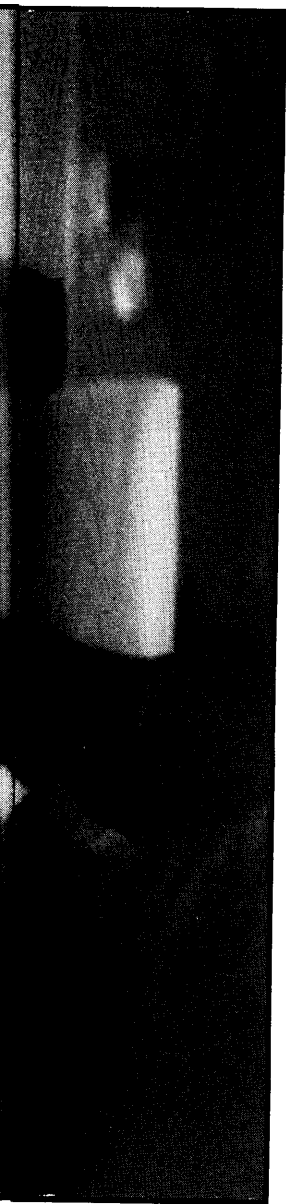
Född bland vänner

BILDER: ERJA LEMPINEN

Förlossningen skulle ske hemma, i kollektivet, med de käraste vännerna runt omkring. Barnmorskan var vidtalad sedan länge. Allt var väl förberett.

Efter 36 timmars hårt arbete och svåra smärtor orkade den blivande mamman inte längre. Hon och barnmorskan åkte till sjukhus. Vännerna följde efter i taxi.

Till deras stora förvåning var de alla välkomna in i förlossnings-salen. Personalen på sjukhuset var mycket förstående.

Efter ytterligare några timmar förlöstes barnet. Förlossningen blev den upplevelse i gemenskap som det var tänkt.

Ett märkvärdigt fenomen kom de på efteråt. Under förlossningen fick alla kvinnor som var med sin mens.

En iransk kvinna i svart chador böjer sig fram så att hennes ansikte nästan snuddar vid den irakiska kvinnan, som just anklagat Iran för att inte vilja ha fred:

— Du vill ha fred? Jag ska visa dej hur din så kallade fred ser ut! Varpå hon lyfter sin chador från marken och rycker loss sin benprotes.

Åhörarna drar efter andan i förskräckelse, både över gesten och över den intensiva vreden i de båda kvinnornas ansikten.

Händelsen utspelas på den stora gräsplanen utanför Nairobis universitet; arena för hundratals improviserade möten, tal, gräl och skådespel under kvinnokonferensen i juli.

De politiska stridsfrågorna var mindre framträdande i Nairobi, än under konferenserna i Mexico och Köpenhamn, men runt de möten och workshops som rörde kriget mellan Iran och Irak, uppstod alltid hetsiga dispyter och de dramatiska utspelen var många. Aldrig var mötesrummen så fullpackade som under dessa diskussioner.

Detta krig, som enligt alla internationella strategers inledande prognoser skulle vara en vecka, är nu inne på sjätte året och har skördat nära en halv miljon offer på vardera sidan. I dess spår har följt arbetslöshet, fattigdom, analfabetism, inflation, vattenbrist. Hälsovård och utbildning har stagnerat eller gått bakåt, produktionen har minskat drastiskt både inom jordbruk och industri, på grund av bristen på arbetskraft. I Irak har 70 procent av arbetskraften rekryterats till kriget.

Både i Iran och Irak har kvinnorna drabbats hårt av krigets verkningar. Naturligtvis först och främst genom förlusterna av dödade eller fängslade anhöriga, men också genom att de demokratiska och sociala rättigheter de så sakteliga börjat skaffa sig, nu ha avskaffats eller skurits ner. Det gäller mödraledighet, pensioner, utbildning etc.

— Under de här åren, har kvinnorna inte gått framåt i samhället på något enda vis, fastslår en irakiska som kallar sig Majeda. Sitt riktiga namn vågar hon inte uppge, inte heller vill hon låta sig fotograferas, eftersom hon är medlem av det förbjudna irakiska kvinnoförbundet som är aktiva motståndare till diktaturregimen. Hon visar mej en lång lista med bilder och namn på kvinnor ur förbundet, försvunna sedan flera år tillbaka.

— Irak håller på att bli ett land, befolkat av änkor. Kvinnor som tvingas axla hela försörjningsbördan för sina familjer — eller vad som återstår av dem — samtidigt som deras löner sänks, övertidsarbete är obligatoriskt och oavlönat, priserna stigit med 600 procent och 37 procent av den låga lönen dras av som krigsskatt!

De irakiska kvinnorna anklagar sin regering för att ha startat kriget — för öv-

IRAN-IRAK

rigt den enda fråga där de håller med iranerna — för att dölja den ekonomiska krisen landet befann sig i och för att komma åt Irans olja.

— Men kriget har fört Irak till ekonomisk och social ruin och nu avvisar Iran vår regerings förhandlingsinbjudan. Under täckmantel av fredsvillkor som är omöjliga att uppfylla, trappas kriget upp och terrorn fortsätter.

Majeda berättar om otaliga försvinnanden och avrättningar. Också barn fångas, torteras och mördas.

— En vanlig tortyrmetod är att stoppa småbarn i en säck tillsammans med vildkatter eller ormar. Allt framför ögonen på barnets föräldrar.

Idag finns ca 40 000 politiska fångar i Irak. När en person försvinner, vågar familjen sällan forska i vad som hänt, av rädsla för repressalier. Det är heller inte tillåtet att visa några tecken på sorg över en avrättad politisk fånge. Enligt Amnesty International tillhör Irak de länder som avrättar flest politiska fångar.

Majeda visar också bilder och namn på minderåriga barn som dömts till fleråriga fängelsestraff på grund av deras föräldrars politiska aktiviteter eller för att de "förolämpat revolutionen".

— Antalet änkor och föräldrarlösa barn ökar hela tiden och de flesta av dem lever under outhärdliga ekonomiska och mänskliga förhållanden.

— Familjesplittningen och de hårda levnadsvillkoren har gett upphov till en våg av prostitution, indirekt stödd och uppmuntrad av regeringen.

— Barn och ungdomar uppmuntras också att rapportera om familjemedlemmars åsikter och förhållanden och ungdomsbrottsligheten ökar hela tiden. I Irak är det kvinnorna som håller samman familjerna och ansvarar för barnen. Kriget gör denna uppgift omöjlig. Vi har förlorat våra traditionella rättigheter och inte fått några nya, som skulle kunna hjälpa oss att axla våra nya bördor.

— Kvinnornas kamp mot fascismen och mot kriget måste föras på tre plan: ekonomiskt, genom att kräva tillbaka de rättigheter vi hade tidigare. Politiskt, genom att avslöja de verkliga motiven bakom regeringens politik — vi använder våra nätverk för att sprida flygblad och ordna demonstrationer, men vi gör det med risk för våra egna och våra familjers liv. Slutligen måste kvinnorna delta i det väpnade motståndet mot diktaturen. Det har aldrig lönat sig att *be* en diktator om frihet!

Irakiska kvinnoförbundet samarbetar, när så är möjligt, med Irans demokratiska kvinnoorganisation, som bildades på 1940-talet, men nu förbjöds på grund av sitt motstånd mot Khomeini-regimen.

En av organisationens medlemmar — hon lever nu i exil i England — berättade på konferensen i Nairobi om hur kriget mot Irak används för ett rättfärdiga ett ökat förtryck av kvinnorna, bland annat genom att återinföra polygamin.

— Jag förlorade jobbet och nästan livet efter en demonstration mot kriget. När jag vägrade gifta mej med en av krigets krymplingar misshandlades jag och kallades för hora! Den iranska regeringen och prästerskapsväldet är folkets fiender!

Vid de orden störtade en grupp chadorklädda representanter för islamiska kvinnoinstitutet fram mot kvinnan, som snabbt fördes ut ur lokalen. "Hon ljuger, hon ljuger. Allah akhbar!" Ropen ekade över campusen.

De Khomeintrogna iranerna hade annars svårt att göra sej hörda och uttryckte stor bitterhet över detta.

— Många som påstår att de vet vad som pågår i Iran har inte varit där på fem-sex år, säger Shohreh, som är bibliotekarie, men nu arbetar med kvinnofrågor inom utrikesministeriet.

"Khomeinin har befriat oss"

— Kvinnorna har blivit frigjorda genom den islamiska revolutionen och vi kan fritt uttrycka våra åsikter på ett sätt vi inte kunde tidigare. När vi säger att vi vill ha fred med Irak, talar vi för folket, inte för regeringen.

— Men vi kämpar för en rättvis sak och det är vi som bestämmer när det ska bli fred! Irak startade kriget för att hejda revolutionen och dra bort uppmärksamheten från sina egna bekymmer. När de inser att de kommer att förlora, ber de om fred. Men vi tror inte på förhandlingar, utan fred kan bara uppnås genom att Irak uppfyller de villkor vi ställer. Bland annat måste de ersätta alla våra förluster på grund av kriget.

— Som läget är nu, vill alla i Iran att kriget ska fortsätta tills våra villkor uppfylls.

Shohreh menar att kvinnornas situation i Iran har förändrats men inte förbättrats. Revolutionen har gett kvinnorna större frihet och mera egen tid.

— Att män och kvinnor hålls mera åtskilda gör att vår energi och uppmärksamhet kan användas till arbetet med revolutionen.

— Vi vill bli ett exempel för andra muslimska länder, men världen måste ha tålamod tills vi har skapat en stat, byggd på vår egen kultur och ideologi. Till detta behöver vi ledare som har verklig kunskap om dessa saker.

Chadoren vill Shohreh se som en av många praktiska regler i Islam — "man slipper tänka på hur man ser ut och vad man ska sätta på sej" — men numera också som en politisk symbol för den islamiska revolutionen.

— Därför vill vi att också du, om du besöker Iran, ska bära åtminstone en scarf runt huvudet.

Jämlig framför exekutionsplutonen

Kvinnorna i demokratiska kvinnoorganisationen ger en helt annan bild av situationen i Iran. De talar om samma ekonomiska och sociala nedrustning som den som följt i krigets spår i Irak.

— De nya ledarna har ytterligare ökat förtrycket av kvinnorna, trots att de knappast kunnat genomföra sin revolution utan kvinnornas hjälpt. Nu fräntas vi våra grundläggande rättigheter, t ex beträffande utbildning, äktenskapspartner och vården om våra barn.

— Regeringen utnyttjar människors religiösa övertygelse till att förtrycka kvinnorna, särskilt arbetarklassens kvinnor.

— Den enda jämlikhet vi uppnått är den framför exekutionsplutonerna. Kvinnor som slåss för jämlikhet och fred hamnar förr eller senare i fängelse, liksom de mödrar som försöker hindra att deras söner skickas ut som kanonmat.

— I fängelserna torteras de, och unga kvinnor våldtas av vakterna, eftersom oskulder tros komma till himlen och dit vill man inte skicka några regeringsmotståndare!

Shohrehs lugna förnekande av dessa ohyggliga anklagelser får en att inse att en människas tro och övertygelse kan förtränga de tydligaste bevis för det oönskade. Och kanske att sanningen aldrig är bara svart eller vit, inte heller för kvinnorna i Iran-Irak-konflikten.

Men när en dansk kvinna frågar varför exiliranskor hellre tar livet av se, än återvänder till Iran, blir hon svaret skyldig.

Barbro Larsson/
FRILANSGRUPPEN

Håkan Elofsson

MÖTE MED FÖRHINDER i katastrofernas Chile

Vad fantastisk att kunna skriva min hemadress igen! Chilenskan Soledads ansikte lyser av glädje, när hon ger mig sin adress till avsked efter SKV:s kongress i juni 1984, där hon representerat Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (KDV). Om några månader ska Soledad och hennes barn återvända till Chile efter många år i exil och vi har bestämt att träffas när jag kommer till Chile i februari 1985.

Jag visste inte mycket om Soledad när vi skildes den där dagen. Inte stort mer än att hon arbetat för KDV några år, att hon var väl insatt i förhållandena i Chile, trots sin långa bortvaro från landet och att jag tyckte mycket om henne.

Men innan jag kontaktade henne på nytt skulle jag få veta att hon tillhör en mycket känd familj inom den chilenska oppositionen. Hennes far är den legendariske skådespelaren Roberto Parada och hennes mor, María Maluende, f d parlamentsledamot för det chilenska kommunistpartiet och Allende-regeringens ambassadör i Nordvietnam. Därav Soledads förtrogenhet med skendena i Chile.

Söndag den 3 mars hade jag varit tre veckor i Chile. Tre veckor av mycket blandade känslor. Glädje över att träffa släktingar och vänner på nytt, upprördhet och smärta över allt lidande som militärdiktaturen förorsakat.

Varenda en av de människor jag träffat under mina 21 dagar i Chile bar på ett lidande. Människor, vars anhöriga försvunnit i diktaturens fångenskap, kvinnor, vars män avrättats, föräldrar med barn i exil sedan många år, barn som led av neuroser för att deras föräldrar förföljs av juntan, män och kvinnor skadade av den förnedring det innebar att gå arbetslös och vara tvungen att leva på släkten, ungdomar, som längtade efter ett liv i frihet, för att kunna få drömma ostört om en framtid.

Var och en av dessa människor var ett slags spegelbild av den katastrof, som militärjuntan tvingar det chilenska folket att leva i sedan tolv år tillbaka. En katastrof, som kan sammanfattas på följande sätt: samtidigt som militärdiktaturen har utövat ett av den latinamerikanska kontinentens längsta och hårdaste politiska förtryck har diktaturen också förvandlat Chile från ett land med ett relativt välstånd till ett traditionellt u-land.

Hela 1960-talet och under Allendes regeringsperiod låg arbetslösheten på ca 6 procent, bostadsbristen var låg, hälso- och socialvården var väl utvecklad. Detta var resultatet av stora satsningar under hela efterkrigstiden och särskilt 1970—73.

1985 ligger arbetslösheten på runt 40 procent och bara en minoritet kan leva på sin lön. Var tredje familj saknar bostad. Hälso och god utbildning kan bara de rika köpa.

46 procent av alla barn under 10 år lider av undernäring och allt färre går i skola. I stället driver de omkring i städer och byar, tigger, stjälar, säljer och prostituerar sig. Allt för att få ihop till mat till sig och familjen. Sjukdomar av olika slag har ökat, till följd av försämrad hygien, trångboddhet och familjernas allmänt desperata situation. Sexuella övergrepp inom familjen har också blivit vanligare.

— Hallå?

— Kan jag få tala med Soledad Parada?

— Det är jag.

— Hej, det är Lisbet från Stockholm

— Lisbet! Var är du, hur mår du?

— Jag är i Santiago.

— Är det sant! När ska vi ses?!

Trots de avlyssnade telefonerna hade vi svårt att avhålla oss från väsentligheter, men gjorde ändå samtalet kort. På onsdag kväll skulle vi träffas hemma hos Soledad, tillsammans med en väninna, aktiv i en av Chiles största kvinnoorganisationer. För säkerhets skull skulle Soledad ringa och bekräfta det hela på måndagkväll.

Men bara ett par timmar efter vårt samtal inträffade något, som med en naturkrafts hela styrka inte bara ändrade mina planer, utan bokstavligen talade lade hela tillvaron i ruiner för redan hundratusentals utsatta och nödställda chilensare. På kvällen den 3 mars inträffade nämligen den jordbävning, som skulle visa sig var den våldsammaste jordbävningen i Chile under hela 1900-talet.

På bara ett par minuter rasade bostadshus, fabriker, skolor, kyrkor, sjukhus och industrianläggningar.

Följderna av jordbävningen, där 176 personer dödades, blev inte mindre katastrofala av att landet redan befann sig i en ekonomisk katastrof.

I den snabba och sarkastiska chilenska folkmunnen döptes jordbävningen den 3 mars omgående till "den andra jordbävningen". Den första var förstås Pinochet och hans junta.

Det var naturligtvis i huvudsak de fattiga, som drabbades av jordbävningen. Det var deras hus, deras fattigskolor och fattig-sjukhus som rasade. Det var de fattiga, som inte hade pengar att bygga nytt för och det var de och inte direktörerna, som förlorade jobben i de industrier och på andra arbetsplatser, som lamslogs eller förstördes helt av jordbävningen. En chilensk dagstidning beskrev också jordbävningen som "en röntgenbild av misären i Chile".

Dagen efter jordbävningen, måndag den 4 mars, var den dag, då den minoritet, som fortfarande hade ett arbete med betald semester, skulle ha återvänt till jobbet efter sommarsemestern. Men som en följd av de dubbelt kaotiska förhållandena i landet uteblev massor av människor från sina arbeten, däribland de jag skulle intervjuar den dagen.

Raserade hus skulle ses över, anhöriga och vänner behövde hjälp, om man nu inte rentav måste sätta igång och söka efter dem. Många områden var otillgängliga och/eller avstängda efter jordbävningen, liksom en hel del vägar och broar. Risken för ras och nya skalv var stor. Många el- och telefonledningar var också förstörda.

Det var därför inte konstigt, tyckte jag, att Soledad inte ringde, som avtalat på måndagkväll. Genom min sväger, som arbetade på samma ställe som hennes bror, visste jag att "inget" hänt Soledad och hennes familj. Men när hon inte ringde på tisdag heller började jag undra. Trots att kaos fortfarande rådde. Jag visste ju, att hon var lika angelägen som jag att träffas.

Av säkerhetsskäl ville inte jag ringa Soledad. Har man gjort upp om vem som kontaktar vem, håller man sig till den i dagens Chile.

O nsdag den 6 mars fick jag ett flygblad i min hand om ett 8 marsmöte "till förmån för de jordbävningsdrabbade". Sammanställande var en rad kända kvinnor, som inte precis förknippas med diktaturen. De uppmanade folk att komma med mat, kläder och mediciner till Plaza de Italia, som Santiago-borna känner som massmötenas torg under Allende-tiden.

— Där kommer jag att träffa Soledad, sa jag till en vän.

— Gå inte dit, varnade han. Det blir hårda tider där, för det här är det första protestmötet efter det att belägringstillståndet infördes i november i fjol.

"Femtio illojala element samlades igår på Plaza de Italia, för att utnyttja jordbävningskatastrofen i egna illvilliga syften", läser jag den 9 mars i en dagstidning.

— Vi var 500, berättar en chilensk kollega, som hade deltagit. Hon berättade att alla deltagarna hade kommit med mediciner, mat, kläder och husgeråd. Men polisen kom och attackerade med tårgas och vattenkanoner. Folk flydde springande iväg men alla hann inte undan och 6 kvinnor arresterades. Det insamlade materialet fördes bort från polisen.

På andras inrådan avstod jag från att kontakta Soledad, trots att jag blev alltmer angelägen om att träffa henne. Det var som om detta uteblivna möte hade blivit viktigare än många andra, också andra träffar, som inte blev av. Kanske var det för att jag ständigt blev påmind om Soledad genom de släktingar, vänner och bekanta till henne, som jag kom i kontakt med och ibland intervjuade. För nu arbetade jag med det reportage jag var i Chile för att göra, om följderna av juntans förtryck för barn och ungdomar.

Det var mycket plågsamt att dag efter dag höra läkare, socialarbetare, lärare, föräldrar och barn och ungdomar själva berätta om hunger, om barnprostitution, om det tilltagande drogmissbruket, om polisbrutalitet och om tredubblingen av självmord bland barn och ungdom.

För varje berättelse blev det allt svårare att förstå, att chilennarna över huvud taget har kvar förmågan att skratta.

"Femtio illojala element samlades igår på Plaza de Italia, för att utnyttja jordbävningskatastrofen i egna illvilliga syften", läser jag den 9 mars i en dagstidning.

— Vi var 500, berättar en chilensk kollega, som hade deltagit. Hon berättade att alla deltagarna hade kommit med mediciner, mat, kläder och husgeråd. Men polisen kom och attackerade med tårgas och vattenkanoner. Folk flydde springande iväg men alla hann inte undan och 6 kvinnor arresterades. Det insamlade materialet fördes bort från polisen.

På andras inrådan avstod jag från att kontakta Soledad, trots att jag blev alltmer angelägen om att träffa henne. Det var som om detta uteblivna möte hade blivit viktigare än många andra, också andra träffar, som inte blev av. Kanske var det för att jag ständigt blev påmind om Soledad genom de släktingar, vänner och bekanta till henne, som jag kom i kontakt med och ibland intervjuade. För nu arbetade jag med det reportage jag var i Chile för att göra, om följderna av juntans förtryck för barn och ungdomar.

Det var mycket plågsamt att dag efter dag höra läkare, socialarbetare, lärare, föräldrar och barn och ungdomar själva berätta om hunger, om barnprostitution, om det tilltagande drogmissbruket, om polisbrutalitet och om tredubblingen av självmord bland barn och ungdom.

För varje berättelse blev det allt svårare att förstå, att chilennarna över huvud taget har kvar förmågan att skratta.

E tt par veckor efter jordbävningen såg det ut, som om jag skulle få tillfälle, att äntligen träffa Soledad. Organisationer ur oppositionen hade nämligen anordnat en solidaritetsföreställning på Cariola-teatern i Santiago för de jordbävningsdrabbade.

De bästa, och modigaste, av Chiles teatergrupper, musikgrupper, sångare och andra artister skulle framträda, bland dem Soledads far, Roberto Parada.

Att bevittna den solidaritet och den kreativitet, som kom till

uttryck den här kvällen, trots de svåra politiska och materiella förhållanden som dessa artister och konstnärer lever under var en stor upplevelse.

Allra starkast intryck gjorde Soledads far, när han reciterade den monolog, som Sokrates höll innan han avrättades. Dels för att publiken reagerade så starkt med enorma ovationer till den gamle konstnären och kämpen, dels för monologens rent profetiska ord om våldets och feghetens förgånglighet. Många fler än jag skulle minnas den här stunden och monologens ord två veckor senare, vilket ni så småningom ska förstå.

Men Soledad träffade jag inte heller den här gången.

Nu återstod bara att hoppas på att slumpen skulle föra oss samman.

Mina dagar var nämligen fyllda av arbete, fram till dess att jag skulle åka hem och det jag gjorde och de människor jag träffade tvingade mig till stor försiktighet, vad gällde de kontakter jag tog och hur jag tog dem.

Om de första veckorna av mitt arbete hade gått ut på att dokumentera hur juntan drabbar folket, så var jag nu i mitten och slutet av mars i färd med att dokumentera hur chilennarna organiserar sig, för att stå emot och bekämpa juntan.

För trots att det är förenat med stora risker är det traditionellt organisationsvana chilenska folket på nytt organiserat i partier, fackföreningar, kommittéer, grupper och aktionsenheter av olika slag.

För var och en av de individer och grupper inom motståndet, som jag träffade växte två insikter inom mig. Den ena sa mig, att juntans våld har smitt ett motstånd, som är mycket hårdare och modigare, än vad vi vanligtvis föreställer oss i utlandet. Den andra insikten var den, att det chilenska folket har mycket långt till en framtid värd namnet och att vägen dit går över många, många stupade.

"Vi kommer att utsättas för massaker innan vi är fria", sa man mig gång på gång.

L ördagen den 30 mars skulle jag lämna Chile. Dagen innan skulle hela min familj samlas för gemensam avskeds-lunch.

Medan jag gjorde mig i ordning tänkte jag än en gång på hur sorgligt det var att jag inte fått träffa Soledad.

— Jag ska åtminstone skriva ett brev till henne, tänkte jag i duschen, och skicka det genom min sväger via hennes bror. Jag torkade håret till ett musikprogram i radion och tänkte på vad jag skulle skriva i brevet.

Plötsligt bröts musikprogrammet i radion för en extra nyhets-sändning: "Manuel Guerrero och José Manuel Parada — Soledads bror! — har kidnappats av okända män under våldsamma former, när de båda kom med sina barn till deras skola på morgonen. En lärare, som försökte förhindra kidnappningen besköt av kidnapparna och har förts svårt skadad till sjukhus. Manuel Guerrero är ordförande i Santiagoavdelningen av oppositionens lärarförbund och José Manuel Parada arbetar på katolska kyrkans solidaritetsämbete. Båda har av regeringen utpekats som framträdande medlemmar av det förbjudna kommunistpartiet."

Av olika skäl som jag inte vill gå in på kom denna kidnappning att prägla återstoden av mina timmar i Santiago och Chile. Och även övriga Chile. Det så till den grad, att oppositionen i Chile fick en ny tideräkning: före och efter mordet på Guerrero, Parada och Santiago Natino. Kidnapparna, utsända av juntan, mördade nämligen José Manuel Parada och Manuel Guerrero. I gryningen den 30 mars hittades deras döda kroppar, med halsarna avskurna. Intill dem låg Santiago Natino mördad, också han utpekad som medlem av kommunistpartiets ledning.

* * *

I bilen från Arlanda in till Stockholm två dagar senare hörde jag på nyheterna, att det utbrutit stora protestdemonstrationer i Santiago i samband med begravningen av de mördade. I tidningarna hemma i lägenheten såg jag bilder på de anhöriga. Också på Soledad. Hennes ansikte fyllt av sorg och tårar.

Lisbet Schulz

RECENSIONER

En film som doftar klor, nytvättat hår och het ånga

film

Damturken
Regi: Joseph Losey
Manus: Patricia Losey

För något år sedan lanserades nästan varje film som en kvinnofilm bara det fanns en kvinnlig huvudrollsinnehavare eller minsta antydning till en s.k. kvinnoproblematik. Nu i mitten av 80-talet annonseras filmerna återigen på de manliga filmregissörernas meriter, så också DAMTURKEN, Joseph Losey's sista film. Filmen bygger på ett skådespel av Nell Dunn, "Steaming" och med manus av Patricia Losey.

Filmen har övertagit den teatrala karaktären och hela skeendet utspelas i ett slutet rum, i damturken. Där träffas filmens kvinnor varje fredag. Det är Nancy (Vanessa Redgrave), överklasskvinnan som blivit övergiven av sin man efter 17 års äktenskap och nu lever ensam med sina tre barn i spillrorna av sin borgerliga hemmafrutillvaro. Sarah (Sarah Miles) som efter ett olyckligt äktenskap satsat på en advokatkarriär. Hon är barnlös.

Josie (Patti Love) underklasskvinnan som har både man och son i fängelse och ständigt låter sig utnyttjas av män. Mrs. Meadows (Brenda Bruce) med dotter Dawn (Felicity Dean) lever i ångslan och skräck för verkligheten dvs män. Violet (Diana Dors) damturkens föreståndarinna, den varma förstående modern som tröstar med varma handdukar och hett te.

* * *

Var för sig är varje kvinna en kliché med förutsägbara repliker men tillsammans bildar de en facett av ett kvinnolivs olika motsättningar. Ett kvinnoliv med alla dess omöjligheter i ett patriarkalt samhälle. Mannen är i sin fysiska frånvaro i filmen, närvarande i varje replik och rörelse. Samtalen kretsar hela tiden kring svårigheten av leva med en man och svårigheten att leva utan en man.

Kvinnans utsatta position blir synlig men också förlamningen inför att ta ansvaret för sitt eget liv.

Samtalen leder till insikter om likheterna i kvinnolivet och framförallt mellan överklass och underklasskvinnan som är lika beroende av en man för försörjningen. Båda utifrån sitt klassperspektiv lika okunniga och ovilliga att ta eget försörjningsansvar. Problematiken kring försörjningssätt är i hög grad engelsk, men jag tror ändå att kvinnornas val och svårigheter är igenkännliga även i vårt samhälle.

När badet hotas av rivning bestämmer sig kvinnorna för att kämpa för sitt bad och i skydd av badets nakenhet, draperad med handduk, har det uppstått en stark solidaritet emellan kvinnorna som leder till en halv seger för kvinnorna, en respitid.

Även om solidariteten är mer

symbolisk än verklig så är den hoppfull. Det är en film som doftar av het ånga, nytvättat hår och klor och det är en film att bli glad och lycklig åt.

* * *

Inom amerikansk och engelsk feministisk filmforskning så diskuteras det en hel del om vad som menas med en kvinnofilm, om det är perspektivet, berättarsätt etc. eller om till och med känslan en film kan göra den till en kvinnofilm.

För DAMTURKENS del räcker det med känslan, den barnsligt trotsiga njutning det finns i att se en hel film utan en enda man i bild.

Se filmen en regnig eller snöig torsdagseftermiddag i november och Du kommer att önska Dig en damturk i vartenda kvarter.

Gun Hedbom

Nyanserat men privat om arbete och kärlek

"Vildros" (Wildrose) är en film av John Hanson och Sandra Schulberg. Filmen kom till genom att paret Hanson och Schulberg flyttade till vad som kallas the Mesabi Iron Range, USA:s rikaste järnmalmsområde i Norra Minnesota. Det som gav inspiration till filmen förutom det dramatiska landskapet, var en federalt framtvungad överenskommelse mellan facket och gruvbolagen, som på laglig väg såg till att 20% av arbetsstyrkan bestod av kvinnor. Och hur den lagen skakade om den traditionella samhälls och familjestrukturen i Minnesotas järnmalmsbälte.

Det blev självklart att skildra kvinnorna eftersom kvinnornas närvaro i gruvan hade så i grunden förändrat samhällets karaktär. "Vildros" är tillägnad de kvinnliga gruvarbetarna i Mesabi Iron Range och Folkets Bio som distribuerar filmen hoppas att den ska ge upphov till diskussioner kring kvinnorollen i filmen, vilket jag tagit fasta på i min recension.

* * *

Filmen utspelar sig i en liten järnmalmsstad i Minnesota, USA, en stad helt uppbyggd kring järnmalmsbrytningen. Detta var en gång en lukrativ industri. Men nu när det visat sig att järnmalmen är mycket billigare att importera från Latinamerika har det blivit en så kallad krisindustri. Gruvan hotas av nedläggning. Den enda framtid som återstår för samhällets befolkning är arbetslöshet eller flyttning.

June Lorch (Lisa Eichhorn) är en av de få kvinnor som arbetar vid gruvan. När företaget börjar permittera får hon lämna

sin förhållandevis höga position som truckförare för att åter hamna i det tyngsta och skitigaste jobbet.

Som enda kvinna får hon kämpa hårt för att bli behandlad som en jämställd i arbetslaget. När hon inleder ett förhållande med en av sina arbetskamrater trakasseras hon öppet. Samtidigt ökar trycket från omgivningen att hon ska ge upp sin plats i gruvan och lämna jobbet till männen.

* * *

June Lorch presenteras i filmens inledande sekvens som en oerhört stark kvinna, hon bygger sitt eget hus, men med en mycket sårbar punkt, den före detta mannen. Husbyggandet blir en starkt symbolladdad bild av den berättelse som följer. Huset som symbol för det egna jaget.

June Lorch är kvinnan som avbröt sin utbildning och gifte sig med en alkoholiserad man i tron att bara hon var "snäll" skulle allt bli bra. Efter misshandel och missfall lämnar hon mannen och försöker leva ett eget liv, men den förre mannen utgör ett ständigt hot.

I filmen får vi följa June Lo-

film

Vildros

Manus och regi: John Hanson,
Sandra Schulberg

richs slutgiltiga frigörelseprocess från den före detta mannen. En frigörelse som vore otänkbar utan erfarenhet av ett eget arbete som gett människovärde och upplevelse av egen yrkesskicklighet. Det hårda tunga gruvarbetet, som tyvärr i "Vildros" endast blir en bakgrund till en ny kärlekshistoria för June Lorch.

En kärleksrelation som i sig bidrar till frigörelse, men som inte heller vore möjlig utan den självkänsla som arbetet ger.

Visserligen leder kärlekstemat till belysande gestaltningar av kvinna — man och män — män relationer. Hur män håller ihop gentemot kvinnor. Kvinnor är i första hand ett objekt och får akta sig noga för att ge någon man en "fördel". Tex bli förälskad. Hur kärleken hos en man leder till försvar av kvinnan. Försvaret handlar inte om ett givet försvar av kvinnor utan mera om att ingen får förnedra *min* kvinna. Då kan manskollektivets stränga regler brytas upp och visa ihålligheten och primitiviteten i samhällsbyggnaden.

Filmen har också en andra kvinna. Den gamla finländska invandrarkvinnan som har ett hårt liv av arbete bakom sig och nu lever ensam i ett hus nära skog

och vatten. Hennes hem utgör en tillflyktsort för June Lorch i svåra situationer.

Mellan kvinnorna finns ett samförstånd och förståelse som bär över generationer. Hos Katri i tystnaden och i samvaron hämtar June kraft och stöd i sin kamp för att våga följa sin egen röst. En röst som viskar om de gamla vanliga frågeställningarna arbete eller kärlek eller hur förena bägge?

* * *

Kärlekstemat gör filmen individualistisk. Det är June Lorch privata frigörelsekamp för rätten till arbete och ett eget liv. Det är ett nyanserat och komplext porträtt av en kvinnas utveckling och också en mans, och som sådant mycket trovärdigt.

"Vildros" är tillägnad de kvinnliga gruvarbetarna men den enda gången i filmen som kvinnorna skildras som ett kollektiv är när de spelar baseboll tillsammans. Det jag saknar är en skildring av arbetet och av kvinnornas kamp för arbetet i gruvan.

Kärlekshistorien fungerar, även om den är betydligt nyansrikare än de flesta filmer, som en eftergift till den kommersiella filmen. Det är synd för "Vildros" har i vissa sekvenser en starkt uttalad dokumentär prägel med fantastiska folklivsskildringar från ett USA vi i Sverige aldrig sett varken på bio eller i TV.

Det är en bra kvinnoroll, men den innebär i sig inget nytt. Filmens styrka är istället dess långsamhet. Processer i människors liv tar tid. Filmen blir en dagbok där vi sakta vänder blad och någon slutgiltig lösning får vi inte.

Gun Hedbom

Tidningen måste räddas!

För några år sedan prenumererade vi i min familj på 16 tidskrifter. Jag räknade efter en gång när de skulle förnyas. De var allt från Råd & Rön och Vi till Zenit och Häften för kritiska studier. Alla var angelägna, eftersom min

man och jag gärna vill vara välinformerade inom många områden, och vi menar att den information som man får genom massmedia är alltför knapp och ofta vinklat.

Idag har vi bara sex prenumerationer kvar. Några av dem vi tidigare ansåg som omistliga har fått lägga ned. Så är tyvärr klimatet för tidskrifter idag. Men den egentliga orsaken är att vi inte längre har råd. Det har blivit så mycket dyrare att leva, att det som vi tidigare ansåg som en skälig levnadsstandard: att ha råd att köpa böcker och tidskrifter, det gäller inte längre. När nu också biblioteken får minskade anslag, och därför ofta drar in på just tidskrifterna, blir det svårare att hålla sig informerad.

Samtidigt blir det svårare för tidskrifterna att överleva. Ett typiskt exempel på detta är vår egen tidning, Vi Män-skor. Som du kan läsa på annat plats i detta nummer, har vi varit tvungna att säga upp våra två duktiga och avhåll-na redaktörer. Det enda sättet att klara tidningen är ge-nom en jätteinsats av oss alla, SKV-medlemmar och and-ra prenumeranter. Dels måste vi nu göra det praktiska ar-betet med tidningen själva, dels måste vi genom en rad stödåtgärder få fram pengar till den fortsatta utgivningen.

Vad kan vi göra? Ett sätt är att ge gåvoprenumeratio-ner till släkt och vänner. Den som först har lärt känna tidningen, fortsätter ofta att prenumerera. Piteå-avdelningen betalar för ett tjugotal prenumerationer, som de ger till olika institutioner i staden, mödravårdscen-tral, folktandvård osv. På så sätt kommer många kvinnor, som kanske aldrig har läst annat än Hänt i Veckan och Mitt Livs Novell, i kontakt med Vi Män-skor, och med de tan-

kar som tidningen för fram: solidaritet, jämställdhet, freds-och miljöfrågor. Dessutom kan alla, både enskilda och av-delningar, komma ihåg stödfonden, som Piteå tog initia-tivet till vid en senaste kongressen.

Ett problem är att små tidningar med ett par tusen pre-numeranter inte får annonser, speciellt inte om tidningen misstänks ha vänstersympatier. Men bläddra i något num-mer av Damernas Värld eller Husmodern — två förhål-landevis justa damtidningar som på senare år har sparat ur fullständigt. Inte innehåller de annat än kändisrepor-tage och annonser, vanligen fler annonssidor än redaktio-nell text.

Jag har alltid tyckt att det borde vara en uppgift för oss SKV-are att skaffa annonser till Vi Män-skor. Kanske kän-ner vi en tillverkare av slöjdsaker eller en liten konfek-tionsfirma, en kvarn som levererar obesprutat mjöl eller en folkhögskola som ger kurser som kan angå många kvinnor.

Och så ska vi inte glömma möjligheterna att anordna offentliga möten kring Vi Män-skors temanummer. Det är ett sätt att skapa publicitet — för man inbjuder natur-ligtvis lokalpressen — och att sälja lösnummer. Vietnam-numret t ex ledde till många möten runt om i landet.

Ibland tycker jag att jag som ordförande bara tjarar och tjarar om bidrag. Ekonomin är alltid dålig, men våra med-lemmar är alltid lojala och generösa. Vi möter alltid en otrolig respons, antingen vi tigger pengar till solidaritets-projekt eller till tidningen.

Nu hoppas vi på en extra strålande insats, så att tidning-en får fortsätta att komma ut, och vi kan återanställa per-sonalen. Vi Män-skor har varit en väckarklocka och en in-spiration för medvetna kvinnor i 35 år. Låt inte det 36:e året bli det sista!

Aase Bang

Sök stipendier!

Stipendier i Augusta Tonnings vilohemsfond är till ansökan lediga.

Syftet med Augusta Tonnings vilohemsfond är att genom stipendier (summa avkastning av kapitalet) främja socialt intresse-rade verksamma kvinnors rek-reation och/eller utdela studie-och resestipendier till sådana kvinnor.

Stipendievillkor: Stipendier

kan sökas av enskilda eller gru-per av kvinnor.

Medlemskap i Svenska Kvin-nors Vänster förbund är en för-utsättning för att erhålla stipen-dier. Fondstyrelsen kan i ange-lägna undantagsfall frångå den-na princip om ansökan avser ett ändamål som ligger nära SKV:s stadgar och därför verkar syn-nerligen angeläget att stödja.

Minst fem och högst tio sti-pendier delas ut.

Fondstyrelsen meddelar sina beslut 8 mars, Internationella Kvinnodagen. Fondstyrelsens beslut skall vara enhälliga och går ej att överklaga.

Ansökan skall vara fondstyrel-sen till handa senast den 1 fe-bruari 1985 och skall innehålla en utförlig redogörelse för ändamå-let med det sökta stipendiet. Var-je stipendiat skall senast ett år ef-

ter erhållit stipendium avge skriftlig rapport till fondsty-relsen.

Ansökan om stipendium kan skickas till:

Fondstyrelsen, Augusta Ton-nings Vilohemsfond
Svenska Kvinnors Vänsterför-bund
Barnängsgatan 23
116 41 Stockholm

Sista kvällen i Prag dansade vi tango på perrongen i tunnelbanan. Ingen verkade tycka det gjorde något. Och när vi sjöng våra mollstämda finska och svenska visor på soldaten Svejks stam-pub U Kalicha verkade övriga gäster rent förtjusta: sorlet tystnade helt. Men historierna vi berättade förstod de inte. Den bästa vill jag nog föra vidare:

Nångång strax efter år 2000 har KDV:s generalsekterare Mirjam Vire-Tuominen fått i uppdrag av ett enigt rådsmöte att söka upp vår Herre och be honom låta mannen överta förlösningssmärtorna, som kvinnorna ensamma burit sedan tidernas begynnelse.

Detta är den enda orättvisan som KDV inte lyckats komma till rätta med. Gud ser tveksam ut, frågar Mirjam om kvinnorna är klara över vilka följder en sådan nyordning skulle få. Mirjam insisterar, säger att detta är grundligt övervägt och att världens kvinnor står helt eniga bakom kravet. Gud suckar: Okej, då måste de få sin vilja igenom. Men jag har mina farhågor.

Mirjam återvänder till jorden och förkunnar det glädjande slutet. Så kommer den dag då det första barnet ska födas under de nya förhållandena. Föräldrarna, ett burget par i en av Europas storstäder, förbereder sig. Världspressen väntar andlös, mannens vänner har slutit upp med konjak och cigarrer för att stötta honom i hans svåra stund. Hustrun föder barnet utan att minsta svettdroppe syns på hennes panna. I rummet bredvid sitter mannen, röker och dricker med sina vänner. Men några plågor infinner sig inte, till allas häpnad. Massmediafolket väntar otåligt: Vad är detta? Driver Gud med oss?

Då bultar det häftigt på dörren till de nyblivna föräldrarnas hus. På trappan står hustrun till familjens chaufför, rädd och upprörd. Hennes man har just dött, knall och fall efter några timmars svåra magsmärter.

Men Prag kan nog klara sig utan våra historier, för den har sina egna. En plats där de berättas är Laterna magica, den berömda teatern dit man får köa ett halvår för biljett. Om man inte, som jag, har turen att få en biljett i handen redan första kvällen.

Föreställningen börjar som på film: Ett hav av människor kommer myllrande emot oss på en duk av hängande flikar. Långt borta blänker ågot i solen. Det är en stor spegel som en

man bär över axeln. Han kommer allt närmare, kliver ut ur filmen och ner på scenen med sin spegel. Spegeln som är den yta där dröm och verklighet möts, det ena är framsidan och det andra baksidan. Men vilken är vilken?

Det liknar inget jag varit med om förr, i sin blandning av pantomim, film, dans och musik.

Efter föreställninge står jag på gatan med en tjej från Dominikanska republiken. Bussen har gått ifrån oss. Det är inte långt till hotellet, men åt vilket håll? Vi går på måfå, gatljusen lyser blekt genom dimman, snöslask på trottoarerna. Efter en lång omväg är vi hemma igen.

Hela hotellet är fullt av oss, hundratals kvinnor från hela världen. Vi läser nyfiken varandras namnbrickor och nickar åt varann i hissen. Under fyra dagar sitter vi i möten i Prags kolossal kulturhus, lyssnar till varandras berättelser om kamp mot förtryck och upprustning. Simultantolkarna surrar i sina burar, utanför fönstren tonar staden bort i snöfallet, utom en dag då solen lyser upp de snötäckta taken på höjderna kring Moldau.

När den lilla vithåriga israeliskan vädjar om ett uttalande till stöd för de demokratiska krafterna i Israel, nickar palestinskorna från Västbanken allvarligt. För några år sedan brukade israeliskorna lämna rummet när palestinskorna talade, och tvärt om. Nu sitter de vid samma bord.

Bredvid varandra sitter också en marockanska och en tjej från Västra Sahara — utan att ägna varann en blick. Diskussionen kring publikationsarbete och propaganda stannar upp i ett gräl där marockanskan försöker rätta till "den fröegående talarrens grova lögn om mitt land". Tillrättavisning från debattledaren: Håll er till ämnet.

En turkiska och en cypriotiska understödjer varandra i kravet om en grundlig diskussion av feminismen som de mött i exil i Europa: Hur ska vi förhålla oss, vilka argument ska vi använda? Det räcker inte att avfärda feminismen med att den missar klasskampen, är borgerlig och apolitisk. I många frågor har vi ett bra och viktigt samarbete med feministerna, och för många kvinnor i väst är det första steget i ett politiskt uppvaknande.

En grundlig analys behövs, det är fel att bara ta avstånd, säger de. Jag tycker diskussionen är intressant, liksom flera av de

Anders Lindh

KDV-MÖTE I PRAG

Laterna Magica, politik och tango

västeuropeiska kvinnorna: det blir många inlägg. Då plötsligt hörs en duns: en av kvinnorna från någonstans i mitten av Afrika har somnat och fallit av stolen.

Rådsmötets rundabordssamtal går vidare i en mera slumpmässig form vid frukostarna. En vithårig veteran från den holländska fredsrorelsen berättar en orgon om hur man använder hyresstrejker och överraskande punktaktioner som att stoppa tågen med nödbromsen. Civil olydnad, ja det kan funka om man bara har fantasi och tålamod, instämmer ett par kvinnor från Jamaica. Dag för dag blir alltfler ansikten bekanta, vi utbyter adresser och intryck.

Så blir det söndag, jubileumsdag: KDV fyller 40. I tusental samlas vi i den stora hörsalen i kulturhusets mitt. Scenen i blått och vitt med en stor TV-skärm så att de som sitter längst vak ska se.

Suveränt skicklig konferencier är Winie burrows från amerikanska WREE (Women for Racial and Economic Equality), draperad i hellångt rött. Till vardags har hon mest förekommit helsvart, med svart cowboyhatt över pärlflätorna. Hon presenterar KDV:s historia i glimtar från starten med Mme Cotton. Korta anföranden av kvinnor från olika länder och skeenden. Bland de första och äldsta, från Indiens frihetskamp, är Aruna Assaf Ali.

* * *

Att redogöra för dessa fyra dagars diskussioner är omöjligt: de pågick i fyra rum samtidigt, och skulle inte rymas i hela denna tidning. Men ett par frågor kändes viktigast och återkom i de flesta sammanhang.

Den ena var kärnvapenupprustningen och militariseringen av rymden. De kanadensiska kvinnorna gav en skakande bild av vad stjärnornas krig kan komma att innebära i verkligheten, här nere på jorden. Den kanadensiska fredsrorelsen, som de senaste åren vuxit sig så stark att den tvingat sin regering att hoppa av från sitt rymdförsvarssamarbete med USA, har fått fram viktig dokumentation, som Vi människor återkommer till i ett senare nummer.

Den andra var u-ländernas skuldskris och Fidel Castros förslag att skulderna ska skrivas av. Den kapitalistiska världen har redan sugit ut alltför mycket av u-ländernas resurser.

Lotta Schüllerqvist

Vill du bli medlem i SKV?

Alla kvinnor som stödjer SKV:s handlingsprogram och stadgar kan bli medlemmar. Du kan vara *aktiv medlem* eller *passiv stödmedlem*.

De flesta SKV-medlemmar engagerar sig i en *lokalavdelning*. På sid 51 kan du se vilken avdelning som ligger närmast där du bor. Det står där vem som är kontaktperson. Om du hör av dej till henne så får du inbetalningskort och information om avdelningens aktiviteter.

Du kan också välja att bli medlem i förbundet centralt. Avgiften är 100 kr och betalas då in på pg 50 50 95-0 med uppgift om namn och adress.

Som medlem av SKV ansluter du dig till ledet av kämpande kvinnor, som generationer igenom stått på barrikaderna för kvinnors och barns rättigheter, för en värld i fred, för solidaritet mellan folken, en giftfri miljö och ekonomisk demokrati. Nu mer än någonsin behövs de

leden fyllas, nu mer än någonsin behöver SKV ditt stöd.

Och kanske behöver du vårt stöd? Från SKV får du tillbaka kvinnosolidaritets och stöd i ditt liv som kvinna, som idag är svårare än någonsin. "Du stöder oss, vi stöder dig, vi ger varandra".

VÄLKOMMEN!

Vill du läsa mer om SKV:s historia kan du på biblioteket låna Ada Nilssons bok "Barrikaden valde oss".

Tidskriftsseminarium

Vilka uppgifter kan Vi Män-skor ha i dagens smhälle? Hur vill vi att tidningen ska se ut? Vad är bra? Vad kan bli bättre?

Välkommen att diskutera dessa frågor med oss på ett seminarium i januari. Programmet i övrigt ser ut så här:

"Feministiska framtidsvisioner", Renée Frangeur.

"Tidevarvet — föregångare och förebild?" Aase Bang.

Från Vi Kvinnor till Vi Män-

skor. Vad har tidningen betytt för kvinnorrorelsen?" Lotta Schüllerqvist.

"Vi Män-skor idag — och i framtiden", Monica Dalin.

Vi hoppas på livliga diskussioner som kan ge inspiration och idéer till det fortsatta arbetet.

Tid: 18-19 januari

Plats: Bona Folkhögskola, Motala

Pris: ca 220 kr, inkl kost och logi.

Resutjämning (enl. billigaste färdstätt).

Anmälan till SKV, Barnängsgatan 23, 116 41 Stockholm, tel 08-40 92 05 eller SKV, Linnégatan 21, 413 03 Göteborg, tel 031-14 40 28.

Arr. SKV-Karlstad, tel 054-18 99 61.

VIETNAM Pg: 51 323-4

1984			
27/12	Fam R Åkerlund m fl Skärholmen	400:-	
1985			
2/1	Kirsten Person Hisingbacka	50:-	
3/1	SKV Karlstad	50:-	
4/1	Elly Francke	100:-	
9/1	Karin Hammarströms minne Bjurslätt SKV Göteborg	150:-	
10/1	Maud Sedemark Södertälje	100:-	
17/1	Mia Emsheimers minne Maria Adlercreutz Stockholm	1000:-	
21/2	Karin Hammarströms minne Västra Avd Göteborg	250:-	
27/2	Sonja Borg Greta Lindblom Anna Järlestav Göteborg	300:-	
28/2	Harriet Engman Göteborg	50:-	
28/2	Kirsten Person Hisingbacka	50:-	
19/3	Gun Höjlund V Frölunda	200:-	
7/5	Kirsten Person Hisingbacka	50:-	
17/5	Gun Höjlund V Frölunda	200:-	
21/5	Märta Hermansson Stockholm	100:-	
3/6	Christer Flodin Göteborg	75:-	
18/6	Gun Höjlund V Frölunda	100:-	
17/7	Gun Höjlund V Frölunda	100:-	
2/8	Kirsten Person Hisingbacka	50:-	
28/8	Gunnel Ekvall Uppsala	50:-	
30/8	Sonja+Ville Borg Göteborg	200:-	
3/9	Ulf Stengård Helsingborg, Ann-Sofie Gernes Helsingborg, Eva Johansson Helsingborg, Ronny Svensson Billsholm, Kenneth Iverson Kattarp	50:-	
18/9	Gun Höjlund V Frölunda	200:-	
20/9	Till Lilly Guilottes Minne Bo+Gun Sundman Stockholm	200:-	
23/9	Till Lilly Guilottes Minne Elma Nilsson Huddinge	100:-	

23/9	Till Lilly Guilottes Minne KF Färskvarucentral Bromma-Årsta	300:-	
23/9	Till Lilly Guilottes Minne May Leijon Stockholm	100:-	
24/9	Till Lilly Guilottes Minne Lennart+Anita Andersson Stockholm	150:-	
24/9	Till Lilly Guilottes Minne Astrid Sjöquist Tyresö	25:-	
24/9	Till Lilly Guilottes Minne Kamrater i Fyrklövern Johannesshov	800:-	
25/9	Till Lilly Guilottes Minne Sonja Gyzander Johannesshov	100:-	
25/9	Till Lilly Guilottes Minne Gunnel Ekvall Uppsala	50:-	
25/9	Till Lilly Guilottes Minne Eva-Lisa Pettersson Östersund	100:-	
26/9	Till Lilly Guilottes Minne Kirsten Persson Hisingbacka	50:-	
27/9	Till Lilly Guilottes Minne Fridberg Löfberg Urban Indahl Konsum Johannesshov	40:-	
27/9	Till Lilly Guilottes Minne Bjurslätt SKV Göteborg	100:-	
30/9	Till Lilly Guilottes Minne Marlene Eriksson Uplands Väsby	100:-	
1/10	Till Lilly Guilottes Minne Solweig Kempe Märsta	50:-	
1/10	Till Lilly Guilottes Minne Lilian Lindqvist Spånga	50:-	
2/10	Till Lilly Guilottes Minne Vivan Nyström Hägersten	50:-	
2/10	Lilly Guilottes Minne Märta Hermansson Stockholm	100:-	

2/10	Till Lilly Guilottes Minne Rodny Öhman Tyresö	100:-	
7/10	Anna Wennboms minne Greta Andersson Bandhagen	100:-	
8/10	Till Lilly Guilottes Minne VPK Skarpnäck Johannesshov	400:-	
10/10	Till Lilly Guilottes Minne Karin+Henry Nordlander Johannesshov	100:-	
10/10	Anna Wennboms minne Karin+Henry Nordlander Johannesshov	100:-	
14/10	Till Lilly Guilottes Minne Margit Lindström Skärholmen	50:-	
14/19	Anna Wennboms minne Margit Lindström Skärholmen	50:-	
14/10	Anna Wennboms minne Margit Andersson Johannesshov	50:-	
17/10	Gun Höjlund V Frölunda	100:-	
17/10	Till Lilly Guilottes Minne Greta Englund Johannesshov	30:-	
17/10	Anna Wennboms minne Greta Englund Johannesshov	30:-	
22/10	Till Lilly Guilottes Minne Elsa Nyström Johannesshov	40:-	
22/10	Anna Wennboms minne Kamrater i Fyrklövern Johannesshov	525:-	
23/10	Anna Wennboms minne Sonja Ingrid Mariann Gyzander Johannesshov	200:-	
30/10	Till Lilly Guilottes Minne Louis Walden Solna	50:-	

642 844:18

NICARAGUA Pg: 475 3719-4

1985		Kronor	
3/1	Transport	15 213:90	
3/1	Karin Hammarströms minne Fredrika-Bremerförbundets Uppsalakrets Uppsala	100:-	
4/1	Karins Hammarströms minne Ull M Hjelmqvist Skyttorp	100:-	
9/1	U Strömberg Vänersborg	150:-	
22/1	Vera Rolander Vara	100:-	
4/2	Göran Hillman Kerstin Österberg Järfälla	400:-	
6/2	Anna Wennbom/Fyrklövern Johannesshov	400:-	
25/2	Uppsalaavd SKV Uppsala	1000:-	
27/3	8 Marsmötet i Jönköping A-L Olsson Göteborg	250:-	
3/4	Elly Francke Göteborg	100:-	

9/4	Karin Hammarströms minne Uppsala Kvinnohusgrupp Uppsala	500:-	
26/4	SKV avd Skövde	1000:-	
26/4	Gun Höjlund V Frölunda	200:-	
6/5	Uppsalaavd SKV Uppsala	500:-	
15/5	Kerstin Berger Malmö	50:-	
15/5	Gunnel Bengtsson Olovström	210:-	
17/5	Gun Höjlund V Frölunda	200:-	
21/5	Märta Hermansson Stockholm	100:-	
28/5	SKV Malmö	333:-	
18/6	Gun Höjlund V Frölunda	100:-	
1/7	SKV Göteborg	160:-	
17/7	Gun Höjlund V Frölunda	100:-	
7/8	Ingegård Johansson Ljungby	50:-	
12/9	Greta Bengtsson Hyltebruk	100:-	

17/9	Susanne Rydin Sickla Johannesshov	200:-	
18/9	Gun Höjlund V Frölunda	200:-	
24/9	Anna Wennbom/Fyrklövern Johannesshov	2000:-	
25/9	Gunnel+Hille Ekvall Uppsala	100:-	
30/9	SKV Karlstad	698:80	
1/10	Hillevi Österberg Umeå	200:-	
2/10	Margareta Arnell Österrike	300:-	
3/10	Kristina Drake Örnsköldsvik	300:-	
10/10	Paul+Britta Lorentzon Enskede	100:-	
1/11	Ingvor Ask Malmö	25:-	
3/11	Inger Alström Uppsala	50:-	

25490:70

Lilly har lämnat oss

Lilly Guilotte har lämnat oss alla i stor saknad.

Lilly blev 71 år gammal. Och hon hade lyckan — och envisheten — att orka vara aktiv och engagerad ända fram till slutet. Just därför känns saknaden efter henne också så stark.

Jag lärde känna Lilly i slutet av 70-talet i arbetet i svenska Kvinnors Västerförbund. Vi var båda med i förbundsstyrelsen och arbetsutskottet.

Till en början hade vi en rejäl konflikt och en del smågräl. Lilly var ju inte den som teg med sina åsikter och det är väl inte jag heller. Men kanske just genom våra meningsutbyten kom vi varandra nära, lärde känna varandra ordentligt. Och jag blev mer och mer fäst vid Lilly och den värme och envishet som fanns bakom hennes ofta bitska tonfall.

Jag fick en väldig respekt för hennes pålitlighet — jag kan inte minnas att hon någon gång missat ett möte eller ett åtagande — och för hennes starka politiska övertygelse om att orättvisor och förtryck måste — och *kan* — bekämpas. En övertygelse som måste bygga främst på hennes egna erfarenheter. Hon kan inte ha fått särskilt mycket gratis i sitt liv, vare sig som barn eller som vuxen. Med bara folkskola och låglönejobb får man inte särskilt mycket svängum i livet. Men Lilly föreföll aldrig nertryckt — tvärtom är det få

Kongressen, Uppsala 1980

människor jag mött som varit så genuint respektlösa inför olika slags auktoriteter. Jag tror inte jag såg Lilly svarslös i någon situation.

För ungefär ett år sedan, om jag minns rätt, gjorde jag en resa tillsammans med Lilly och en annan av SKV:s veteraner — Karin Hammarström från Uppsala.

Idag finns ingen av dem kvar i livet — Karin gick bort bara någon månad efter den här resan. Och det är just därför den här dykt upp i mitt minne.

Några av de kamrater som kände både Lilly och Karin kommenterade vår utflykt — det var med bil fram och åter till ett förbundsstyrelsemöte i Göteborg — med att då kan det väl

inte ha varit tyst ens en sekund. Och det var det inte heller. Även fast jag just inte sa något, utan bara körde. Det här samtalet som varade timme ut och timme in och slingrade kring de mest skilda ämnen, blev mot slutet av hemresan en fantastisk och djupt personlig berättelse av Lilly och Karin om deras liv och drömmar, kärlek och sorg. Sådant som en människa bara berättar för en enda gång, och sedan vet man det.

När vi skildes från Karin i Stockholm var både Lilly och jag så tagna och omtumlade att vi inte höll på att hitta rätta vägen hem. Och Lilly sa precis det jag kände: "Tänk så mycket en människa har att berätta — om hon bara vågar." Idag känns den

här resan som ett äventyr som jag alltid kommer att minnas, just för allt det vi delade under detta gränslösa samtal.

Gränslöshet är också något som jag förknippar med Lilly. Vi vet alla hur mycket hennes familj — barn och på senare år barnbarn — betydde för henne. Så länge barnen var små måste de ha tagit all hennes tid och kraft i anspråk. Lilly satte ingen gräns mellan sin familj och omvärlden, hon släppte aldrig sitt intresse och sin kamp för andra människor, både i Sverige och resten av världen. Möten och demonstrationer fick barnen hänga med på, för det var en del av deras mors liv. Och det ser ju ut som om medlemskapet i SKV går i arv.

Men Lilly tog inte bara ut sina barn i världen, hon fick också en massa extra medlemmar i sin familj. För många av oss blev hon lite av mamma eller mormor, som en del valde att kalla henne. För hon hade en omtanke och en nyfikenhet på andra människor som gjorde att hon kom en inpå livet. Och jag tror att det är många av oss som lärt av Lilly, att politiskt arbete till stor del består av praktiska uppgifter som måste utföras med tålmod och att man aldrig får släppa taget.

Ungefär som ett barn måste lära sig livet.

Lotta Schüllerqvist

Till Anna Wennboms minne

Anna Wennbom föddes 1897 i Bollnäs som nummer två i en barnskara av tio barn. Fadern var lärare, men lönen var inte så stor, så försörjningsbördan för den stora familjen blev tung. Förutom lärtjänsten hade familjen ett litet jordbruk, där naturligtvis barnen fick hjälpa till i arbetet.

När Anna var 14 år flyttade hon hemifrån ut i livet. 16 år gammal bar det iväg till Stockholm till en släkting, där det fanns fyra barn, för barn ville ju Anna sköta om.

20 år gammal utbildade sig Anna till barnsköterska. Detta

yrke arbetade hon med i många år.

Hon gifte sig så småningom med karl, som var änkeman med många barn. Det blev en stor familj att vara husmor och mamma för. Anna hade inga egna barn, men hon tog hand om sin makes barn på bästa sätt. Hon var mycket omtyckt av barnen.

Anna arbetade också många år inom vår Sociala hemvårdstjänst bland gamla och sjuka.

I vår förening Svenska Kvinnors Västerförbunds avdelning Fyrklövern blev Anna medlem i början av 1950-talet. Och i föreningens arbete har Anna deltagit med liv och lust i både prak-

tiskt och teoretiskt arbete.

Annas största intresse var trots allt vårt engagemang för barnen både inom Sverige och utanför vårt land. Och när kriget i Vietnam bröt ut och vi erhöll rapporter om hur fruktansvärt svårt människorna och i synnerhet kvinnorna och barnen i Vietnam hade det, då greps vi alla av en avsky mot inkräktarna och en stor offervilja växte fram att göra något för att hjälpa de nödlidande i Vietnam.

Då uppstod vår Vietnaminnsamling. Och denna pågår än i dag. I vår tidning Vi människor redovisas alla bidrag, som kommer på postgironumret för Vietnam-

insamlingen. Det är stora och små bidrag. Och bidragen är många.

Anna Wennbom har sänt in pengar många gånger, och att hjälpa barnen i Vietnam låg henne varmt om hjärtat.

Så ville vi, kamraterna i SKV Fyrklövern också hedra Annas minne genom att i stället för blommor vid baren lämna vårt bidrag till Vietnaminnsamlingen. Så har också skett.

Vi skall minnas Anna som en trogen, sann, solidarisk kamrat med ett varmt klappande hjärta för nödlidande människor.

SKV Fyrklövern

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Barnängsg. 23, 116 41 Stockholm
Postgiro 50 50 95-0 Insamlingskonto 5 13 23-4
Tel: 08/40 92 05

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

Förbundets målsättning är att verka för jämlikhet mellan kvinnor

och män och för kvinnornas deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.

● Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa och ges samma utbildningsmöjligheter.

● Att verka för fred, allt framtidsarbets grundval – mot krig och imperialism, krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.

● Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.

● Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism. Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

* * * * *

SKV har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Fri-sinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund till Kvinnor-

nas Demokratiska Världsförbund, KDV, (Women's International Democratic Federation, WIDF).

KDV har 129 anslutna organisationer i 114 länder med flera hundra miljoner medlemmar. KDV har tillerkänts konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd samt hos UNESCO. Denna status innebär att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

SKV-avdelningar

Arvika

Brita Tener
Högåsvägen 4
671 00 Arvika
Tel. 0570/183 34

Ambjörby

Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel. 0563/802 32

Deje-Förshaga

Monica Ranung
Bokliden 20
667 00 Förshaga
Tel. 054/705 34

Finspång

Anna-Lisa Göransson
Grytölsvägen 24
612 00 Finspång

Gotland

Gunilla Manneke
S:t Klemensgatan 3
621 00 Visby

Göteborgsdistriktet

Zaida Hagman
Regnvädersgatan 4
417 32 Göteborg
Tel. 031/54 19 94

Västra Göteborg

Evy Andrén
Barytongatan 4
421 38 Göteborg
Tel. 031/47 40 02

Östra Göteborg

Erni Friholt
Karlsgatan 21 B
416 61 Göteborg
Tel. 031/19 04 52
eller 0304/520 04

Mölndal

Astrid Gustafsson
Knarrhögsgatan 8A
431 30 Mölndal
Tel. 031/27 18 17

Gävle

Inger Johansson
Hamiltonsgatan 32
802 20 Gävle

Huskvarna

Ingrid Nilsson
Munkgatan 5
561 00 Huskvarna
Tel. 036/13 74 55

Karlshamn

Sonia Karlsson
Pl 1049
290 72 Asarum
Tel. 0454/291 60

Kramfors

Marie Sölvebring
Järnvägsgatan 64
872 00 Kramfors
Tel. 0612/144 92

Karlstad

Siv Dahlgren
Mellqvistvägen 1
663 00 Skoghäll
Tel. 054/239 15

Katrineholm

Inger Andersson
Djulögatan 35-37 C
641 30 Katrineholm

Linköping

Else-Marie Hedberg
Rydsvägen 382 B
582 30 Linköping

Ljungby

Elsmarie Edström
Olofsgatan 26 B
341 00 Ljungby

Luleå

Agnes Wennberg
Krongårdsringen 30
951 00 Luleå
Tel. 0920/195 34

Lund

Astrida Svensson
SKV-Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel. 046/14 94 04

Malmberget

Siv Lundberg
Grevgatan 13
971 00 Malmberget
Tel. 0970/218 26

Malmö

Anna Landberg
Ystadsg. 18
214 24 Malmö
Tel. 040/23 40 76

Motala

Agnet Engren
Sundlingsväg 17
590 30 Borensberg

Olofström

Carina Gillberg
Snöbärsvägen 12
293 00 Olofström
Tel. 0454/400 77

Piteå-Munksund

Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel. 0911/372 76

Ramsele

Clary Krekula
Läkarvägen 8
880 40 Ramsele
Tel. 0623/106 03

Sala

Margareta Thelander
Lärartigen 12
733 00 Sala
Tel. 0224/137 76

Skellefteå

Barbro Wiklund
Fäbrogatan 5
931 56 Skellefteå
Tel. 0910/885 47

Skövde

Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholms

södra förorter
Eva Danielsson
Mariestadsvägen 8
121 50 Johanneshov
Tel. 08/49 57 00

Spånga

Kerstin Juneberg
Cervins väg 19C
163 58 Spånga
Tel. 08/760 11 72

Stockholms innerstad och norra förorter

Eva Ekelöf
Valhallavägen 14
114 22 Stockholm
Tel. 08/15 33 08

Södertälje

Maud Sedemark
Floraborgsvägen 12
151 51 Södertälje

Uppsala

Erda Åkerlund
Linnégatan 11 C
753 32 Uppsala
Tel. 018/10 48 72

Örebro

Marie Wikner
Åsbyvägen 7
703 75 Örebro

Förbundsordförande:

Aase Bang
Herrgårdsgatan 12
652 24 Karlstad
Tel. 054/18 99 61

Förbundsexpeditionen i Stockholm har jour tisdagar och torsdagar kl. 13.00–15.00

SKV Göteborg har hand om medlemskontakter och ekonomi. SKV:s lokal i Viktoriaskolan är öppen onsdagar 10.00–13.00 och torsdagar 17.00–19.00
Linnégatan 21, 413 04 Göteborg, Tel. 031/14 40 28

Christina Alvner

Nästa nummer den 8:e mars